

2021. | január

MAGYAR KRÓNIKA

No 80

A HAZASZERETET ÉLMÉNYE

1290 Ft

Brunszvik-köztársaság

*A teremtő akarat Beethoven
zenéjére hozza össze az embereket
Martonvásáron*

A töréspont kísértése

*Száz éve született
Mészöly Miklós*

Egy csapat, egy család!

*Interjú a legendás kapussal,
Király Gáborral*

MAGYAR
KRÓNKA

Új évfolyam

Mi tagadás, furcsa helyzetben van lapunk. Odáig rendben van, hogy az Olvasó kezébe veszi a magazint, elolvassa az érdekes cikkeket, megnézegeti a szép fotókat, csettint a nyelvével, ez a megújult Magyar Krónika, ez aztán nem semmi! Esztétikus elrendezésben szétteríti a lapszámokat a dohányzóasztalon, és ha két negatív PCR-teszttel rendelkező ismerőseit vendégül látja otthonában, SPONTÁNUL, a lehető legtermészetesebb lazasággal (hangja csengjen melegen és baráttan, kezében legyen egy pohár vörösbor az atmoszférateremtés végett – kicsit feljebb tartsa, FELJEBB!) odaböki: *Oh! Hiszen ti mindig is egy szép kiállítású, tartalmas periodikára vágytatok, nemde? Ezt a havilapot mintha nektek találták volna ki!* A vendégek pedig, arcpegácsáik még pirosak a kinti hidegtől, de a kabátjukból se bújtak ki, izgatottan fölkapják a lapot. Elképedés, gyönyörködés, majd a vendéglátó iránymutatásával tájékozódás az előfizetés részleteiről.

Kedves Olvasó, ön most jól el van képzelve. Nézze el, ha a szerkesztő, kinek gondolatai folyton-folyvást a magazinjánál járnak, ilyen kamaszos hévvel fantáziál önről. Mentsége, hogy hiszi, lapunk bizton elnyeri a valóságosan létező olvasó tetszését is. Csak éppen úgy áll a dolog – és itt jutunk vissza a furcsasághoz –, hogy az olvasás jó esetben is csupán a Krónika-élmény *felét* jelenti. A másik fele meg kimondva-kimondatlanul is az lenne, hogy az Olvasó sorban kipróbálja a benne leírt dolgokat. Fogja magát, és elmegy, meglekint, felfedez, befogad tájegységet, kiállítást, megyebet. A Krónika-olvasó: *utánajár*. Utánajár Magyarországnak. És ez már nem fantázia, hanem remény, ami a létokát adja a lapnak.

Arról nem a lakásába zárt Olvasó tehet, ha ez a remény beváltatlan egyelőre, és az is lesz tán még néhány hónapig, míg véget nem ér ez a rémálom. Lennének persze ötleteink. Mellékelnénk nájlonsomagolásban a Brunsvik-kastélyt, de a nyomda húzza a száját. Borzasztó. Marad hát a képzelte kamerába elrebegett, kockás zakókn minden pátoasztól áthatott, pezsgőhabos újévi fohász: idén végre valamikor a fél Krónikák után egész Krónikákat kerekíthetünk, mi, újságírók és újságolvasók, közösen.

Leimeiszter Barnabás

Hívószó ÍGÉRET

10

—
*Márkus Mónika kertészmérnök,
tokaj-hegyaljai alkotótáborok szervezője*
MEGVALÓSÍTHATÓSÁG
ÉS IDEA KÖZÖTT

12

—
*Zics Ildikó SSS szociális testvér,
lelkigondozó*
AHOL AZ ÉLET VAN

14

—
*Lólé Attila asztalos, elítélteknek tartott
lelkigyakorlatok közreműködője*
A TEVÉKENY SZERETET
EREJÉVEL

16

—
*Kő Boldizsár grafikusművész,
tematikus játszóterek tervezője*
AZ ÍGÉRET FÖLDJÉN

18

—
A HÓNAP EMBERE
*Marco Rossi, a magyar labdarúgó-
válogatott szövetségi kapitánya*

20

—
MI HÁT AZ IDŐ?
Bencsik Gábor jegyzete

A hely szelleme A BRUNSZVIK- KÖZTÁRSASÁG

52

24

—
A FELÜLET MÉLYSÉGE
Zoltán Győző és Kovács Erzsébet ötvös iparművészek több mint négy évtizede nemcsak alkotó-, hanem életre szóló társak is.

32

—
MEZÍTLÁBAS LELKEK
A Tordason élő Kása Béla fotóművésszel a gyerekkorban gyökerező motivációkról, a balladai pillanatokról és a hiteles portrék születéséről beszélgettünk.

38

—
VALÓDI KENYÉR
Találkozás Hankovszky Béla tábori lelkésszel, az Érdi Tanoda Otthon vezetőjével

44

—
PIPACSHON LÁNYAI
A sóskúti lovarda vezetői a mindennapok emberpróbáló kalandjairól és apró örömeiről mesélnek.

52

—
ŐRZŐK ÉS ANGYALOK
Brunszvik Teréz városában kapott helyet az ország első óvodamúzeuma, amelynek anyagát Harcsa Tiborné gyűjtötte össze.

56

—
SZERELMEM,
MARTONVÁSÁR
Prieger Zsolt vallomása választott lakhelyéhez

68

Műhely

64

A ZONGORA UTOLSÓ ROMANTIKUSA
Száz éve született Cziffra György zongoraművész.

68

TÉR ÉS IDŐ NÉLKÜL
A tavaly novemberben elhunyt Konok Tamás festőművészt a láthatatlan láthatóvá tétele foglalkoztatta.

76

A GONDVISELÉS KRÓNIKÁSA
Szentpétery Tibor fotográfiáin a természet szépségeit, a magyar történelem katalizmáit és kulturális örökségünk meghatározó emlékeit örökítette meg.

83

HÁTIZSÁKKAL LATIN-AMERIKÁBAN
Soltész Béla kötete több mint útikönyv: számos, sokszor humoros-önironikus mikrotörténetből összeálló kulturális tabló.

84

MAGYAR VILÁG VENEZUELÁBAN
Részlet Soltész Béla Eldorádótól az Antillárig című könyvéből

86

EMBER TERVEZ
Nagy tervekkel jöttem Rosmersholmba – Térey János posztumusz verseskötetéről

87

Térey János
 A HAJDÚ, A NAGYKUN, A TÓT MEG A JÁSZ

88

INDASZERŰ JÁTÉKOSSÁG
Organikus világ, amely mintha magából a természetből sarjadt volna ki – a Dalinda népzenei énektrió Átjárók lemezéről

89

HATVAN ÉV HAGYATÉKA
Az Omega Testamentum című albuma komplex szerkezetű, sűrű zenei szövetű, monumentális anyag.

90

VISSZANÉZŐ – GYULA VITÉZ
 TÉLEN-NYÁRON
Egy bátor politikai szatíra 1970-ből – Bácskai Lauró István mozija

94

A TÖRÉSPONT KÍSÉRTÉSE
Mészöly Miklós legjobb írásaiban egyszerre van meg a drámai feszültség, a korfestő varázs, illetve az a „ferdítés”, amely hitelessé teszi az elbeszélés aktusát.

100

EGYSZERŰ GYEREK VAGYOK
Interjú Kukorelly Endrével „nem mestereiről” és az írásai „idejétmúltságát”, „macsóságát” illető kritikákról

120

Anziks

108

—

SVÁBSORS

Hetvenöt éve kezdődött a magyarországi svábok kitelepítése, a kegyetlenségekbe egy solymári család története enged betekintést.

114

—

GÁZLÓ

*Egy naplóból
Gyórfy Ákos tárcája*

116

—

BELSŐ TÁJAK

*Szigetkör
Bencsik Gábor tárcája*

118

—

SZENTJEIM

*Brenner János
Prieger Zsolt sorozata*

Életút

120

—

EGY CSAPAT, EGY CSALÁD!

A Szombathelyi Haladásból induló, legendás szürke mackónadrágos kapus. Király Gábor szerint otthonosan lakni bárhol lehet, hazája azonban csak egy van az embernek. Nagyinterjú.

Útravaló

130

—

FAGY

Térey János verse

HÍVÓSZÓ ÍGÉRET

Ígéretekkel körbevéve élünk, megígérünk egymásnak dolgokat, nekünk is megígérnek mások dolgokat, és ezek meghatározzák viselkedésünket, tennivalókat kreálnak, és terheket rónak ránk. Fogadalmaink és ígéreteink segítenek a napi tájékozódásban, mit kell tennünk, mivel foglalkozzunk, mit válasszunk: ígéreteink szerint élni olyan lehetőség, mint egy jó sorvezetőt használni, mint egy iránytűre tekinteni, amely segít a tájékozódásban az élet tengerén

A szerző kertészmérnök, szőlőátoltás-
szakértő, a Typojam és a Hét Dülő
Hét Tokaj grafikai alkotótáborok és
a bodrogkisfaludi Tölgy-programok
társzervezője, öt gyermek édesanyja

Márkus Mónika

Megvalósíthatóság és idea között

Fotó: Muray Gábor

Van egy házam Golopon. Egy rom omladozó falakkal, beázó tetővel, nyitott ajtóval. Golop a Tokaj-Hegyalja világörökségi kultúrtáj huszonhét településéből egy picinyke falu. Két kastély fogadja az arra járókat, ezek a Vay-kastélyok, kéthektáros kastélykerttel. A „régí” a 16. század végén épült, gyönyörűen felújított reneszánsz épület, kertjében gondosan ápolt rózsalugas, gyümölcsös, hangulatos tavacska ápolt pázsittal, saját kertésszel. A fák még szinte csemeték, gondos kezek ápolására szorulnak. Ez a kert a jelenről, a mai időkről szól. Az „új” épület egy 19. század eleji klasszicista kastély, amely mögött a régi kert óriási, öreg fái a múltból mesélnek. Áll itt egy páfrányfenyő (Ginkgo biloba), amely igazi ritkaság a maga két emberölnyi törzsével. Több platán, köztük egy olyan, amelyet az egész családommal, öt gyermekünkkel sem érünk körbe.

Mikor először jártam a kastélykertben egy húsvét vasárnapján, a gyerekeim zsvaja és a régi, óvodai vashinta nyikorgása sem ijesztette el a baglyot, amely ott ült karnyújtásnyi magasságban felettünk az öreg ginkgón, s csak figyelt bennünket. Akkor, ott, általa megértettem valamit. Egy érzést. Azt, hogy tenni szeretnék ezért a vidékért. Láttam a gyerekeket önfeledten játszani, láttam az omladozó vakolatú kastélyt, a csodás öreg fákat, és megértettem, hogy abban rejlik a borvidékem, az otthonom jövője, hogy ezek a kis emberek tisztában legyenek a vidékünk értékeivel. Figyelmesnek, nyitottnak kell maradniuk, vagy azzá kell válniuk, hogy észrevegyék, mit üzennek az elmúlt korok, mi az, ami megőrzendő, és hol szükséges a változás. Szeretném megmutatni, megtanítani a lehető legtöbb gyereknek, hogy gazdag helyre születtek, ahol kiteljesedhetnek, ha ismerik, tisztelik a körülöttük lévő értékeket, kötődnek a szülőföldjükhöz. Gondolkodó fiatalokat szeretnék látni, akik biztos gyökerekből táplálkoznak, kreatív energiával megáldva lehetőleg Tokaj-Hegyalján élnek és boldogulnak. Olyan fiatalokat, akik tudnak csapatban dolgozni, közös célokat meghatározni és kitartóan tevékenykedni értük. Akik nem a gazdag múlt morzsáin éldegélnek, hanem vigyázzák a természet kincseit, épített örökségünket, szőlészeti és borászati hagyományainkat, és mernek álmodni, tenni és szabadok lenni. Belőlük válhatnak felelős vezetői a régióknak. Ez az elhatározás és tettvágy egyfajta kapaszkodó. Általa kap értelmet a hétköznapiok verkleije. Általa érzem, amit Hamvas Béla állít, hogy Dél géniusza kihat egész Tokajig. Csupán arra kell ügyelnem, hogy a megvalósíthatóság és az idea között megtaláljam az egyensúlyt, a középutat.

Az én házam a kastélyhoz tartozó intézői ház volt, kertjeink az öreg tiszafáknál találkoznak. A romos ház szerelem volt első látásra, mert ígéretet hordozott. Azt ígérte nekem, hogy ez lehet az a hely, ami szellemi központja a mozgalomnak, amely a fiatalokért tesz, és otthona a Tokaj-Hegyalja világörökségi értékeit ápoló, védő és bemutató munkának.

A házban most pont annyi a tennivaló, mint Tokaj-Hegyalján, ha valóban működtetni szeretnénk. **I**

Zics Ildikó SSS

Ahol az élet van

Zics Ildikó SSS szociális testvér,
hivatásgondozó, lelkipáter

Szöveg: Weisz Teodóra
Fotó: Földházi Árpád

A SZOCIÁLIS TESTVÉREK TÁRSASÁGÁNAK TAGJAI NÉHÁNY FŐS KÖZÖSSÉGEKET ALKOTVA ÉLNEK. HOGYAN JUT EL AZ ÖRÖKFOGADALOMIG A SZERZETESNEK JELENTKEZŐ? MIRE TESZ ÍGÉRETET, AKI A TÁRSASÁG TAGJA LESZ?

A megpecsételődés a lélekben alakul ki, és ezt követi az egyházi szabályzatokban meghatározott jogi aktus, amikor kimondom, Istenhez tartozom, és ez örökre szól. Az út a fogadalomig lelki lépcsőkön át vezet. Ha bekopog hozzánk egy fiatal, hogy szerzetes szeretne lenni, akkor fél-egy éves kölcsönös ismerkedési időszak kezdődik. Azt keressük közösen, hogy akinek Isten megalkotta, akivé válnia kell, az itt, ebben a közösségben vajon ki tud-e bontakozni. A jelentkezőidő évében már beköltözik, és kipróbálhatja azt, ahogy mi élünk. Utána következik a kétéves noviciátus, ez már az átalakulás, a formálódás szakasza, arra szolgál, hogy távolságot vegyen a külvilágtól, és arra tudjon figyelni, ami képessé teszi őt a szerzetesi életre. Az ember természete szerint nem arra van alkotva, hogy szüzességet, szegénységet, engedelmséget fogadjon, ezt csak úgy tudja megtenni, hogyha a szerzetes-jelölt szoros kapcsolatba kerül Istennel.

TISZTÁZNI KELL TEHÁT, MI MELLETT KÖTELEZŐDIK EL A JELÖLT, ÉS AZT IS, MI AZ Ő ÚTJA. ÖN HIVATÁSGONDOZÓ. MIKÉNT LEHET A DÖNTÉSEKET SEGÍTENI?

Abban segítem a jelölteket, hogy bátran nézzenek szembe azzal, ami bennük van: a vágyakkal, a félelmekkel és a nehézségekkel. Másfelől a hivatásgondozással az istenkapcsolatot erősítjük. Amikor kísérek valakit, mindig arra biztatom, hogy a kapcsolat felé induljon el, ha pedig azt valami megakasztja, és ezzel az ő élete is megakad, segítem, hogy szembesüljön tudjon vele. A másik kulcskérdés, amivel foglalkozunk: hol van valaki számára az élet? Ha valaki azért szeretne szerzetes lenni, mert fél valamitől, fél például egy kapcsolattól, akkor ez számára nem lehet út. Lemondásból nincs hivatás. Egy elsőfogadalmi testvér szuper megfogalmazásában: lemondásban nem lehet élni, csak odaadásban.

KITARTANI HŰSÉGGEL A DÖNTÉS MELLETT KÜZDELMES, NEM IS MINDIG SIKERÜL.

Ezért is alapvető, hogy kapcsolatból, Isten utáni őszinte vágyból induljon ki a szerzetesi út, mert ahhoz mindig vissza lehet térni. Mint egy házasságnál: ha jól indult az eleje, szerelemből, vágyakozásból, akkor ahhoz, bármilyen nehézség jön is, vissza lehet fordulni. Ahogy haladunk előre az életben, krízisek és nehézségek jönnek, és ez fontos, mert átjutva rajtuk lehetőségünk van mélyíteni a meghozott döntéseinket.

A SEGÍTŐ SZAKEMBEREK, LELKIGONDOZÓK MUNKÁJA ALAPVETŐEN A SZEMÉLYES TALÁLKOZÁSOKON ALAPUL. HOGYAN FOLYIK A HIVATÁSGONDOZÁS A JÁRVÁNYHELYZETBEN?

Azt tapasztalom, hogy a lelkipáter meg tud valósulni az online térben is. Sőt, van egy nagy előnye: amikor így találkozunk, akkor onnan kapcsolódik be a másik, ahol a legbiztonságosabban érzi magát, emiatt még mélyebb is tud lenni a beszélgetés. Az online világ ajándékának tartom, hogy a beszélgetőtárs azt élheti meg, hogy a szobájába, ahol a mindennapi élete zajlik, be tud lépni az Isten.

Ha tudnám is, hogy
holnap elpusztul a világ,
még akkor is ültetnék
egy almafát.
— Martin Luther

Az Isten
mindenütt
és mindenben
lakik, / Ember
elméjében pedig
úgyan fenlik.
— Pápai Párizz
Ferenc

4/95

Lólé Attila

A tevékeny szeretet erejével

Lólé Attila börtöncursillósként elítélteknek tartott lelkigyakorlatok közreműködője, hajléktalan emberekért végez szolgálatot, mellette asztalosként dolgozik

Szöveg: Ferenczi-Bónis Orsolya
Fotó: Földházi Árpád

HAJLÉKTALANOKNAK, ELÍTÉLTEKNEK SEGÍT, DE KORÁBBAN ÖN IS VOLT A MÁSIK OLDALON.

HOGYAN LEHET KILÉPNI A MÉLYSÉGBŐL?

Tizenhat éves koromban kezdődött számomra a földi pokol, a drogokban kerestem menedéket. Nem törődtem a tetteim következményeivel, amikor elvesztettem az otthonomat, a pincébe húzódtam, mert csak az érdekelt, hogy legyen egy hely, ahol be tudom magam lógni. Utcai kéregetővé váltam, többször börtönbe kerültem. Egy szabadulásomat követően felvettek egyetemre, de elkezdni már nem tudtam, mert visszaestem. Próbáltam változtatni, de minden elhatározás után visszakúszott a kábítószer az életembe. Újabb letöltendő várt rám, amikor egy délután teljes kilátástalanságban, önmagamtól megundorodva feküdtem az aluljáróban. A Szent Egyed közösség két fiatal tagja, Anita és Bálint odahajolt hozzám. Hirtelen azt éltem át, hogy én még számíthatok valakinek. Biztatásukra bevonultam a börtönbe, és minden drogot letettem.

MI TARTOTTA MEG, HOGY NE ESSEN VISSZA?

Az eleje nagyon nehéz volt. Anitától és Bálinttól kaptam egy imakártyát, amelyen az állt, hogy „Krisztusom, bízom benned”. Ebbe kapaszkodtam, és imádkoztam. Félrehúzódtam a többiektől, naplót írtam, beindult a belső, önismereti munka. A Jóisten nyitottá tette a szívemet arra, hogy felismerjem azokat az embereket, akik segítenek, és segített abban is, hogy elfogadjam a szeretetüket. Börtöncursillósok, bencés atyák, Anita és Bálint – az ő szeretetükön keresztül alakított tovább. Minden egyes nap emlékeztetem magam, hogy ígéretet tettem, és nem engedtem, hogy a kábítószer utáni vágy belegyökerezzen az elmémbe. Nem tudtam, hogy mi lesz a szabadulásom után, de azt igen, hogy a Jóisten meg fog tartani.

MERRE VEZETETT TOVÁBB AZ ÚTJA?

A börtön kapujában Iván testvér várt. Pannonhalmára költöztem albérletbe. A magiszterem azt mondta, ne döntsek még a szerzetesi élet mellett, hagyjam nyitva a lehetőséget a szentségi házasság felé is. Három évig őrlődtem, hogy megtudjam, mire hívott el a Jóisten. Közben kitanultam és megszerettem az asztalosszaktám. A munkán keresztül is igyekszem értéket képviselni, cigányként így bontom le az előítéleteket. Sokáig azt hittem, a Jóisten jelöli ki számomra az utat, de rájöttem, a saját döntéseinket áldja meg. Képessé tesz a boldogságra, az emberi kapcsolatok megbecsülésére. Találkoztam egy régi barátommal, Ágival, és egymásba szerettünk. Nagyon jó érzés, hogy összetartozunk, együtt imádkozunk, hajléktalanszolgálatot végzünk.

BÖRTÖNCURSILLÓSKÉNT HOGYAN SEGÍT AZ ELÍTÉLTEKNEK?

Az első lelkigyakorlaton ahogy leültem a fiúk közé, és beszélgetni kezdtünk, éreztem, hogy a Jóisten hívott meg erre a feladatra. Engem is a tevékeny szereteten keresztül szólított meg, a neki tett ígéreteket tartom be, amikor tanúságot teszek, és vállalom önmagam. Azzal tudok hatni, amivé formálok magam – ebben rejlik a felelősségem. Mindaz a szeretet és odaadás, amivel az elítéltekért és a hajléktalanokért szolgálhatok, engem is táplál. Szeretem az embereket, és megszerettem önmagamat is. Nagyon szeretek élni. |

Kő Boldizsár

Az ígéret földjén

Fotó: Muray Gábor

Az ígéret szeretetre méltó, szép szó, hiszen jó érzés valamit megígérni, és jó érzés, ha nekünk megígérnek valamit, még ha az megváltoztatja is kicsit az életünket, átrajzolja is picit a jövőnket. Teszünk egy fogadalmat, amit aztán tervezni kell, és elvégezni, ami ha megtörténik, akkor kinyílik a fény felé az ígéretünk.

Úgy érzem, egész életünket az ígéretek fonalai tartják össze, akár a ruhánkat a cérnaszálak, amelyek nélkül megszűnne valami nagyon fontos, ami véd és oltalmaz, és ami által kapcsolódhatunk a teremtet világhoz és a többi emberhez. Mindannyiunk élete egy csodálatos ígéret, egy terv, amely közletről szemlélve, benne élve csak egy csomó kusza út és fonal gabalyodásának tűnik, mégis visszatekintve meg lehet látni benne a csomópontokat, az elágazásokat, a félresiklásokat. Talán életünk hasonlatos egy magocska sorsához, amely a föld sötét mélyében kel életre, s aztán több-kevesebb sikerrel mindvégig törekszik a fény, az ég felé.

Az én életem viszonylag könnyen összefoglalható. Az életrajzom, hogy rajzoló az életem. Gyermekkoromtól úgy tanultam, ezt kell csinálni. A lakásunk legpompásabb szobája egy műterem volt. A festőállvány előtt sokat állt Édesanya, ilyenkor csodálatos terpentinillat lengte be a levegőt, és templomi áhítat uralkodott. A gyönyörű festőművész arcán gyöngyházzsínű fény tükröződött, s Virággal láttuk, most történik meg a szemünk láttára a csoda: a vászon arannyá válik, új élet születik, elkészül egy kép, ami egy új ablak egy új világ felé. Azt is láthattam, amint Édesapa, Kő Pál lerajzol valamit, s aztán fából kifaragja; aztán volt, hogy Édesanya, Péterfy Gizella festette ki. Utólag azt gondolom, én akkor már kaptam egy ígéretet az életemre, ott is voltam az ígéret földjén, mégis más irányt vettem. Elhatároztam, hogy elindulok egy családom számára ismeretlen úton, és biológus leszek, aki az állatok lélektanával foglalkozik. Jártam mezőgazdasági főiskolára, dolgoztam az állatkertben, kísérleti tangazdaságban, tisztogattam egereket a gödi immunológiai intézetben. Csodálatos időszakok voltak ezek, el nem cserélném semmire, de az igazi boldogságom akkor kezdődött, mikor visszataláltam a ceruzához.

A Magyar Képzőművészeti Egyetem grafika szakán nagy mesterektől tanulhattam, és egyre több rajzot készíthettem, melyet álmok ihlettek. Aztán elkezdtem vágyakozni, hogy fát is faraghassak, amint Apátskánál láttam. Hamarosan alkalmam adódott erre, Balla Gábor szobrász barátommal elkezdtünk népmesei ihletésű szobrokkal, egyedi játékokkal telikomponált játszótereket tervezni, aztán készíteni. Járatlan ösvényen lépkedtünk, tele volt buktatókkal, de haladtunk előre. Azóta több mint két évtized telt el, és hazánk több mint harminc helyszínén kívül Barcelonában, Varsóban, Montblanc-ban állítottunk már meseteret. Amikor elkezdtem ezt a hivatást űzni, csak ki nem mondott ígéret volt, melyet inkább a szívemmel éreztem, mint az eszemmel tudtam. Mivel bíztam ebben a felső ígéretben, át tudtam vészelnéni a sok nehézséget.

Az a munkám, hogy álmodozom és rajzoló, aztán faragok. Megvalósult gyermekkorom kedvenc meséje, a *Varázsceruza*. A mesében volt egy mágikus ceruza, és amit azzal lerajzolt a két kis rajzfilmsgyermek, az létrejött. Úgy tűnik kusza gombolyagokból álló eddigi életemre visszatekintve, hogy érdemes volt arra a szívvel hallott ígéretre hallgatni. ■

Kő Boldizsár grafikusművész,
a millenárisi Zöld Péter, a Szent
Ferenc, a Benczúr-kertbeli és
számos más bel- és külföldi
mesetér tervezője

FOTÓ MTI/FOTÓBANK

A HÓNAP EMBERE

Szöveg: Tábori Kálmán

Marco Rossi

Két évvel ezelőtt a Finnország elleni debütáló mérkőzésére készülve a következő posztot tette ki Facebook-oldalára Marco Rossi: „Szia, Nagypapa! Remélem, jól vagy. Ki tudja, milyen büszke leszel az unokádra, aki most a magyar válogatott szövetségi kapitánya... Igen, azé a Magyarországé, az aranycapaté, amiről annyit meséltél. Ma elkezdődik ez az új kaland, és ha a lehető legjobban alakul, akkor pontosan tudom, kinek ajánlom a győzelmet! Ha így lesz, tudni fogom, hogy szurkoltál nekem. Szeretek! És mindezt neked ajánlom!” Vesztett.

Ez volt zsinórban a hatodik mérkőzés, amelyen a magyar válogatott nyeretlen maradt. Ebből ötször vesztett. Két év telt el, mióta csapatunk 1986 után újra Európa-bajnokság résztvevője volt. „Az éjjel soha nem érhet véget...” – úgy tűnt, egy különös álom volt csupán, amelyből lassan és fájdalmasan kezdünk felébredni, s úgy gondolni a magyar focira, mint régi legendára, amit generációnk egy újabb hőstettel gazdagított, de csak hogy nekünk is legyen mit mesélni.

„Alig tudnék aludni éjszaka. Akkora felelősség” – nyilatkozta a korábban a Honvéddal magyar bajnoki címet nyerő olasz, amikor neve felreppent mint esélyes. Mielőtt kineveztek válogatottunk élére, Marco Rossi még nem vezetett nemzeti csapatot. Ilyen tekintetben tapasztalatlanak számított.

Ám ő a tűzhányók vidékéről érkezett. Pozzuoli, ahol feleségével és két gyermekével él, a Campi Flegrei vulkáni területen fekszik: gőz- és gázfelhők törnek fel a talajból, amelynek szintje folyamatosan süllyed és emelkedik. Azt mondják, az ottaniak megtanultak együtt élni az állandó veszélyhelyzettel. „Rugalmasság, új feltételekhez és a rendelkezésre álló játékoskerethez való alkalmazkodás képessége” – nevezte meg, mely tulajdonságok tehetik sikeressé a magyar kispadon. Azon, amely még Bernd Storck alól is kibillent, noha két évvel korábban az ő nevét skandálták a magyar szurkolók Marseille-ben.

A végletekig feszítették az idegeket, majd mintha íjból lőtték volna ki, a magyar térfélről megindult Szoboszlai, és a mérkőzés kilencvenkettedik percében húsz méterről, Halldórsson kapujába bombázta a labdát. Marco Rossi nem ült a kispadon, amikor kvalifikáltuk magunkat a kontinenstornára. Koronavírus miatt otthonról küldött üzenetet: „Boldog vagyok.”

Joggal. Irányítása alatt tizenkét helyet lépett előre a magyar válogatott a Nemzetközi Labdarúgó-szövetség világranglistáján. Ezzel 2020 legtöbbet fejlődő csapata lett, Rossi mester pedig a világ kilencedik legjobb szövetségi kapitánya. Igen, azon a Magyarországon: az aranycapatén... Jöhet Németország, Franciaország, Portugália. Mindegyikük szövetségi kapitánya benne van a legjobb tízben.

Néhány hónap múlva új kaland kezdődik. Reméljük, a nagypapa szurkol az unokájának, mert még sokkal tartozik nekünk.

Meg kell tanulnia magyarul. |

Mi hát az idő?

Szöveg: **Bencsik Gábor**

A szobám ablakából a budai hegyekre látni, fölöttük nehéz, sűrű felhők úsznak lassan északkelet felé. A tekintetemmel követem a mozgásukat. Nézem a múlt időt, ahogy a felhők mozgásában megmutatkozik.

Magunk mögött hagyunk hát megint egy esztendő, jó sűrűt, eseményekkel teltet. Igaz, az óesztendő és az új közé vont időhatár csak a mi számunkra választja el a múltat és a jövőt, a világ mit sem tud róla, a csillagok éppen úgy futnak égi pályájukon továbbra is, ahogy eddig tették, a tenger árapálya éppen úgy emelkedik és süllyed, és a földkéreg lemezei éppen úgy folytatják lassúságában is feltartóztathatatlan útjukat egymás felé vagy egymástól távolodva. A budai hegyek fölött úszó felhők sem tudnak arról, hogy már egy másik esztendőben teszik ezt, mint a néhány nappal ezelőtt erre járók.

Mégis kedves nekem ez az elhatárolás, segít elhelyezni magamat az elfutó időben, amely enélkül olyan félelmetes volna, mint valami végtelen, kopár síkság, ahol még egy fűcsozóban sem kapaszkodhat meg a tekintet. Az évfordulók belátható szakaszokra tagolják a múltat és a jövőt, megkönnyítik a várakozást és az emlékezést.

Az emberi elme talán legkedvesebb foglalatossága: emlékezni az elmúltra és elképzelni az eljövendőt. Kitágítani az időben a futó jelent.

Emlékszel?

Emlékszel, amikor gyerekek voltunk, amikor megismerkedtünk, amikor megszületett a kislányunk, amikor elindultunk, amikor megérkeztünk, amikor örültünk, amikor bánatosak voltunk – amikor éltük az életünknek azt a részét, ami már elmúlt?

Ez a kérdés a múltat varázsolja rövid időre újra jelené. Az idő múlása fölött szerez hatalmat az emlékező annak a megidézésével, ami már mögötte van. Örök játszámája ez mindnyájunknak: valahogy legyőzni a kérlelhetetlen időt.

Amiről azt sem könnyű megmondani, micsoda is valójában. Szent Ágoston hippói püspök zavarba ejtő paradoxont fogalmazott meg erről az 5. század elején. „Mi hát az idő? Ha senki sem kérdezi, tudom; de ha megkérdezik, és meg akarom magyarázni, nem tudom.” A bölcs egyházatyja még tovább is ment, amikor arra a következtetésre jutott, hogy az időt nem illeti meg a lét fogalma, hiszen a múlt már nincs,

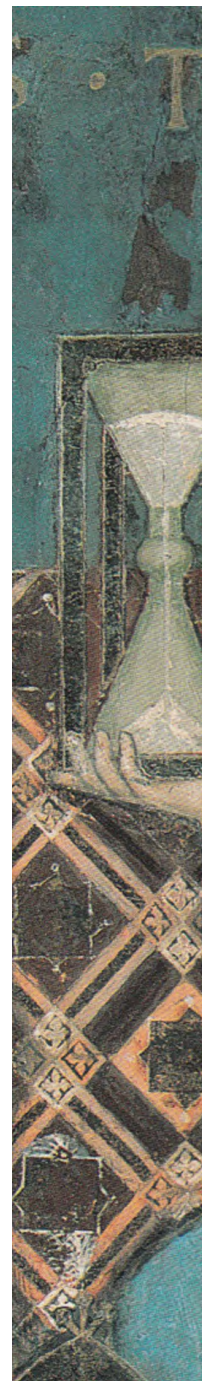
a jövő még nincs, és a jelen nem más, mint a még nincsből a már nincsbé fordulás határa. Az idő eszerint csupán az emberi elme gondolata volna, azé az emberi elméé, amely őrzi az elfutó jelen múltbéli benyomásait, tapasztalja a jelenéit, és várakozásait kivetíti a jövőre.

Kétségtelen: kevés olyan nehezen megválaszolható kérdés létezik, mint ami az idő mibenlétére vonatkozik. A történelem legnagyobb filozófusai, Newton, Kant, Leibniz, Heidegger, Bergson kereste és fogalmazta a választ. Legtöbbünk számára ezeknek a válaszoknak még a megértése is nehéz, de azt mindenki érzi, hogy itt valami fontos dologról van szó. Az idő, éppen a kérlelhetetlen múlásával, az életnek a legfontosabb dimenziója.

A lélek ezzel a kérlelhetetlenséggel szemben évezredek óta a jelenben élés illúzióját kínálja. Csakhogy a mi korunkban a jelen valósággal tolaodóvá vált. A jelen dolgai fontosnak, a legfontosabbnak tűnnek föl. Minden rohamosan változik, az emberi civilizáció, mint valami óriási számítógépen futó program, kéretlenül egyre frissíti magát, ami tegnap még jövő volt, mára múlttá lett, semmi nem ott van, ahol tegnap volt, és holnap megint máshol találjuk – ha találjuk. Ráadásul a modern hírközlés a mindenféle történeseknek, újdonságoknak valóságos áradatát zúdítja ránk, az ember alig győzi akár csak befogadni is. A jelen itt nyomakodik, dübörög, zakatol előttünk, el sem lehet bújni előle.

Soha még a történelemben nem volt ennyire gyorsan változó a világ. Egy emberöltő időtartamába a kezdetektől egészen a mi korunkig sokkal kevesebb változás fért bele, az emberek többsége évezredek át ugyanolyan körülmények között élte le az életét, amilyenekbe beleszületett. Az emberi lélek igazából erre van berendezkedve, ismétlődések között érzi otthonosan magát, mint a kisgyerek, aki minden este ugyanazt a mesét kéri, hogy ugyanolyan szurkoló izgalommal várja a végét.

Az ismétlődésbe rejtőző idő, ha ablak marad azért a változásra is, könnyű teher. Tudom, mi volt, tudom, mi következik. Ez a biztonságérzet pedig lehetőséget kínál az idővel való játékra is. Hiszen a fantáziát az idő nem korlátozza. Az elképzelt jövő leírása évszázadok óta kínál legalább szellemi szabadságot a saját időből, akár a szép, izgalmas, lelkesítő jövőt festi, akár

FOTÓ: WIKIMÉDIA

Ambrogio Lorenzetti:
Mértékletesség (részlet A jó és
a rossz kormányzás allegóriái
című műből, 1340 körül)

*„Az idő, éppen
a kérlelhetetlen
múlásával, az életnek
a legfontosabb
dimenziója”*

a lehangolót. Tudjuk persze, hogy a híres utópiák nem csekély része nagyon is a megírásuk korának szól, a képzelt jövőből üzen a jelennek, a kortársaknak, az időtől görbült tükröt tartva eléjük. Mégis, ezredszerre is izgalmas, megunthatatlan játék a jövő felé megszökni a jelenből.

A múltba is vezet út, kétféle is. Az egyik a fantáziáé, elképzelni magunkat a már ismert vagy ismerni gondolt múltbéli világban. Ki ne próbálta volna a jelenből a múltba igézett tudásával megnyerni nekünk, magyaroknak a mohácsi csatát? Én próbáltam sokszor, és mindig meg is nyertük. De csak tanúnak lenni is, csak tudni a múltról, olvasni róla, az is milyen izgalmas kaland! Vagy sokadszor újra megnézni a nagy történelmi filmet, kortársra lenni Ben-Hurnak, Kleopátrának, a magyar szabadságharc hőseinek, évszázados, évezredek múltát élni át velük együtt – mi ez, ha nem utazás az időben?

Vezet a múltba másik út is, a kézzel fogható dolgokba rejtett idő birtokba vétele. Volt már a kezemben Szent István ezüstdénárjából nem is egy – micsoda érzés, micsoda szökés a jelenből a tenyeremen tartani ezer évet! Ki tudja, nem fordult-e meg magának a szent királynak a kezén is? De ha nem is, az ezer év akkor is ott foglaltatik benne, és milyen ezer év!

A múzeumok tele vannak a tárgyakká nemesedett idővel. Száz év, ezer év, tízezer év – vagy éppen sok millió év, a sok kiállított tárgy mind hordja magával a múltját a futó jelenben, és ha meg nem érinthetem is őket, a szememmel megtapasztalhatom.

Az odakint lassan úszó, nehéz, szürke felhőktől nem láthatom az égbolt végtelenjét, de tudom, hogy odakint, az űrben még az idő is egészen más alakot ölt. Hiszen ott téridő van, görbülő, felfoghatatlan tér- és időmértékekkel. Itt, a szobámban persze nem érzek belőle semmit, de egy-két éve már tudom, hogy felfoghatatlanul távoli csillagrobbanások következményeképpen gravitációs hullámok futnak át rajtam, amelyek, bár alig felfoghatatlanul csekély mértékben, még az én időm futását is módosítják.

Jó ezt tudni, de dolgom nincs vele. Ezzel a beköszöntött új esztendővel van dolgom, és a magam mögött hagyottal, az én életem számára kiszabott idővel, ami most megint a megújulás, a tavasz, a nyár, a fehér felhők és a kék ég ígéretét kínálja ott, a budai hegyek fölött. ■

A HELY SZELLEME A BRUNSZVIK- KÖZTÁRSASÁG

„Beethoven eljött Budára, eljött Martonvásárra is, és mi felvettük abba a kis köztársaságba, amelynek csupa kiválasztott férfi és asszony volt a tagja. Egy kerek térséget magas nemes hársfákkal ültettünk be; minden fa egy-egy tagnak nevét viselte, és ha egyik-másik nagy fájdalmunkra távol is volt, mégis beszélhettünk e jelképeikkel, örömet s okulást merítve szavaikból” – így írt Brunszvik Teréz a 19. században a kastélyparkban kialakított különleges államról és neves polgáraitól. A várost és a környező településeket ma is áthatja a természet, a kultúra és a közösség hármának éltető ereje s azoknak a helyieknek a teremtő akarata, akik – ha Brunszvik Teréz ma élne – egész biztosan felvételt nyernének a különleges köztársaságba.

A FELÜLET MÉLYSÉGE

Szöveg: **Meszleny Zita**
Fotó: **Földházi Árpád**

Egyiküket a színek, a tisztaság, a ragyogás, másikat a fény, a tükröződés, a térrel való játék szeretete terelte az ötvösművészet felé, melyben végül önmagukat és egymást is megtalálták. A martonvásári Zoltán Győző és Kovács Erzsébet több mint négy évtizede nemcsak alkotó-, hanem életre szóló társak is.

C iradás foglalatban égkék háttér előtt bíborszínű ruhába öltözött Madonna öleli magához egyszülött fiát. Ahogy az arcuk egymáshoz ér, úgy aranyszínű glóriájuk is összeolvad. Az anya virágokkal szegélyezett fénykoszorújában a Patrona Hungariae felirat olvasható. Noha a tűzzománc alkotáson rögtön megakad a tekintetem, ahogy belépek Kovács Erzsébet és Zoltán Győző nappalijába, a szemem csak akkor kerekedik el igazán, mikor kiderül: a kanapé fölött függő kép eredetileg II. János Pál pápának készült, s a hasonmása feltehetőleg ma is a Vatikán falát díszíti.

Az ötvös iparművész házaspár a díványon ülve vidáman kezd bele az általa készített pápai ajándék történetébe. „Ez a feladat is véletlenül talált ránk, mint annyi más az életben” – fog neki Győző a mesélésnek, majd kisvártatva felesége veszi át a szót, hogy tovább bontogassa az emlékezés fonálát. Mint kiderül, mikor II. János Pál pápa először járt Magyarországon, Győzőt mint ötvösművészt áldoztató kelyhek készítésére kérték fel. A feleségével közös műveiket látva azonban a Magyarok Nagyasszonya és hét magyar szent tűzzománc ábrázolására

„Miként az alkotók szavai, úgy a művészetük és az életük is teljesen összefonódik”

is megbízást kaptak. Ahogy készültek a díszes alakok, a megrendelőket egyre jobban lenyűgözte a látvány. Így lett az eredetileg a pápai kíséretnek szánt figyelmességből a szentatya ajándéka. Ám a művész házaspár erről mit sem tudott. Már javában nyaraltak három gyermekükkel, hogy a nagy munka végeztével kifújják magukat, amikor szólt a telefon, és kiderült, változott a terv, szükség lenne lengyel–magyar vonatkozása miatt egy nyolcadik alak, Szent Kinga elkészítésére is. „Már landolt a repülőgép, a pápa már magyar földön lépdelt, mi pedig még égettük Kingát a műhelyben” – emlékszik vissza jóízűen nevetve a harminc évvel ezelőtti pánikhangulatra Erzsébet, majd férje figyelmezteti, a nosztalgizálás hevében adós maradt a történettel, mit keres az ajándéknak szánt Mária-kép a nappaliban. „Hát igen, ez a pápáé lett volna. Igen ám, de látja ott a kép sarkában azt a két elszíneződött foltocskát?” – teszi fel a kérdést a feleség. Hunyorogva hosszasan méregetem a művet, mire beismerelem, nem, nem látom. A művész a kék háttérrel két alig észrevehetően sötétebb területre mutat, miközben a férje megjegyzi: „Az még ennél is sokkal kisebb, két tűhegnyi pötty volt, de Erzsike nem bírta elviselni, hogy a pápai ajándékon bármilyen hiba keletkezzen, még ha csak ő látja is, ezért újra kiégette. A kemencéből kiszedve viszont már két jóval nagyobb folt ékeskedett a képen. Erzsike kijelentette, hogy na így pláne nem kaphatja meg a pápa, így lóhalálában újracsináltuk, a hibásat meg megtartottuk. Aztán a kivetítőről néztük, ahogy II. János Pál az unokáival megsimította a zománcot, aztán megáldotta a képet. Életre szóló élmény volt” – idézi fel az emléket elérzékenyülve Győző. Felesége hozzáteszi: „Akkor azt éreztük, hogy na, most mindent megkaptunk, amit ember kaphat.”

Ahogy hallgatom a házaspár történeteit, az első perctől érződik, hogy miként az alkotók szavai, úgy a művésztük és az életük is teljesen összefonódik. Győző Szigetváron született, s már ál-

talános iskolában – egy szakkörnek hála – megismerkedett az ötvösséggel. „Akkoriban még a szót sem ismertem, de a fémek elbűvöltek. A szerszámok között máig megvan az a kis bandzsa darab, amit akkoriban készítettem. Olyan kis egyszerű, alkalmatlan eszköz, de Erzsike nagyon szereti” – mesél a kezdetekről az ötvösművész. Innen egyenes út vezetett a pécsi Művészeti Szakközépiskolába, majd az Iparművészeti Főiskola ötvös szakára. Erzsébet már kicsit kanyargósabb utat járt be, míg végül későbbi férje mellett, az ötvös szakon kötött ki. Egy Veszprém megyei kicsiny faluba született, majd Herenden végzett porcelánfestőként a kínai mintákra szakosodva. Ám mint mondja: „van, aki soha nem fér a bőrébe, én is ilyen voltam”, így Budapestre költözött, hogy olyan állást találjon, amely felkészíti az Iparművészeti Főiskolára. „Munka előtt, alatt és után próbáltam bepótolni azt, amit mások a művészeti gimnáziumban megkaptak” – emlékszik vissza ezekre az évekre, de jó szívvel emlékezhet, ugyanis szerencséjére az Állami Pénzverő zománcműhelyében helyezkedett el. Ez a mozzanat pedig eldöntötte a pályáját. „Ahogy megismertem a zománcot, egyből belehabarodtam. Herenden belém ivódott a szín, a harmónia iránti rajongás. Talán ezért varázsolt annyira el a zománc tiszta alapja és ragyogó felülete. Azóta tart a szerelem” – fogalmaz Erzsébet. Az itt szerzett tudással már fel is vették az áhított ötvös szakra, ahol az egyik gyakorlaton a Győző mögötti asztalnál kapott helyet. „A főiskolán egy teremben ültek a különböző évfolyamok, tulajdonképpen elvárás volt a felsőbb évesektől, hogy segítsék az alsóbbakat. Manufaktúraszerűen ment a munka, úgy dolgoztunk, mint egy nagy család. Erzsikének szüksége volt segítségre, hát segítettem. Itt kezdődött” – mesél a találkozásról Győző. „...és itt el is dőlt” – fejezi be a mondatot a felesége.

Mindez négy évtizede történt, a közös munkák pedig azóta sorra kerülnek ki a kezük közül. „Kiegészítjük

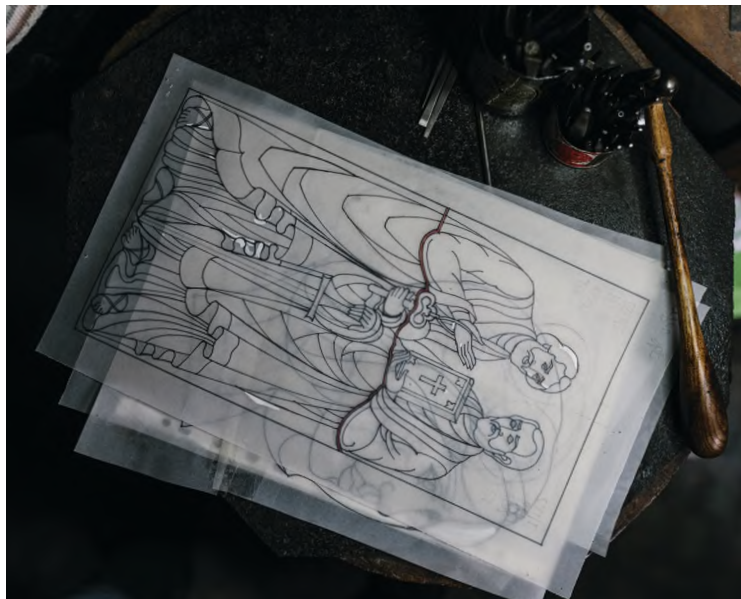
egymást. Erzsike dekoratívabb, én geometrikusabb vagyok. Ő megálmodja, én térbe helyezem a tárgyat, így lesz egy egész” – fejtegeti a közös alkotás mikéntjét Győző, miközben a nappali alatti műhelybe tartunk. S ahogy leülnek a munkaasztalukhoz, s Erzsébet nekifog az előtte fekvő kép zománcozásának, Győző pedig egy készülő kép alaplemézét kalapálja, megelevenedik előttem az előbb felvázolt dinamika. Ezzel egyidejűleg pedig világossá válik, miért a házaspár az utolsók egyike, aki még vállalkozik rá, hogy cizellált zománcalkotásokat készítsen. „Először megtervezzük a formát, kiütjük a ne-

gatívját, majd a másik oldalán megerősítjük a vonalakat, jönnek a beütések, a cizellálás. Ettől lesz a zománc alatt mintázott az anyag. És akkor még csak az előkészítésnél tartunk. Ezután – ha nagyobb műről van szó – összeillesztjük a darabokat, a hátoldalát pedig kontrazománcozzuk, hogy a vékony anyag tartást kapjon, ezt kiegészítjük, majd feltisztítjuk a lemezt. Csak ekkor kezdődhet a zománcozás. A színekkel, az áttetsző és a fedőanyaggal való berakás, végül az égetés követi. Elmondani is hosszú, nemhogy megvalósítani” – sorolja Erzsébet, mialatt a kis bemutató végeztével becsukja a műhely ajtaját,

*„Ő megálmodja,
én térbe helyezem
a tárgyat,
így lesz egy egész”*

Erzsébet és Győző számos alkotása Martonvásárt gazdagítja. Közülük talán a leghíresebb a Brunszvik-mauzóleumban látható, Brunszvik Teréz és Teleki Blanka őrangyalait ábrázoló, ember nagyságú tűzzománc. A város hírnevét öregbítő életművéért a házaspár 2018-ban Martonvásár Kultúrájáért kitüntetésben részesült

és visszakísér a nappaliba. Miközben a munkafolyamatokat listázza, látszik rajta, ez számára szenvedély, rég nem kérdés, megéri-e a fáradságot. Férjének ugyancsak megvan a maga passziója. „A fényel, a térrel, a tükröződéssel való játék a mániám” – magyarázza lelkesen, ahogy egyik alkotását, egy geometrikus alakzatba foglalt kristályt leemel a polcról. Nemcsak dísz tárgyak fűződnek az ötvösművész nevéhez. Számos cégér, épületfelirat, információs rendszer készült a műhelyében, a nemrégiben felújított Párizsi udvar

réz díszítőelemeinek restaurálását és rekonstrukcióját pedig már fiával együtt végezte el. „Hatalmas dolog, ha az ember a gyermekével együtt dolgozhat. Volt idő, amikor azt éreztem, nem villanyoznak már fel az új eszközök, technikák, mert minnek. Mióta a fiam is részt vesz a munkában, újra értelmet nyertek ezek a tárgyak, mert a folytonosságot látom bennük” – beszél a lelkesedés megőrzésének kihívásairól. Felesége gondolja tovább a témát: „Sosem tudtam tetten érni azt a pillanatot, amikor megszületik valami, azt

a momentumot, amikor kipattan az ötletet életre hívó szikra. Ez a pillanat olyan varázslatos, hogy engem máig a keresése hajt előre.”

Ebből a közös lelkesedésből megszámlálhatatlan alkotás született. A házaspár keze nyomát viseli magán Boldog Gizella ereklyetartója, a balatonfüredi vörös templom tabernákuluma és gyóntatószéke, az ottani Kerektemplom keresztútja, Brunsvik Teréz és Teleki Blanka őrangyalainak képe, amely a martonvásári Brunsvik-mauzóleum falait díszíti, az Országház Munkácsy-

*Győző tíz éve ötvösséget tanít
Debrecenben, a Kós Károly
Művészeti Szakgimnáziumban.
Ékszerkészítést, tervezést, elméletet
és gyakorlatot egyaránt oktat,
mert vallja: a tervezés és a megvalósítás
elválaszthatatlan*

termében található tűzzománc címer, s a felsorolásnak csak az írás terjedelme szab határt.

„A szakrális tárgy-készítés számunkra az ötvösművészet csúcsa” – tekint vissza a mögöttük álló életműre Győző. „A művészet óriási adomány. Hatalmas dolgok, hogy társteremtők lehetünk, részt vehetünk ebben az alkotásban – folytatja a szakralitás és a művészet viszonyának elemzését Erzsébet. – Körülöttünk minden olyan tökéletesen van létrehozva, ehhez képest a mi próbálkozásunk csak botladozás, mégis nagy

ajándék, hogy hozzátehetek valamit, ezért törekszem a legjobbra.” „De az ember képessége véges, ha pedig ezt nem fogadja el, meg is kapja a fricskát” – teszi hozzá mosolyogva a férje, majd sokatmondóan a hibásnak titulált Mária-képre mutat. Az előző gondolatmenet után pedig már jobban értem, miért nem tűrte meg a művész azt az apró foltot a kékségben. A pápai ajándék esete jól tükrözi a pár művészi hitvallását: „A mai ötvösművészetben sokszor a meghökkentés a cél, aminek biztosan van helye, ám reméljük, megfér mellet-

te a mi munkásságunk is. Annyi szín, szépség van a világban, mi inkább erre akarjuk terelni a figyelmet. A szépet szeretnénk megmutatni, azt, ami megmutatásra érdemes, a legjobb tudásunk szerint. Annyi zaklatottság közepette az alkotásainkkal talán tudunk egy kis nyugalmat teremteni.” ■

MEZÍT LÁBAS LELKEK

Szöveg: **Szentei Anna**
Fotó: **Kaiser Ákos**

Fekete-fehér fotóin a legőszintébb pillanatokot ragadja meg, a gudzsarati sivatag pásztorkodó nomádjai, a dobrudzsai vándorcigányok vagy éppen a palatkai népzeneészek között is ugyanazt keresi: letűnt, archaikus világokat és bennük a legfontosabb szereplőt, az embert. A Tordason élő Kása Béla Magyar Művészetért díjas és Balogh Rudolf-díjas fotóművésszel a gyerekkorban gyökerező motivációkról, a balladai pillanatokról beszélgettünk, és arról, hogyan születhet igazán hiteles portré.

**SZERELEM VOLT ELSŐ LÁTÁSRA, VAGY INKÁBB
LASSANKÉNT ÉRLELŐDŐ ELHATÁROZÁS, HOGY
A FOTÓZÁSSAL SZERETNE FOGLALKOZNI?**

Inkább úgy fogalmaznék, minden afelé terelt. A családom 1965-ben kivándorolt Magyarországról az NSZK-ba. Egy Kastl nevű bajor falucskában – mi csak Kasztlinak hívtuk – működött egy magyar gimnázium, oda írtak be a szüleim. Egy barátom fényképezőgépet kapott az édesanyjától, de nem vonzotta a fotózás. Az internátusban kevés volt az étel, ezért édesanyám igyekezett havonta csomagot küldeni. Néhány hazai ételcsomagért kaptam cserébe a gépet. Az iskola beatzenekarának a basszusgitarosa konyított valamit a fotózáshoz, ő mutatta meg, hogyan kell előhívni és nagyítani. Elkezdtem fotózni az életünket, a mindennapjainkat. A barátaim bátorítottak, hogy ne hagyjam abba, aztán a nővérem

szerzett egy asszisztensi állást a helyi fotóstúdióban, onnan pedig Düsseldorfba kerültem, egy jó nevű reklámfotóshoz. Két évig dolgoztam ott, megtanultam a szakma alapjait, a reklámfotó egyébként is nagyon ment akkoriban. Egy idő után azonban úgy éreztem, hiányzik valami.

MI VOLT AZ?

Nem tudtam megfogalmazni egészen addig, mígnem 1973 nyarán eljutottam Erdélybe. Ott döbentem rá, hogy nekem ezen a vidéken van dolgom. Ennek az utazásnak a hatására jelentkeztem a kölni főiskola fotóművész szakára.

VÁLTOZTATOTT A LÁTÁSMÓDJÁN A FŐISKOLA?

Nagyképű dolog lenne, ha azt mondanám, hogy már akkor pontosan tudtam, hogyan és mit szeretnék fotózni. A főiskolán nagy szabadság

„Ha le akarok fényképezni valakit, először igyekszem megismerni, ehhez viszont a közelében kell lennem egész nap”

volt, rengeteg filmet néztünk, az ott felszedett tudás pedig biztosan csiszolta a látásmódomat. Arno Jansen, a professzorom azonban már az első években látta, hogy megtaláltam az utamat, bátorított, hogy az után menjek, ami igazán érdekel. Én pedig mindig a szívemre hallgattam.

ÉS MI KELTETTE FEL LEGINKÁBB AZ ÉRDEKLŐDÉSÉT?

Az ember. Ezért is foglalkoztam világ életemben portréfotózással. A tempóm más, mint ami a mai világban megszokott. Az emberek bevágják magukat az autóba, és csak rohannak, én biciklivel járok, sőt leginkább gyalog. Ha le akarok fényképezni valakit, először igyekszem megismerni, ehhez viszont a közelében kell lennem egész nap. A portré időigényes műfaj, idő kell ahhoz, hogy barátságot kössünk, hogy a bizalom kialakuljon. Fontos, hogy a másik érezze, engem őszintén érdekel a személyisége. És ha már kialakult közöttünk a bensőséges hangulat, csak akkor vetem fel: mi lenne, ha csinálnánk egy képet?

VAGYIS A SZÍVÉT ADJA A MUNKÁHOZ...

Anélkül nem működik a dolog. Mikor az erdélyi népzeneészeket fotóztam, sok időt töltöttem velük, figyeltem őket muzsikálás közben, ahogyan a hangszerüket tartják, ahogyan húzzák a vonót, hangolják a hegedűt: az ösztönös, végtelenül őszinte mozdulataikat. Meg akartam tudni, milyenek ők valójában, át akartam érezni az életüket. Hozzáteszem, én sosem a városban élőket fotóztam, hanem a falusiakat, a világtól távol élő pásztorokat, a vándorcigányokat, az utazókat. Mindig is foglalkoztatott, hogy vajon milyenek lehetnek közelről.

A „MINDIG IS FOGLALKOZTATOTT” FÉLMONDAT A GYEREKKORÁRA UTAL?

Igen. A gyerekkori nyarakat nagyapáméknál töltöttem Vajszlón, az Ormánságban, az anyai

nagyanyám pedig Királyegyházán élt. Naponta jöttek hozzá a színes, bő szoknyás cigány asszonyok, leültette és étellel kínálta őket, egy tányér leves mindig akadt a háznál a nála szegényebbeknek is. Nem hagyott nyugton a kíváncsiság, hogy kik ezek, és miért annyira mások, mint mi. Kérdezgettem a nagyanyámat, hogy kik ők, honnan jönnek, ő pedig türelmesen elmagyarázta, hogy a falu végén laknak, de ne menjek a közelükbe, ne zavarjam őket a kíváncsiságommal. Persze annál jobban izgatott a dolog. Számtalanszor elkószáltam a cigánysor felé, lenyűgözött, hogy a viskóik közelében mindig ég a tűz, ott ücsörögnek színes ruháikban a körülöttük legelésző lovaikkal. Varázslatosnak tűnt a világuk.

A HETVENES ÉVEK ERDÉLYÉBEN IS EZ A FAJTA ARCHAIKUS VILÁG RAGADTA MAGÁVAL?

1973 nyarán Deréky Géza barátommal Kölnből stoppal nekivágtunk Európának. Megállapodtunk, ha délnek áll meg az első autó, akkor irány Magyarország és Erdély, ha északnak, akkor a finnek és a lappok. A sors úgy hozta, hogy Erdély felé indultunk. A határon stoppol-tunk, egy szekér vett fel, azzal zötykölődtünk be Nagyváradra. Géza már ismert a Maros Művészegyüttesből két házaspárt, őket kerestük meg Marosvásárhelyen, Lőrincz Béláék hallatlan nagy szeretettel fogadtak minket. Éppen turnéra indultak – ahogy ők mondták, kiszállásra –, bezsupoltak minket is a buszba, aztán irány a Székelyföld. Nem hittük el, hogy milyen csodálatos helyeken járunk, csak kapkodtuk a fejünket: a népviseletbe öltözött emberek, a falvak szépsége, az a gyönyörű tájszólás, ahogyan beszéltek. Letaglózó élmény volt, még most is kiráz a hideg, ahogy mesélek róla. Én akkor az NSZK-ban éltem, az ottani élethez képest ez a világ egészen valóságosnak tűnt.

SZÉK AKKORIBAN A VILÁGTÓL ELZÁRT FALU VOLT. HOGY JUTOTTAK EL ODA?

Lőrincz Béla mesélte, hogy az együttesből néhányan egy Dózsa-filmben statisztáltak, ott találkoztak Csoóri Sándorral, akinek hosszú haja van, a városban is kemény szárú csizmát meg tarisznyát hord, és éppen a mezősségi Széken gyűjt népzénét. Akkor már egy hónapja úton voltunk, mégis úgy döntöttünk, hogy megkeressük a falut és Csoórit. Szamosújváron szokás szerint stoppoltunk, egy mentőautó vett fel minket, óráknak tűnt, mire a hepehupás földúton bevergődöttünk Székre. Mikor kiszálltunk, a templom felől feketébe öltözött, mezítlábas asszonyok jöttek sírva, énekelve az úton, egy állapotos asszonyt kísérték. Balladai jelenet volt, csak álltunk ott kővé meredten. Aztán zavarunkban bementünk a borbélyhoz, aki útba igazított, megtaláltuk Csoóri Sanyi szállását, de mondták a háziak, hogy csak a hétvégén jön haza, mert elment Mérába taxival. Hú, gondoltuk, ennek a Csoóri Sanyinak mennyi pénze lehet, hogy taxival jár – akkor még nem tudtuk, hogy Széken az autót hívják taxinak. A háziak minket is befogadtak, királyi módon vendégül láttak, hétvégére éppen esett egy lakodalom, ha már ott voltunk, oda is. Mire Csoóri Sanyi visszajött a faluba, már mindenkit ismertünk. Vele is azonnal összebarátkoztunk, kazettán odaadta a gyűjtéseit, amit rongyosra hallgattunk. Onnantól nem volt többé nyugtom, nem tudtam szabadulni ettől a világtól.

NEM GYÚLT MEG A BAJUK A RENDŐRÖKKEL?

Dehogynem! Egy alkalommal egy mérai lakodalomban a részeg román rendőr belém kötött, el akarta venni a gépemet, amiért a zenekart lefényképeztem. Árus Béla csitította románul, nem is tudom, hogyan tudta leszerelni. Volt, hogy a rendőrségen szedték ki a filmet a gépemből. A nyolcvanas években romlott el igazán a helyzet, mikor rendeletbe hozták, hogy falun nem lehet szállást adni külföldieknek, turistáknak. Engem nem bántottak a rendőrök, a falusiakat viszont igen, hiszen gyorsan körbefutott a hír, hogy hova érkeznek látogatóba. Volt néhány év, mikor nem is mentem Erdélybe, mert féltettem az ismerőseimet, nehogy miattam érje őket bántódás. Mára nagyot változott ez a világ: a zenészek megöregedtek, meghaltak, velük együtt pedig eltűnt az az életforma, amely a hetvenes években még érintetlenül létezett.

EZÉRT INDULT MÉG KELETEBBRE, INDIÁBA?

Meghívtak Delhibe, az ottani magyar intézetbe, hogy rendezek fotókiállítását a vándorcigányokról készült sorozatomból. Bethlenfalvy Géza indológusnál laktam, és három nap után útnak indított. Géza irodájában a könyvespolcon megakadt a szemem egy gudzsaráti pásztorokról készült fotóalbumon. Nem sokat gatyáztam, repülőjegyet vettem, Bombayen keresztül elrepültem Gudzsarátba, Bhujba, a pakisztáni határ közelébe. A reptéren meglepetésként géppisztolyos katonák és negyvenöt fokos hőség várt. Egy híres textilgyűjtő fia szegődött mellém tolmácsként, és ő vitt el a közeli és távolabbi falvakba. Összebarátkoztam a rabarikkal, a nomád tevépásztorokkal, akiket nagyon jókedvű embereknek ismertem meg annak ellenére, hogy nehéz életük van, minden falatért keményen meg kell küzdeniük. Mikor második alkalommal mentem hozzájuk, már vittem magammal az állataimról készített fotókat, hogy lássák, otthon milyen környezet vesz körül engem. A kecskékimen jókat nevettek, mert a magyar kecskének hegyes a füle, az övéknek pedig hosszú, lelógó. Meghívtak a kunyhójukba, ettem, ittam, aludtam náluk; ugyanazt az archaikus világot ismertem meg köztük, mint ami egykor Erdélyben is lenyűgözött.

MIKOR LÁTOGATOTT KI HOZZÁJUK UTOLJÁRA?

Tavaly novemberben. Kint éjszakáztunk a barátaimmal a szabad ég alatt, és megcsípett egy szúnyog, elkaptam a dengue-lázat. Negyvenkét fokos lázzal kerültem a kórházba, nagyon beteg voltam, tíz napon át kaptam infúziót egy kis kórházban meglehetősen rossz körülmények között, a kórteremben harmincan voltunk, feküdtek betegek a földön is, az ágyban pedig kettesével. Fogalmam sincs, hogyan gyógyultam meg. Az orvosom búcsúzóul azt mondta, kerülnöm kell a trópusi környezetet, nehogy újra megfertőződjek ezzel a vírussal, mert az végzetes lenne.

A VILÁG SZÁMOS PONTJÁN MEGFORDULT, TÖBB HELYÉN IS ÉLT. MIÉRT TÉRT VÉGÜL MÉGIS VISSZA MAGYARORSZÁGRA?

Nyugat-Németország teljesen más irányba tartott, mint amit én az erdélyi útjaim során megéreztem. Mikor belecsöppentem abba a világba, hazaért a lelkem. Talán mert a nagyszüleimet, az ő ormánsági világuk emlékét idézte vissza.

Kása Béla fotói Európa legnevesebb képes magazinjában, a Sternben és a Geóban is megjelentek, képeiből pedig a világ számos pontján, többek között Amszterdamban, Bécsben, Berlinben, Brüsszelben, Kölnben, Krakkóban, Lhászában, Montréálban, New Yorkban, Párizsban, Prágában, Torontóban, Újdelhiben és Washingtonban is rendeztek kiállítást

Mindenesetre minél több időt töltöttem ott, annál inkább azt éreztem, hogy bármilyen jó is volt a nyugati világ, nekem köszönöm szépen, elég volt, én közelebb akarok lenni ezekhez az emberekhez. Voltak magyarországi művész barátaim, akik tudtak itthon is boldogulni, gondoltam, ha nekik sikerült, nekem is sikerülhet. Így tértem haza 1983-ban.

TORDASRA HOGY ESETT A VÁLASZTÁS?

Valójában egy alföldi tanyára vágytam, de Éri Pityu barátomnak, a Muzsikás együttes tagjának volt rokonsága Tordason. Ő ajánlotta, hogy nézzünk körül ott. Végül ebben a szép kis falucskában leltünk nyugalomra és otthonra. Aztán jóval később Éri Pityuék is ideköltöztek, akik korábban a tippet adták.

SOKAT VÁLTOZOTT AZÓTA A KÖRNYÉK?

1984-ben mi voltunk itt az első beköltöző fecskék. Teljesen más volt még akkoriban a falu. Az utcánkban egyetlen családnak volt autója, Tordason egyetlen kurbli telefon működött.

A helyiek először kicsit furcsállták, miért tartok juhót, kecskét, nyulat, szamarat, miért járok kemény szárú csizmában, kucsmában, de én az útjaim során magamba szívott tudást hasznosítani akartam, még ha a nyolcvanas években ezek a hagyományok itt már kevésbé éltek. Én mégis szerettem hajnalban kelni, kimenni a harmatba, mikor nyugalom van, hallgatni, ahogy harsog a kasza a fűvön. Csodálatos dolgok voltak ezek. Közben pedig jó bulikat szerveztünk. Egy olaszországi barátom például rendezett egy darabot, amelyet itt, az istállóban mutattunk be. Az előadást zene és tánc követte. Az ilyen eseményekre egyre több barátunk járt le, aztán sokan közülük ide is költöztek. Lett egy nagyon jó csapat, ami máig él, igaz, a járványhelyzet miatt most itt is kisebb a pezsgés.

VANNAK TERVEI A PANDÉMIA UTÁNI IDŐSZAKRA?

Régóta fotózom a hortobágyi pásztorok életét, nemrég tudomást szereztem két pásztorról, aki télen-nyáron együtt él a gulyával. Amint javul a vírushelyzet, megyek, és megkeresem őket. ■

VALÓDI KENYÉR

Jácint atya a szegények evangéliumáról

Szöveg: Prieger Zsolt
Fotó: Földházi Árpád

Kiváló humora van, és megállás nélkül teszi a jót. „Ha állandóan azt vadásszuk, hogy nekünk mi a jó, akkor az Istennel nem sokat fogunk találkozni” – jegyzi meg a Gyúron, Tordason és Ráckeresztúron is szolgáló Jácint atya, azaz dr. Hankovszky Béla, akivel sorsszerűen Pilinszky János születésnapján találkozunk az Érdi Tanoda Otthonban, ahol az evangélium szellemében minden rászorulóra jut figyelem, mindenki kap egy-két jó szót, s ahol az atya irányításával nem mellesleg önkéntes munka és oktatás is folyik.

**HOGYAN KERÜL EGY KATOLIKUS TEOLÓGUS AZ
ADOMÁNYOKBÓL MŰKÖDŐ „CSALÁDSEGÍTŐBE”?
VAGY PONT ITT VAN A HELYÉN EGY JÓ PAP? A SZE-
GÉNYEK, A „MEGALÁZOTTAK ÉS MEGSZOMORÍTOT-
TAK” KÖZÖTT?**

Beer Miklós püspök úr úgy fogalmazott, hogy ilyesmit csak „kalandor papok” tesznek. Mindez nagy kihívás, de ha figyelünk a pápára, akkor magától értetődik. Az a szerencsém, hogy tábori lelkész vagyok, és nem kell egyházközségi munkát végezni, mint a kollégáknak. Ellátok három helységet – Gyúrot, Tordast és Ráckeresztúrt –, illetve egy apácamonostort Érden, marad hát időm és energiám minderre; de hogyha

valaki igazán komolyan veszi az evangéliumot, akkor itt a helye.

**IMMÁRON TIZENÖT ÉVE VER EGYÜTT A SZÍVE
A KÖRNYÉKEN ÉLŐKÉVEL, GONDOLOM, KIALAKULT
MÁR EGYFAJTA SZIMBIÓZIS.**

Korábban nem ismertem ezt a vidéket. Azóta szépen nyílnak meg előttem ezek a falvak, városok, és felvillannak sajátosan csodás tulajdonságaik. Az igazi falusi környezetben fekvő Ráckeresztúron például tizenegy éve olyan karitásmunkát végeznek, hogy azt máshol el sem hinnék. Lenyűgöző, milyen néma csendben gyűjtenek és támogatják a rászorulókat.

Az Érdi Tanoda Otthon elsődleges célja a hátrányos helyzetű gyerekek és családok támogatása, az együtt tanulás, a szociális gondoskodás, a szabadidős programok szervezése, illetve a szociális készségek kialakítása és elmélyítése

*„Nem lehet kiretusálni a Szentírásból,
 hogy Krisztus azért jött, hogy megkeresse
 és megmentse, ami elveszett, és nem azért,
 hogy »fényezze magát«”*

TESZIK A JÓT.

Sőt, úgy teszik, ahogy az Úrjézus mondja: titokban. Aztán ott van Gyúró a maga csodás kicsi templomával, amelyet a közelmúltban kivilágítottunk, sőt freskót is újítottunk fel benne. Itt egy picike, de működő egyházközség van tizenöt-húsz emberrel. Csoda, hogy ennyien vannak egyáltalán, mert sok felekezetre vannak szabdalva. Igen bölcsek, praktikus dolgokra nagyon érzékenyek: szokták is mondani a szomszéd falura vonatkoztatva, hogy Tordason az ész, Gyúró a pénz. Érdekesség, hogy erre büszkék. De más megvilágításba kerül mindez, ha arra gondolunk, hogy például maguk tartják fenn a templomukat.

TORDASRA AZT IS SZOKTÁK MONDANI, HOGY EGYFAJTA KIS BUDAPEST.

Így is van. Tordason könnyedén fel lehetne állítani egy egyetemi tanszéket. Amikor kijönnek a miséről, akkor a téren, a tudós szerzetes Sajnovics János szobra mellett kiváló orvos beszélget a Liszt-díjas zenésszel vagy valamely tudományág neves képviselőjével. Szóval Tordasnak is – amely amolyan értelmiségi alvófalu – megvan a maga hangulata és a szociális hálójá. Ha nincs előítéletünk, akkor a különbözőségeikkel együtt nagyon meg lehet szeretni mindegyik falu közösségét.

E HÁRMASHOZ CSATLAKOZIK ÉRD IS, AMELY ELŐBB VOLT AZ ÉLETÉBEN, MINT A TÖBBI.

Egy közvetlenül Róma alá tartozó érdi ciszter női kolostorban miséztek tizennyolc éve. Ez is különleges hely, kétkezi munkát végző, zsolozsmázó apácákról van szó, akik naponta minimum hat órát imádkoznak. Nagyon befogadók, még buddhistákkal is találkoztam náluk. Nyitottak, mint az igazi keresztények.

MI TARTJA ITT, S MI AZ, AMI A SZEGÉNYEKEL, RÁSZORULÓKKAL VALÓ FOGLALKOZÁSHOZ VITTE?

Nem véletlenül maradt fenn a „miféle szerzet” kifejezésünk. Ugyanis majdnem annyi rend létezik, ahány embertípus. Vannak arisztokratikus és szolgáló, populáris és elzárkózó, tradicionális és modern rendek is. Mindenki megtalálja a magáét. Egy azonban biztos: nem lehet kiretusálni a Szentírásból, hogy Krisztus azért jött, hogy megkeresse és megmentse, ami elveszett, és nem azért, hogy „fényezze magát”. Akkor megadva van a feladat. Aki látott már hajléktalant, az tudja, hogy koszosak és bűdösek. De ha Jézus velük azonosította magát, akkor nekem kutya kötelességem foglalkozni velük, nem is lehet kérdés. Ez nem költészet, ez a valóság. Itt, az otthonban úgy kezdődik a reggel, hogy aki rászorul, idejön péksütiért, mert tudja, hogy reggel a boltból elhozom az előző napról megmaradt pékárut. Akinek nincs mit ennie, az itt kopogtat. Ha már Pilinszky születésnapja van, akkor jusszon eszünkbe, amit ő mondott: „Aki több napos éhezés után / kenyérré gondol: valódi kenyérré gondol.” Itt nem lehetsz olyan, mint az ántivilágban az egyszeri plébános, aki a bőröndjeit cipelő hordárnak az állomáson fizetségképpen egy szentképet akart átnyújtani, mire a hordár annyit mondott neki: „Atyám, nekem családom van, enni kell nekik adnom!”

MIT TUD KEZDENI AZ EGYHÁZ EZZEL AZ ATTITÜDDEL? KÉRDEZEM EZT AZ EGYHÁZÁHOZ TÖRETLENÜL HŰ PAPTÓL, SŐT AZ ŐRNAGY ATYÁTÓL, HOGY FOKOZZUK KICSIT A MISSZIÓTOBZÓDÁST.

Azért is szeretem nagyon a honvédséget, mert ott tapinthatóan, érezhetően őszintébbek, nyiltabbak az emberek. Éppen arról beszélgettünk ott valamelyik nap, hogy amikor Isten-ellenességgel találkozunk, mindig valami klérussal kapcsolatos negatív tapasztalat áll a háttérben, a mi bűneink, papoké. Ez olyan, mint amikor egy ételtől megundorodunk. Mivel

„Szép lassan rá kell ébrednünk, hogy valójában a hétköznapiak is ünnepek”

belaktunk belőle, és többet már nem kívánjuk. A lassú visszavezetés működhet csak itt, amelyben a pap fontos eszköz. Azonban az emberek manapság nem nagyon reflektálnak a világra és önmagukra, kicsit elveszítették az érzékenységüket. Ha unalmasnak találják a misét vagy a háziasszony főztjét, az azért van, mert ami jó, az sokszor megszokottá válik, nem elég izgalmas. Szokták mondani, hogy a férfiak jobb szakácsok, mint a nők. Persze, mert nem kell mindennap főzniük; úgy könnyű, akkor lehet csillogni-villogni! Unalmas a mise, ezért inkább nem járunk? De akkor egy lehetőség veszik el, egy esély a spiritualitás megélésére. Ha megszokásból olvassuk, a *Szentírás* is lehet olyan, mint egy hatalmas homokhegy, pedig van benne néhány gyémánt is, amelynek megtalálása a teljes életünket meghatározhatja. Ám a gyémántot csak úgy lehet megtalálni, ha közben elhordjuk a homokot is. Ugyanez van a liturgiával, az egyházzal és az élettel is. Nincs mindig ünnep, nincs mindig karácsony, szép lassan rá kell ébrednünk, hogy valójában a hétköznapiak is ünnepek. Ha állandóan azt vadásszuk, hogy nekünk mi a jó, akkor az Istennel nem sokat fogunk találkozni.

ÖNT MÉGIS NAGYON BOLDOGNAK LÁTOM.

Abszolút az vagyok. Harminc éve szolgálom papként; hogy ebben a boldogságban mennyi a saját munkám és mennyi a kegyelem, majd meglátom odaát. Az élet egyébként is tele van meglepetésekkel és kihívásokkal. Apám katolikus pap volt, aztán pápai engedéllyel megnősült, majd amikor megözvegyült, újra visszatért az egyházi szolgálatba. De nem miatta lettem pap, mert ez elhívás, ami szintén a kegyelem műve. Ha apám példája miatt csinálnám, nem hivatásból, akkor ez a ragaszkodás pár év alatt ki is fulladt volna.

SZEGÉNYEK KÖZÖTT ÉL, ŐKET SZOLGÁLJA. EZÉRT IS KÉRDEZEM: MIBEN KELL NYITNIA AZ EGYHÁZ-

NAK? KELL-E EGYÁLTALÁN NYITNIA? SOKAKBAN ÚGY IS MUNKÁL A KEGYELEM, HOGY NEM JÁRNAK TEMPLOMBA.

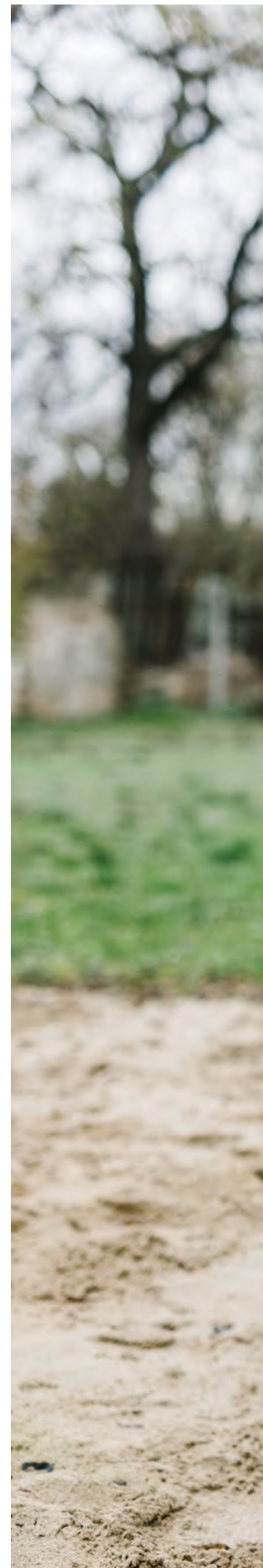
Biztos hogy munkál! Ábrahám zsidó sem volt, mégis ő a hit atyja. Hiszek abban, hogy az Isten mindenkit tud üdvözíteni, és ehhez még templomba sem kell feltétlenül járnia, de hogy kit hogyan üdvözít, az tényleg az ő titka, senki sem tudja pontosan a koordinátákat. Jézus azt mondta, hogy aki hisz és megkeresztelkedik, az üdvözül, de azt nem mondta, hogy aki nem keresztelkedik meg, az elkárhozik.

KARL RAHNER IS BESZÉL AZ ANONIM KERESZTÉNYEKRŐL.

Igaza is van. És ez vonatkozik a más vallásúakra is. Amikor elmegyek a Jehova Tanúi imaháza előtt Martonvásáron, akkor mindig arra gondolok: erkölcsileg ők messze felettünk vannak, mert sokkal jobban ragaszkodnak a hitük bizonyos – általunk persze nem feltétlenül jónak tartott – sarokpontjaihoz, mint mi. Amiről meg vannak győződve, azért sokkal többet hajlandók szenvedni, mint mi, és ez tisztelni való. Mi hamarabb túltesszük magunkat a stiklijeinken, mert azt mondjuk: majd meggyónjuk. Most, a járvány alatt sokan dalolva, sőt talán örömmel vették tudomásul, hogy a vasárnapot vasalás közbeni misehallgatással is meg lehet szentelni.

MÉGIS MI AZ, AMIT AZ EMBER AZ EGYHÁZTÓL KAP, ÉS AMINEK A LEGJOBBAN ÖRÜLNIE KELL EZEK KÖZÜL?

A jámborság, a vallásosság a Szentlélek ajándéka. Egy vallásos férfi egész egyszerűen szép. Hajnali misén jó látni azt a pár férfiembert, aki nem sokbeszédű rajongással, hanem mélyen égő tűzzel – ahogy mondani szokták manapság – teszi oda magát. Vallásosnak lenni jó, mert jó kimutatni hűségünket, szeretetünket Isten és egymás felé. József Attila mondja: „Alkotni

Az otthont 20-25 család látogatja rendszeresen, napi szinten átlagosan 24-28 támogatottnak nyújtanak segítséget az ott dolgozók. A hely nemcsak a gyerekek számára menedék, hanem esti iskolaként is működik, illetve a rászoruló felnőttek a munkakeresésben, az ügyintézésben is számíthatnak az intézményre

vagyunk, nem dicsérni. / Gyerekeink sem azért vannak, / Hogy tiszteljenek bennünket / [...] Most mégis, megfáradván, / Dicséretteddel keresünk új erőt”. Nem az Istennek van szüksége a dicséretre, tehát nem „lefizetjük” az Istent, ha misén vagyunk, csak egyszerűen megteszszük azt, ami rajtunk múlik. Az imádság az igazságosság rendjébe tartozik, aminek alapján megadjuk mindenkinek, ami jár: az Istennek az imádást, a családnak meg azt, hogy könnyörünk értük. Egy apának vagy egy anyának nem csak az a feladata, hogy enni adjon a gyerekeknek. „Megadtam mindent a gyerekemnek” – szokták mondani, csak éppen sose imádkoztak érte. Akkor meg mégis hogyan adtak volna meg mindent?

AZ ÖN CSALÁDJA AZ ÉRDI RÁSZORULÓK, A SZEGÉNYEK, A CIGÁNYSORON ÉLŐK MEG AZ A PÁR EMBER A HAJNALI MISÉN?

Így is lehet mondani, igen. Reggel mindig azokért imádkozom, akiket nekem adott és rám bízott az Isten. Nekem nem az afrikai éhezőkért kell aggódnom, mert nekem is van saját éhezőm, vele kell törődnöm.

PACIFISTA KERESZTÉNY ÉS TÁBORI LELKÉSZKÉNT KATONATISZT EGYSZERRE. NINCS ITT ELLENTMONDÁS?

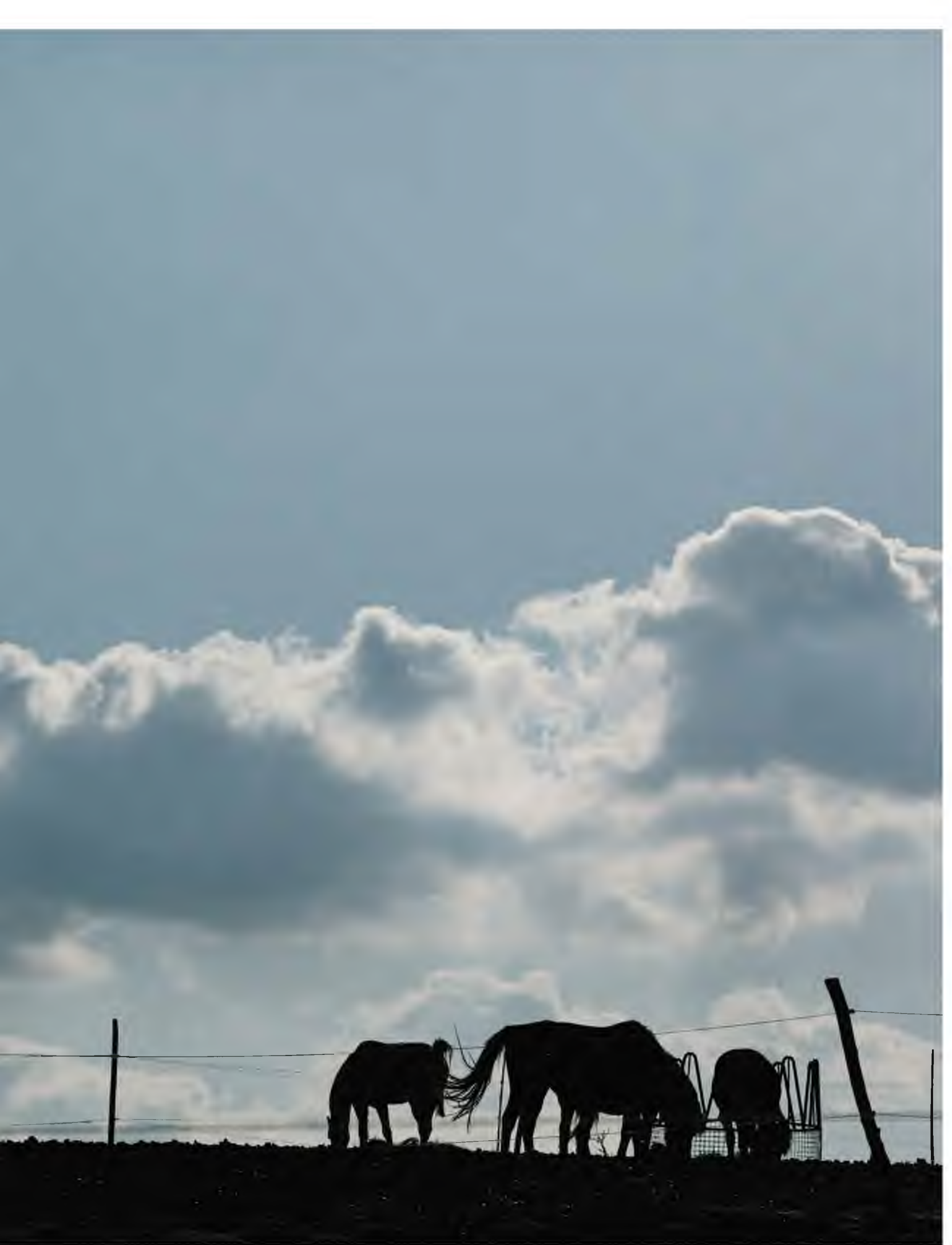
A legpacifistábbak mindig a katonák. Huntington írja, hogy a katona igazából mindig háborúellenes, mert tudja jól, hogy a háborúra sosem lehet igazán felkészülni. Akinek fegyvere van, annak kell a legfegyelmezettebbnek lennie. Mi, tábori lelkészek nem politikai tisztak vagyunk, mint a régi világban. Mi a jó hírt, az evangéliumot visszük el a katonáknak. Volt már, hogy meg akarták áldatni velem a „százéves kardot” meg hasonlókat, de ilyenkor mindig mondom, hogy fegyvert sosem áldok meg, mindig a viselőjét. A fegyverhez nincs köze Istennek. Az emberhez viszont annál inkább. ■

PIPACSHON LÁNYAI

Szöveg: Tábori Kálmán
Fotó: Földházi Árpád

Azt mondják, lovak között lenni ajándék. Am nem csak ezt tapasztalhattuk meg a sóskúti tanyán. Emberpróbáló kihívásokat és kőkemény munkát látunk. Két fiatal nőt, akik magas sarkú és szoknya helyett bakancsot és lovaglónadrágot húztak. Lovagolni tanítanak. És közben a szeszélyesen is csodálatos természetről, az emberi törekenységről, az erőről és a mindennek feletti gondviselésről is kezdünk megérezni valamit.

Bár mindössze félórányi autóútra van Budapesttól, a Pipacshon Lovasligetbe megérkezni olyan, mintha egy sokkal távolibb, egy egészen más világba csöppennék. Elég az a néhány perc, amíg lekanyarodva az autópályáról elérem a tanyát, hogy a gondolataim lekattanjanak a hétköznapi városi üzemmód bonyolult hálózatáról, és megadják magukat a természetközelség kiszolgáltatottságának. Ahogy a kedvesen csobogó Benta-patak felett átívelő hidacsán átérek, a kálváriadomb alatti völgyben birkákat terel egy juhász. A lovardához vezető hosszú, egyenes földutat dús legelők szegélyezik.

Ez a Sóskút melletti dombok ölelésében elterülő, közel tízhektáros terület olyan, akár egy filmbéli farm. De nemcsak a terület, az egész lovarda és a fából épített lovaszház lépcsőjén rám váró két nő története is ihlelhetne forgatókönyvet. Úgy áll ott, szemére húzott baseballsapkában és bakancsban Rózsa Klaudia és lovaglócsizmában Tar Éva, mint két tipikusan ellentétes vérmérsékletű és habitusú főhős valamely vadnyugati filmben, aki csak egymást kiegészítve és egymásra utalva juthat el emberfeletti próbatételek árán a hepiendíg. „Néha tényleg olyan itt élni, mintha a *McLeod lányai* című sorozatban lennénk” – mondja nevetve Klaudia. Találó párhuzam, hiszen történetük is hasonlít a sorozatbeli két nővérehez, akik féltestvérként megöröklék apjuk után az ausztrál farmot. A Pipacshon lányai ugyan nem rokonok, de Klaudia, aki beleszületett a lovas életmódba, álmát megvalósítva, nem kevés bátorsággal vágott bele huszonkét évesen a lovarda vezetésébe. „Sok minden mással is foglalkoztam korábban, ám rájöttem, hogy igazán boldog csak a lovak között vagyok. Egy hirtelen jött lehetőséget megragadva vettem át a lovarda üzemeltetését, és soha nem bántam meg a döntésemet, bármennyire nehéz is néha.” Éva pedig gondviselés-szerűen került mintegy nővérként fiatalabb

társa mellé. „Nem kerestem ezt a lehetőséget, egyszerűen rám talált. Bár azt mindig is éreztem, hogy majd valamilyen természetközeli dologban találok meg az utam, hogy visszatérek a gyökereimhez, amelyek faluhelyhez kötnek. Óriási ajándék, hogy annyi év szerkesztőségekben eltöltött, megfeszített munka után eljutottam a Pipacshonba” – mondja.

Remény hozta őt ide. A ló, amelyet ajándékba kapott, és amelynek a legmegfelelőbb helyet itt találta meg, a Klaudia vezette lovastanyán. Éppen jókor. Klaudia, noha gyerekkora óta erre a pályára készült – először ifjúsági díjugratóbajnok édesanyjának, majd különbözőféle lovasképzéseknek köszönhetően minden szakmai tudás a kezében volt –, lelkesedése segítség híján már kezdett kevésnek látszani álma megvalósításához. „Huszonkét évesen jó darabig visz a lendület, de nyilván az embernek még nincs elég tapasztalata. Sok mindent meg kellett tanulnom, hiszen a hétköznapiakban másként működnek a dolgok, mint ahogy azt az ember fiatal hévvel eltervezi. A lovak gondozása, a takarmány beszerzése, az oktatás, a bértartókkal való kommunikáció és a számtalan egyéb ügy intézése hamar túlnőtt rajtam – magyarázza a lovardavezető. – Nem volt takarmány. Nem voltak beszállítók. Infrastrukturálisan kiépítetlen volt a farm. Tűzoltásszerűen próbáltuk megoldani a dolgokat. Nagyon elkélt a segítség.” Éva falun nőtt fel, ám médiakarrierje a városhoz kötötte felnőtt életét. Először nem is gondolt másra, csak arra, hogy megtakarításából anyagilag megtámogatja a lovának otthont adó tanyát, amikor arra szükség volt. „Minél jobban beleláltam az itteni ügyekbe, annál inkább éreztem, hogy valójában sokkal többet kell tennem. Itt voltunk Klauval ketten lovász nélkül, állandó segítség nélkül. Egyre inkább azt éreztem, az élet mást vár tőlem. Emberileg és fizikailag is beleálltam a lovardai feladatokba. Teljesen.”

Öt évvel ezelőtt így kezdődött közös kalandjuk. Klaudia intézi a lovak

Azt mindenki tudja, hogy milyen jót is tesz egy szép erdőben tett séta vagy egy tiszta vízű folyóban való megmártózás, de az már keveseknek adatik meg, hogy egy úgynevezett loasszisztált tréningen olyan önismeretre tegyenek szert, amely a sírásig meghatja és áthatja az embert. A Pipacshon Lovasligetet a humán erőforrás-gazdálkodás területén dolgozó Kinga Petro de Chalendar és karmester férje, Philippe azért álmodta meg, hogy ezt a tapasztalatot minél több emberrel megoszthassa

*„Ha az ember nagyon eltökélt, és bízik abban,
hogy nem véletlenül került oda, ahova,
akkor mindig kap segítséget”*

„A lóasszisztált tréningeknek meghatározott koreográfiájuk van, és a kataritikus élmény szinte garantált. Persze mindenkinél más és más – magyarázza Kinga Petro de Chalendar a lovas tréningeikről. – Sokszor fél az ember a saját, nem felismert vagy nem jó módon kezelt erejétől. Az állatok őszinték, nincs senki homlokára írva, hogy titkár, karbantartó vagy vezérigazgató. A lovak mintha »meztelenül« látnának minket, őszintén reagálnak ránk, és ez tényleg nagyon meghatározó a szó szoros értelmében.” Ilyen tapasztalati élményekkel várják Bercelen, az Ezerangyal Lovardában és a sóskúti Pipacsokban azokat, akik a lovakról, az emberekről és önmagukról szeretnének többet megtudni

gondozását és a lovasoktatást, vezeti a traktort, Éva pedig a céget – azaz intézi a hivatalos üzleti és pénzügyeket, a partnerekkel való kommunikációt. Ám valójában az élet a lovardában ennél jóval bonyolultabb. Vagy egyszerűbb? „Hiába tervezel, valami mindig történik, ami átírja. Ez pedig legtöbbször maga a természet. Itt megtanultam elengedni bizonyos dolgokat, hogy ne tervezzek nagyon előre, de mindig jelen legyek az adott helyzetben. Az életünk tele van kihívással. Számítalan olyan megpróbál-

tás van, amit ki kell állnunk akár erőnk felett is. És ilyenkor nem gondolkozol, hanem teszed a dolgod, mindig azt, amit éppen kell, nem kevés kreativitással – mondja békés derűvel Éva. – Persze mindig vannak elképzeléseink, megvalósítandó projekteink: mezítlás koncerteket szeretnénk rendezni, csapatépítő tréningeket szervezünk cégeknek képzett szakemberek által, segítséget szeretnénk nyújtani gyermekeknek, fiataloknak és felnőtteknek a loasszisztált pszichoterápia módszerével. A lovak

különleges erejének segítségével gyorsan és hatékonyan lehet változásokat és eredményeket elérni akár egyéni, akár szervezeti szinten.”

Őriz ez a hely valami különös titkot, amelyet nem is igen lehet megfogalmazni, csak érezni a lovak hátán, hallani csendes szuszogásukban, a szomszédos erdő, a szél és a madarak hangjában. „A fecskék – mondja Éva – jó barátaink a rovarok miatt is. Várjuk őket minden tavasszal. Számontartjuk, mikor érkeznek, és elkészönünk tőlük, amikor elmennek. Hét új beállót építet-

tünk a lovaknak az évek során a saját kezünkkel, s mára már mindegyikben van fecskefészek. Ilyen apró dolgok anynyi örömet tudnak adni nekünk. Ezek is segítenek abban, hogy még közelebb kerüljön az ember a természethez.” Hallgatom őket, s közben egyre jobban megértem, miért mondják, hogy lovak közelében lenni ajándék. És őszintén csodálom, hogy a kemény fizikai munka és a kihívások nem mélyítik, hanem épp hogy kisimítják a ráncokat az arcukon, ahogy egymás után mesélik az emberpróbáló kalandokat. Évának

A Petro de Chalendar család 1998-ban a Nógrád megyei Bercelen hozta létre Magyarország első vállalatiréning-központját, ahol a természetközelség élményére alapozva olyan programokat dolgozott ki, amelyek segítségével egy cég profitabilitása és az ott dolgozó emberek jóléte egyszerre fejlődhet. Programjaik annyira sikeresnek bizonyultak, hogy néhány év után úgy látták, szükség van egy fővároshoz közelebbi tréning-helyszínre is. A Budapest köré rajzolt hatvan kilométeres körben találták meg a pipacsok otthonát

az első itteni karácsony jut eszébe, amikor is szó szerint a környező istállók ajtaján kopogtattak segítségért. „Szenteste volt, és mi itt álltunk igazi istállói szegénységben közel húsz lóval, és nem tudtunk enni adni nekik, mert a beszállító nem érkezett meg időben. – emlékszik vissza. – Körbejártuk az összes helyi lovardát. Mint a szent család, reménykedtünk, hátha valahol megkönnyülnek rajtunk. Pontosabban a lovainkon. Két bála széna elég lett volna... Végül néhány faluval arrébb jó szívvel adtak, így jó vége lett a történetnek. Ez ébresztett rá arra, mekkora felelősség van rajtunk. Azóta minden tavasszal beszerezzük az éves szénamennyiséget, hiszen az a legfontosabb, hogy a lovaink megkapják a megfelelő ellátást.” Aztán következett az az év, amikor sorra jöttek a viharok, az esők. „Azt hittük, már nem kell többször vödörszám hordani a sarat a pincéből, hisz annyiszor kitakarítottuk. Ekkor ismét leszakadt az ég, s árvízszerűen hömpölygött végig a tanyán az esővíz. Csak álltunk, és néztük, miközben nem tudtuk eldönteni, hogy sírjunk vagy ne vessünk – anekdotázik Klaudia –, de azt biztosan tudtuk, hogy egyszer eláll.”

És tényleg elállt. „Amikor már kevés volt a kettőnk ereje, akkor mindig jöttek emberek, akik bátorítottak és támogattak minket” – meséli Éva. A házat a vihar után a szomszédok és a falubeliek segítségével körbeárkolták, a farmon vízelvezető csatornákat ástak. Bértartói összefogás eredményeképp a fedeles pálya vihar tépte teteje kicserélődött. Záporok azóta is jönnek és mennek, de ahogy Éva fogalmaz: „Ha az ember nagyon eltökélt, és bízik abban, hogy nem véletlenül került oda, ahova, akkor mindig kap segítséget.” És igaza lehet. Kettejük összekapaszkodása együttműködést hozott. A bértartókból és a lovagolni vágyókból közösség formálódott körülöttük. A lóállomány szinte megduplázódott, Klaudia lovasoktatói naptárába pedig egyre nehezebb időpontot találni. „Vannak dolgok, amikről nem lehet beszélni, át kell

élni őket. Bele kell nézni a gyerekek szemébe, amikor leszállnak a lóról. Olyan örömet, amilyen akkor az arcukon van, kevésszer látni. Akaratlanul is felszabadulnak. Semmiféle gátlás, görcs, megfelelni vágyás nincs bennük. Ősztönösen kezdenek működni. És a felnőttek arcán is ugyanezt látni, ha eljutnak ideig” – mondja Klaudia, és szavai nyomán egyre érthetőbbé válik az állandó derű az arcán.

Azt is megtudom, nem a véletlen műve a filmbéli hangulat a lovarda körül. Az itt álló, az ezernyolcszáz éves westernhangulatát idéző pajta ugyanis valóban egy filmforgatás kelléke volt. Méghozzá az Amerikai Egyesült Államok első alelnökének, John Adamsnek a birtokán állt egy minisorozatban, amelynek magyarországi forgatási helyszínei között Sósút is szerepelt. Épp a patak völgyében rendezték be a honatya birtokát, ahol átjöttem. Az épületet onnan hozták át a Pipacshonba. De Klaudia élete is megihlette a műsorgyártókat – idézik fel nevetve az esetet, amikor néhány éve meghívást kapott az egyik kereskedelmi televízió valóságshow-jába. Ám ő nem ment. És mindinkább megismerve őt, nem is csodálkozom, hogy a képernyő helyett inkább a normális hétköznapiakat választotta, amelyeknek az élet írja a forgatókönyvét. Még jó, különben ki tanítana ma engem lovagolni? – tűnődöm, vajon a véletlen vagy a gondviselés miatt alakult-e így.

„Én sem gondoltam volna öt évvel ezelőtt, hogy magas sarkú cipő helyett gumicsizmát meg bakancsot fogok majd hordani – mondja Éva –, de úgy tűnik, a Jóistennek ezzel is van valami terve. Sokszor csak csendben, a háttérből figyelem a hozzánk érkező embereket, ahogy rácsodálkoznak a természetre, ahogy kapcsolódnak a lovakhoz, s közben egyre közelebb kerülnek önmagukhoz. Jól van ez így.”

ŐRZŐK ÉS ANGYALOK

Szöveg: **Szentei Anna**

Fotó: **Muray Gábor**

Martonvásár ezer szállal kötődik a Brunszvik családhoz: a városban álló, neogót stílusú kastély volt sokáig otthona Brunszvik Teréznek, aki később a hazai kisdedovás apostolaként vált ismertté, és itt, a városban kapott helyet az ország első óvodamúzeuma is.

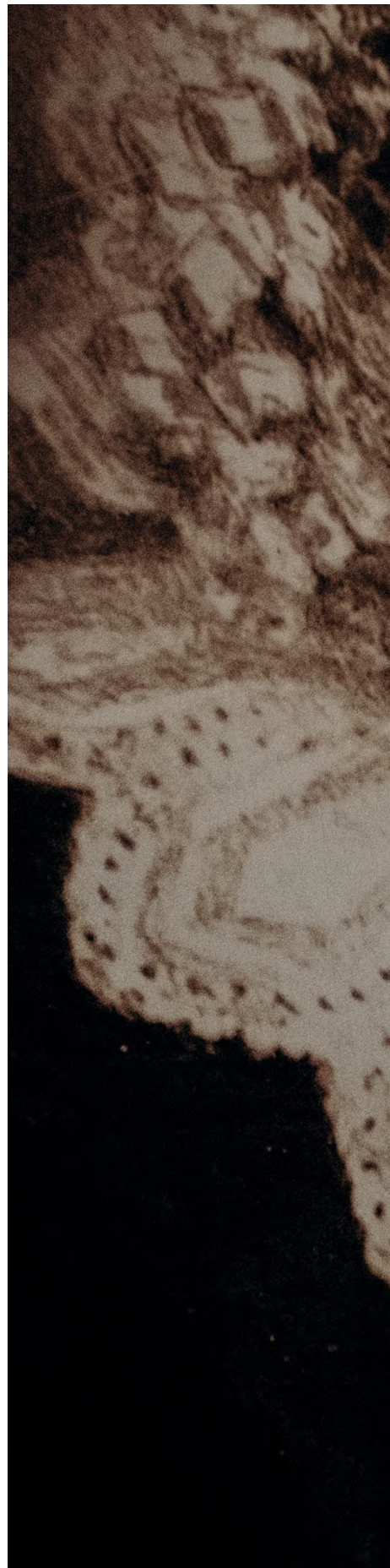
A felvilágosult szellemben nevelkedett Brunszvik Teréz 1828-ban angol mintára alapította meg Közép-Európa első óvodáját – kisgyermeki órintézetét –, a krisztinavárosi Angyalkertet. Az épület kicsinyített mása ma Martonvásáron, a Brunszvik család egykori birtokán látható, az Óvodatörténeti Múzeumban. Persze nemcsak a hazai kisdedovás története unikális, hanem az óvodamúzeum megszületésének körülményei is. Harcsa Tiborné Kati néni óvónő és kutató, a múzeum alapítója a hetvenes évektől gyűjtötte az óvodai nevelés országszerte fellelhető emlékeit a régi játékoktól a pedagógiai folyóiratokig.

KINCSEK A PADLÁSRÓL

„1970-től a nyíregyházi Körte utcai óvoda vezetőjeként dolgoztam. Az épület felújításakor a padlásra, a tetőzet szarufái között barna cukroszákba csomagolva néhány óvodai relikviára bukkantam:

1916-ban készült szemléltetőképek, keresztény szellemiségű, hazaszeretetre nevelő, kisgyermek számára írt versek voltak összekötözve a hosszú évtizedeken át elrejtett csomagban. Letaglózó erejű volt a felfedezés” – meséli Kati néni. Ekkor szembesült annak a szellemiségnek a tárgyi emlékeivel, amelyet a szocializmus idején mint reakciós, maradi nézeteket tűzzel-vassal igyekeztek kipusztítani az óvodai nevelésből.

„Úgy éreztem, hogy a csodálatos múltunkat őrző óvodai relikviákat fel kell kutatni, és meg kell őrizni az utóknak. Gyűjteni kezdtem. Először Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, a nagyobb városokban működő óvodák padlásain és pincéiben kutattam, majd szerte az országban, Nyíregyházától Sopronig számtalan helyen megfordultam. Nyugdíjas óvónők ajándékozták nekem a szekrényük aljában rejtegetett mesekönyveket, leselejtezett, öreg játékokat, óvodatörténeti dokumentumokat,

*„Úgy éreztem,
hogy a csodálatos
múltunkat őrző
óvodai relikviákat
fel kell kutatni,
és meg kell őrizni
az utókornak”*

pedagógiai szakfolyóiratokat” – meséli a múzeum egykori vezetője. Elhivatott és lelkes kollégáival a régi játékokat megjavították, a babáknak új ruhákat varrtak, de mindenekelőtt jelentős dokumentációt állítottak össze a háború előtti kisednevelés múltjáról, s ez lett az alapja az ország első óvodamúzeumi gyűjteményének. A múzeum 1990-ben nyílt meg Nyíregyházán, egy üresen álló óvónői szolgálati lakásban.

SZEGÉNYEK ANGYALKERTJE

A gyűjtemény kronologikusan járja végig az 1828-ban induló hazai óvodai nevelés történetét. A Brunszvik Teréz alapította Angyalkert híre még a bajor királynőig is eljutott, ő megkereste a magyar grófnőt, és kérte, legyen segítségére, hogy Münchenben és Augsburgban két-két hasonló intézmény létesülhessen.

„Brunszvik Teréz tisztában volt azzal, hogy nem az arisztokrata vagy a polgárgyerekeknek van igazán szükségük a kisedővő intézményekre, hanem a nagyon szegényeknek. Minden bajtól óvni akarta őket, hogy biztonságban nevelkedjenek. A 19. század elején meglehetősen elhanyagolt helyzetben voltak az alacsonyabb néposztályhoz tartozó gyerekek, előfordultak tragikus balesetek, volt, hogy a kicsik kútba estek, vagy kocsmák küszöbén töltötték az időt, hiszen munkára még nem voltak foghatók” – magyarázza Kati néni. Brunszvik Teréz szívéen viselte a szegény sorsú családok gyermekeinek sorsát: az alapításkor, 1828 júniusában tizenegy gyermekkel indult az angyalkerti nevelőmunka, decemberben már százötven kicsivel foglalkoztak.

„A régi óvodai neveléshez hozzátartozott a szellemi, testi, lelki élet fejlesztése, ez utóbbi feladata a jószággra, az együttérzésre és a szeretetre nevelés volt, s a vallásos érzület fejlesztését is fontosnak tartották.” Persze mint minden kezdeményezés, az óvodai nevelés is gyanússá vált Bécs szemében: Brunszvik Teréz rosszakarói elhitték József nádorral, hogy az óvodáiban karbonárikat, azaz forradalmárokat nevel, ezért kivették a kezéből az irányítást.

Ám ekkor már késő volt: a grófnőnek sikerült megszilárdítania a magyar óvodai intézményrendszer alapjait.

IMA, MESE, ÉNEK

1891-ben született meg az első óvodatörvény, amely szabályozta az intézmények működési rendjét. A foglalkozásokon az ima, a mese, az ének, a játék, a műügyesség, azaz a kézműves-tevékenységek és a testgyakorlás került előtérbe, illetve hangsúlyossá vált – főként Trianon után – a hazaszeretetre nevelés eszméje is. A világháborúk idején bezártak az óvodák, volt, amely honvédkórházzá alakult. Közben a politikai döntéshozók szemléletmódja is formálódott: az első világháború alatt az óvodák felügyelete átkerült az oktatási tárca alól az egészségügyi minisztérium alá, amely intézkedett többek között arról, hogy az óvodásoknak naponta meleg cukros tejet mérjenek ki megfelelő testi fejlődésük biztosítására. Később, a nők tömeges munkába állásának idején újra megnőtt az érdeklődés ez intézmények iránt: 1946-tól jöttek létre a napközi otthonos intézmények, volt, ahol egyetlen nevelőre száz gyermek jutott.

„1990-ben lettem nyugdíjas, két évre rá pedig hivatalosan is múzeummá vált a gyűjtemény, hiszen az egész országban egyedülálló módon mutatja be a hazai kisedővő történetét, kitérve a nemzetközi pedagógiai áramlatokra is, így például a fröbeli és a montessorri irányzatokra” – meséli Kati néni. 1995-ben költözött férjével Martonvásárra Horváth Ottó polgármester meghívására. A városvezető többek közt Brunszvik Teréz itteni kötődése miatt is fontosnak tartotta a játékgyűjteménnyel is büszkélkedő, gazdag és reprezentatív óvodatörténeti anyag befogadását, Kati néni pedig Martonvásárnak ajándékozta negyven év gyűjtését. Ezzel új korszak kezdődött az életükben. A múzeum 2014-ben saját épületet kapott, és Kati néni azzal a tudattal adhatta át az intézmény vezetését utódjának, hogy sikerült szívügyének, azaz a gyűjteménynek méltó otthont találnia Martonvásáron. ■

SZERELMEM, MARTONVÁSÁR

Szöveg: **Prieger Zsolt**
Fotó: **Földházi Árpád**

Nyirkos, rideg idő van, de csak látszólag, mert az aljnövényzetben már titkok hemzsegnek, és a tavaszról beszélnek, a szobrok talapzatán élő emlékek duruzsolnak.

A Martonvásáron többször időző Beethoven kétszázötvenedik születésnapján írom mindezt. A zeneszerző lény ma is betölti a teret, dallamot ad a soroknak, aláfestőül és sorvezetőül szolgál a platánok, mocsári ciprusok és több száz éves hársak között.

Tudta a kedves olvasó, hogy az itt élő Brunszvik Teréz olyan fákat ültetett a kastélypark váratlan pontjaira, amelyeket barátairól nevezett el, és köztársaságnak hívta a zöld brancsot? A Brunszvik lányok sajátos, női princípiumos receptet találtak ki az élethez. A hozzávalók: Gyermekkert, kisdédóvó, zene és még több zene és utazás, szépség és tanulás, egyenlőség és kreativitás. Meghirdették Carl Gustav Jung előtt a nőiség kiterjesztését a természetre, a világra, sőt a teljes univerzumra, és nem csak beszéltek róla. Gondoljunk csak unokahúgukra, Teleki Blankára, aki Petőfiéket lepipáló határozottsággal ismerte fel a női emancipáció jelentőségét, és a magyar szabadság melletti kiállását kufsteini pecséttel hitelesítette.

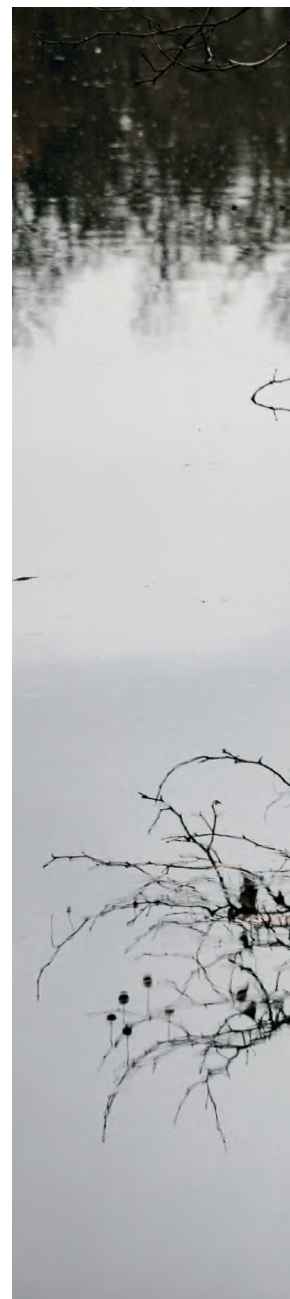
Igen, amikor először megláttam az állomásról jövet a Brunszvik utca zölden magasodó, levélből rakott nagy falát, egyből szerelembe estem, tudtam, hogy itt fogok élni. Amikor a hőségben leülök a kastélyparkban a fűbe énekesmadarak után hallgatózva vagy éppen a havat taposva a különös akusztikában, a tél romantikus majdnem csöndjében, s mint egy Radnóti-versben, besétálok a szigetre, hogy a saját lépteim ritmusa eszembe juttasson egy régen

hallott Beethoven-szonátát, ez a szerelem újraépit, beteljesedni látszik. Amikor mindezt a ritmust júliusban több estén át újrhallgatom, immáron élőben a hagyományos Beethoven-koncerteken, már a martonvásári éjszakától megittasuló zenészekről és az élménytől, ahogy máskor is szokott így lenni dallamtól, szótól, régen látott arctól, filmkockától, imádságtól, könnyezni kezdek. És olyan természetességgel áldom az Istent, hogy ide vezérelt, mint amikor egy pohár vizet iszom, vagy a naplementés erdőben leveszem a pórázt a kutyáról, hadd szaladjon az avarban.

Amikor a Für Elisében kávézom a fák alatt, a kis patak partján óvodások játszanak hajóskapitányosdit, én egy tervvel teli, mesés utazásra, új történetekre, felfedezésekre kész város szívverésében érzem magamat. Amikor a Postakocsiban ételt rendelek, arra gondolok, hogy e falak között már évszázadokkal ezelőtt is ugyanígy ebédeltek a poros kocsiról lekászálódó, megfáradt utazók, s maga Vörösmarty – a kőhajításnyira elterülő Kápolnásnyéki konok fia – is itt kanalazta forró levesét.

Szomszédainkkal persze hogy átjárunk egymáshoz unokákat ölbe venni, süteményt kóstolni, a kertgondozás, az illatok és ízek birodalmáról beszélgetni. Mint tudjuk, ha ízek, akkor imák is, mert sosem felejtjük az első téli adventi mise utáni képet, amikor először fogtuk meg templombéli padszomszédaink kezét, és mondtuk egymásnak: Béke veled! Igen, az olyan pillanat volt, ami mintha már ezer éve tartana, én meg minimum ötszáz éve élnék itt a platánok alatt.

És amikor hazaérek zenélésből, alkotásból, tanításból, irodalmi estről vagy éppen a helyi újság,

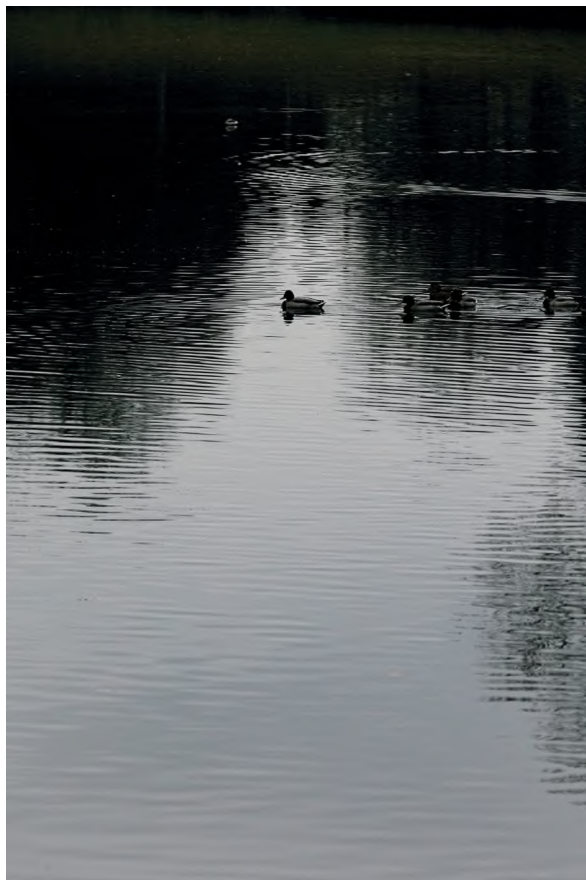
„Martonvásár, ahol minden fát ismerek, családom munkája” – írta Brunsvik Teréz grófnő, s nem is nagyzolt, mikor ezt a sort papírra vetette. Nagyapja, idősebb Brunsvik Antal – aki Mária Teréziától kapta a grófi címet és a birtokot – teljes elszántsággal látott hozzá a török hódoltságot megsínylő terület felvirágoztatásához. Misszióját utódai is magukénak vallották. „Meglásd, Martonvásárból paradicsom lesz” – mondogatta ifjabb Brunsvik Antal a vizióját lányának, Teréznek.

a *Forum Martini* szerkesztéséből – vár a házam, a családom, a könyveim, a zenéim, a fáim, a virágaim. Amikor Luna kutyám elem szalad, miközben mohón harapja a kisvárosi illatokat, amikor a feleségem a kertben terít meg, Manci macska meg széket foglal nekem az asztalnál, akkor mint valami túlsorduló vallomás szakad ki belőlem a kertünk közepén, miközben itthon végre otthon

vagyok, én, a Brunsvikok és az ő hagyományait továbbvivő Dreherek rokona.

Akkor megszólítom magát a minivárosállamot, a fák köztársaságát, mint egy lélegző, gondolkodó, energikus entitást, s a fülébe súgom csöndesen, hogy csak ő hallja, megfontoltan, de örök érvénnyel, ahogy azt a kivételesen nagy pillanatok megkívánják: Szerelmem, Martonvásár! ■

A generációkon átívelő közös akarat nyomán a mocsaras vidék valóságos földi paradicsommá változott. A lakatlan, lápos térségben kastély és köré angolkert épült, amely ma már természetvédelmi terület. A különleges növény- és állatvilág nem csak a mai kor embereit varázsolja el. „Körülöttem minden Angliára emlékeztetett, olyannyira, hogy szinte Angliába képzeltem magamat” – jegyezte fel a parkról szerzett benyomását 1815-ben Richard Bright, a neves brit utazó.

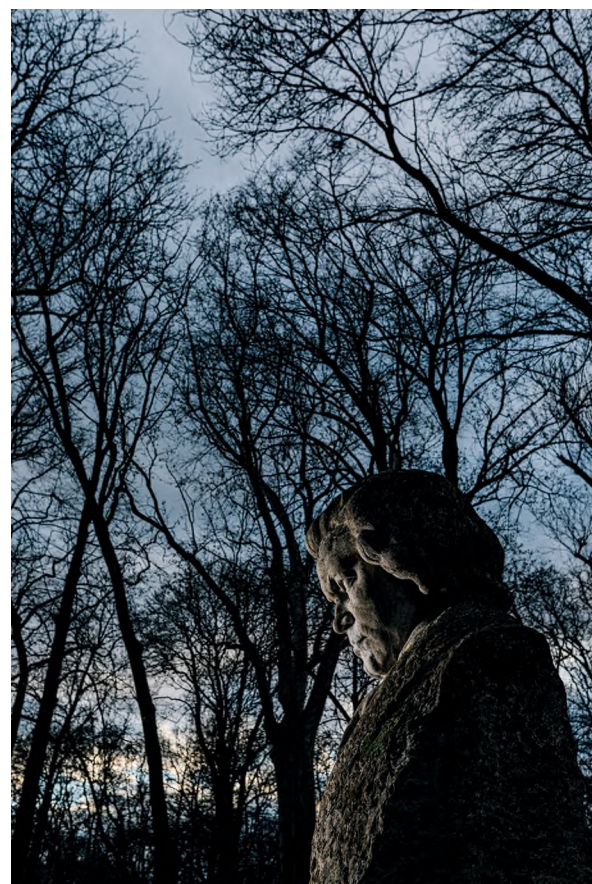
Az angolkert és az azt körülvevő város határán kétszáz éves kőhid hűződik. A háromívű átjáró valódi kapocs. Elválasztja, egyúttal össze is köti Martonvásár múltját és jelenét. S mikor a nyári estéken a park közepén fekvő szigetről Beethoven dallamai csendülnek fel a környéken többször megforduló halhatatlan zeneszerző emlékére, az idősikok valósággal egyggyé válnak.

A Brunsvik család missziója sem ért véget. A park közelmúltbeli megszépülése után tavaly nyáron nyílt meg a kastélyban az újragondolt Beethoven Emlékmúzeum, lassanként pedig a Brunsvik-sétány kövei is a helyükre kerülnek.

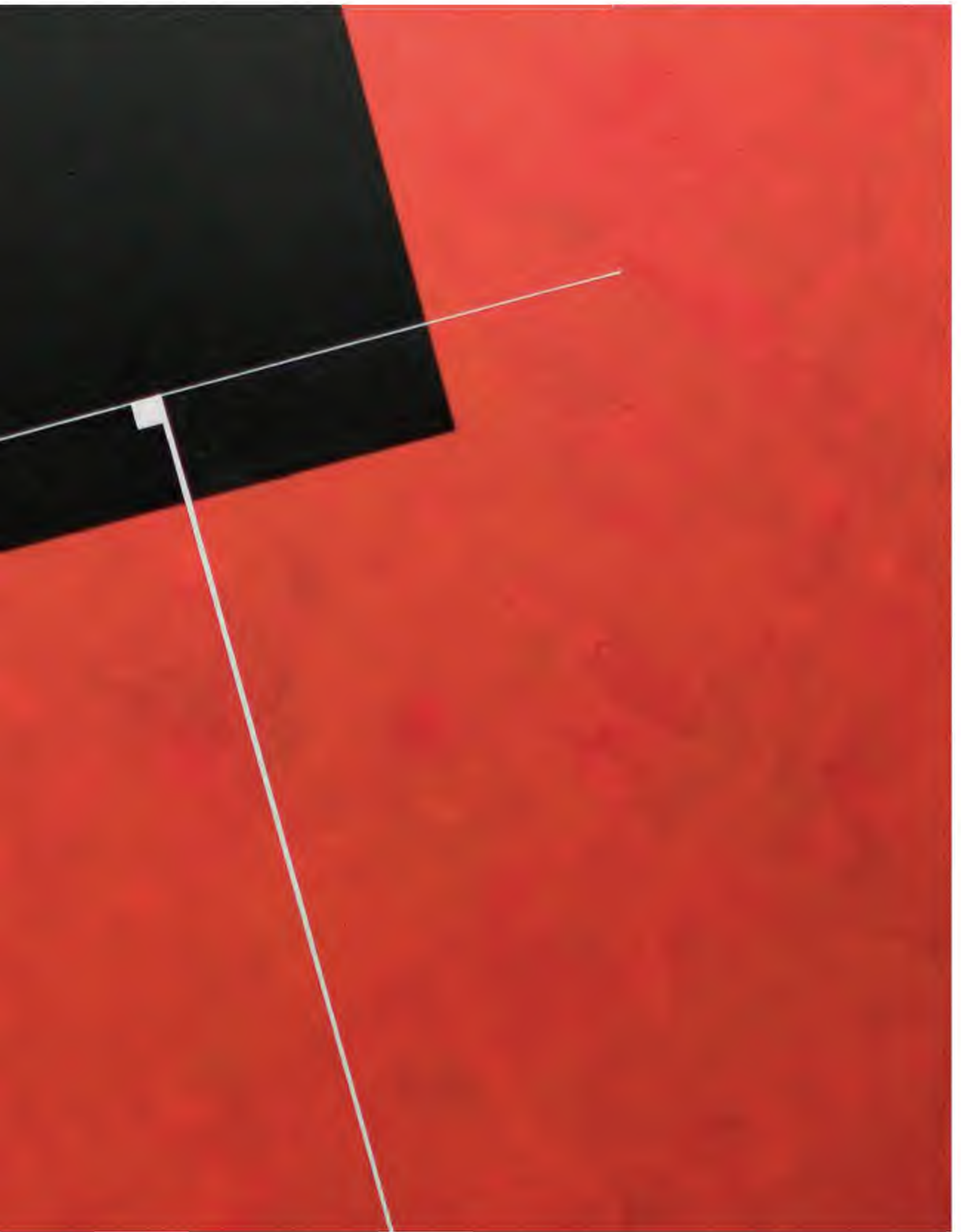

Az utak sokfélék. Idősebb Brunsvik Antalt egy vágyalom hozta Martonvásárra. Beethovent a szíve – a grófék iránti szeretete és az egyik grófkisasszony iránti szerelme – húzta a kastélyhoz. Ma a kővek mögött meghúzódó számtalan régi és mai történet vezet újra és újra vissza ebbe a különös köztársaságba.

MŰHELY

Fonck Tamás, Veszteg György, Veszteg Péter, MTI

A ZONGORA UTOLSÓ ROMANTIKUSA

Szöveg: **Szentei Anna**

Volt hadifogoly, majd bázongorista, később bányász a recski kényszermunkatáborban – és persze mindvégig ő volt a Liszt reinkarnációjaként emlegetett virtuóz zongoraművész. Mi a titka a száz éve született Cziffra György mágiájának?

A válasz a tehetségben keresendő, hiszen csak a valódi talentum nyilvánul meg olyan korán, mint Cziffra esetében. Az angyalföldi cigányzenészcsaládban született Cziffra csodagyerekként kezdte pályáját, kilencévesen már a Zeneakadémia hallgatója, felfedezője Dohnányi Ernő, mesterei Keéri-Szántó Imre és Ferenczy György voltak. Tipikus huszadik századi történet volna az övé? Annyiban biztosan, hogy a történelmi sorsfordulók jelentősen befolyásolták életének alakulását. Kívételessé tette azonban az örök harc, a bámulatos élni akarás: a legnehezebb élethelyzetekből is képes volt újra és újra felállni.

AZ ÉJSZAKAI BÁROKTÓL A VILÁGHÍRIG

1942-ben kapta kézhez behívóját, hogy a javában dúló világháború tragédiájából ő is kivegye a részét: a fronton orosz hadifogságba került, de 1947-ben hazatérhetett. Az átélt szörnyűségek és az elvesztett idő miatt úgy érezte, kilátástalan messze-

ségbe került tőle a komolyzenei karrier, anyagi gondjai miatt kénytelen volt éjszakai bárókban zongorázni. A bárók kötetlensége, bohém világa egyébként illett a lelkialkatához, és hamar híre ment rögtönzéseinek is. Szabadon, virtuóz módon játszott akár csárdásról, jazzről vagy pasodobléről volt szó. Egykori zeneakadémiai tanára, Ferenczy György igyekezett segíteni, hogy visszatérhessen a koncertszínpadra. Cziffra 1950-ben mégis úgy döntött, disszidál családjával. Elfogták, kényszermunkatáborba zárták, ahonnan csak 1953-ban szabadult. Mestere jóvoltából folytathatta szólókarrierjét, sőt 1955-ben Liszt-díjat is kapott, ám a szélsőséges ideológia által két vállra fektetett országban többé nem tudta elképzelni a jövőjét. 1956 októberében Franciaországba emigrált.

Nemzetközi sikerek következtek, ám ezt az időszakot fia halála árnyékolta be, elvesztésébe soha nem tudott belenyugodni. Az utolsó éveiben már nem lépett koncertszínpadra, lemezfelvételt

FOTÓ CZIFFRA-EMLEKÉV

A 2021. februártól 2022. májusig tartó időszakot Magyarországon Cziffra György- emlékévvé nyilvánították, ami lehetőséget jelent arra is, hogy a magyar klasszikus zene és zongoraművészet gazdag értékeit megmutassuk a világnak

sem készített többé. Francia állampolgárként halt meg, ám következetesen magyarnak vallotta magát. „Számítalan törés volt a pályáján, ám Cziffra pontosan tudta, mit akar. Állhatatos volt, egyenesen öntörvényű és makacs, ahogy az önéletrajzából is kirajzolódik. Mindez közrejátszott abban, hogy játéka különleges, egyedi hangon szólalt meg. Technikai virtuozitása, tüzes, energikus játéka, a zongoradarabok értő tolmácsolása korszakos művésszé avatta” – mondja Csabai Máté komolyzenei szakíró. Kétségtelen, hogy az előadói attitűdjében és a hangok, zenei frázisok formálásában megnyilvánuló játéktípusa Chopin és Liszt darabjainak interpretálásakor érvényesült a legjobban. Mint

Csabai rámutat: a romantikus zongorastílus a Liszt Ferenc és más virtuózok által kialakított módot, a zsigeri, szenvedélyes, ösztönökből születő játékot jelenti – vagyis azt, hogy a zenének a szívből kell szólnia. Cziffra György éppen ezt a felfogást képviselte. A romantikus zongorastílus egyik utolsó nagy képviselője volt: a huszadik század közepén akkor is ezt a művészi attitűdöt képviselte, mikor már merőben más hangvétel, más előadói magatartás dívott a koncertszínpadokon.

LISZT ÖRÖKÉBEN

A szárnyaló tehetséget, a zsenialitást ünneplő romantika kora nagyra értékelte a virtuozitást.

„Virtuóz zongorista volt, de nem abban az értelemben, ahogyan manapság sokan használják ezt a fogalmat”

A szintén csodagyerek Liszt Ferenc lenyűgöző játékával a koncertterem sztárja volt, őt az a Carl Czerny tanította Bécsben, aki Beethovent mondhatta mesterének. Az 1875-ben a Zeneakadémia élére kinevezett Liszt szellemisége, zenei felfogása meghatározóvá vált a következő évtizedekben. „Thomán István Liszt Ferenc tanítványa volt, és mások mellett Bartók Bélának, Dohnányi Ernőnek, Ferenczy Györgynek adta tovább Liszt örökségét. Cziffra Györgynek pedig Dohnányi és Ferenczy voltak a tanárai: a magyar zongoraiskola e szellemi-művészi hagyatékot őrzi, építi tovább” – szögezi le Balázs János Kossuth-díjas zongoraművész, aki maga is ezer szállal kötődik e zenei örökséghez. Mestere, Dráfi Kálmán Cziffra Györgytől tanult, Balázs János pedig immár a Zeneakadémián oktatja a zongoraművészeket készülő tehetségeket.

„Cziffra a romantikus gondolkodásmódot képviseli. Érzelmileg százszázalékosan a birtokában volt az általa játszott zeneműveknek, s közben technikai szempontból is tökéletesen játszott: ez a fajta komplexitás teszi őt egyedi és zseniális előadóművésszé. Virtuóz zongorista volt, de nem abban az értelemben, ahogyan manapság sokan használják ezt a fogalmat. Sosem zsigerelte ki a darabokat a közönség ovációját várva, nem voltak öncélúak a technikai bravúrai. Káprázatos improvizációi mindig a zenéből születtek, a belőle áradó energia, valamint mély és szerteágazó tudása birtokában engedte meg magának azt a luxust, hogy bármit megtegyen az általa tolmácsolt darabokkal” – fogalmaz Balázs, hangsúlyozva: Cziffra improvizációs készsége nem keverendő össze a jazzimprovizációval. „A Bachtól eredeztethető, de Mozart és Liszt által is kultivált klasszikus zenei improvizáció nem a hangok megmásítását jelenti, hanem azt, hogy az adott előadást a saját képünkre formáljuk. Ez a lényege az előadó-művészetnek: akkor leszünk hitelesek, ha a zeneszerző alkotótársává válunk. Ha egy előadó-művész komplex tudással bír, fizikai és mentális adottságai lehetővé teszik a virtuóz technikát, megvan benne az improvizációs készség és a kellő nyitottság, és mindehhez még bátor is, akkor azt a művészt Cziffra Györgynek nevezzük.”

„A huszadik században a korábbi korokhoz képest történt egy hangsúlybeli változás is: fontossá vált kutatni, hogy a kottában leírtakat a szerzők hogyan képzelték el. Cziffra mindig a zeneművet szolgálta, de parafrázisokat is készített, sajátos interpretációkkal állt elő, ezzel együtt mindig hű maradt a feldolgozott zeneművek lényegéhez” – teszi hozzá Csabai Máté.

ADNI MÁSOKNAK

Liszt és Cziffra művészi attitűdjében szerinte nem a virtuozitás az egyetlen közös tényező. „Leírásokból tudjuk, hogy ha a 19. századi közönségnek nem volt ínyére, amit koncerten vagy opera-előadáson hallott, azonnal kinyilvánította a véleményét, Liszt heves játéka azonban minden alkalommal elvárta a publikumot. Cziffra is ilyen volt, képes volt az éjjeli bárt akár klasszikus koncertteremmé változtatni. És figyeltek rá!” – hangsúlyozza a szakíró.

Cziffra György nem csupán zseniális zongoraművész volt, hanem patrónus is: számos alapítványt és ösztöndíjat hozott létre a pályakezdő művészek támogatására. A zene mellett az egész művészet ügyét szíven viselte. Ezt bizonyítja, hogy megvásárolta és helyreállította a senlisi Saint-Frambourg-kápolnát – a középkori épület üvegablakait Joan Miró katalán festőművész tervezte –, amely a Cziffra Alapítvány központjaként működött. A közvetlen támogatáson túl előadómódja, érzelemgazdag játéka később is sokakat inspirált.

„A nagyapám a negyvenes évek végén a budapesti bárókban együtt zenélt Cziffra Györggyel, barátságot is kötöttek. Abban, hogy klasszikus zenész vált belőlem, nagy szerepe volt Cziffrának. Rongyosra hallgattam a lemezfelvételeit, az *Ágyúk és virágok* című önéletírása pedig kamaszkorom legmeghatározóbb olvasmányélményei közé tartozott. Példaképpé vált számomra, kitartása, hite, szorgalma etalonná” – vallja Balázs János. Az ifjú zongorista a mester iránti tiszteletből hívta életre 2016-ban a Cziffra György-fesztivált. Szintén ő volt a kezdeményezője annak, hogy a UNESCO Cziffra századik születésnapját a világ neves évfordulóinak sorába emelje. ■

A HAZASZERETET ÉLMÉNYE

fizessen elő!

www.magyar-kronika.hu

TÉR ÉS IDŐ NÉLKÜL

Szöveg: **Kéri Gáspár**
Fotó: **Molnár Ani Galéria**

A kilencvenéves korában, tavaly novemberben elhunyt Konok Tamás festőművész személyében nem csak egy meghatározó nemzedék utolsó mohikánjainak egyike távozott. Halálával a reformkor óta folyamatosan alkotó, a hazai és a nemzetközi művészeti kontextusba egyaránt illeszkedő családi hagyomány is megszakadt. Vigasztaljon bennünket az, hogy a művek velünk maradnak.

Konok Tamás anyai ági őse a klasszicista magyar szobrász, Ferenczy István volt, így alkotóként családjában az ötödik generációt képviselte. Dédapja, idősebb Sándy Gyula festőművész bécsi és müncheni tanulmányait követően megbecsült tátrai tájképfestőként és jellegzetes budai életképek alkotójaként vált kora, a 19. század második felének közkedvelt szalonfestőjévé. Nagypja, ifjabb Sándy Gyula építész mérnök és műegyetemi professzor épületei közül a leghíresebbet, a Széll Kálmán tér fölé magasodó Postapalotát valószínűleg mindenki ismeri; a két világháború között szerte az országban épült evangélikus templomai máig szolgálják a híveket. Sándy Gyula veje, Konok édesapja pedig idősebb Konok Tamás volt, akinek második világháborús haditudósítói kézikönyvét, illetve a háború előtti Győr és Budapest életét szuggesztíven láttató fotográfiái szenzációszámra mentek néhány éve, amikor a teljes hagyatéka elérhetővé vált a Fortepanon.

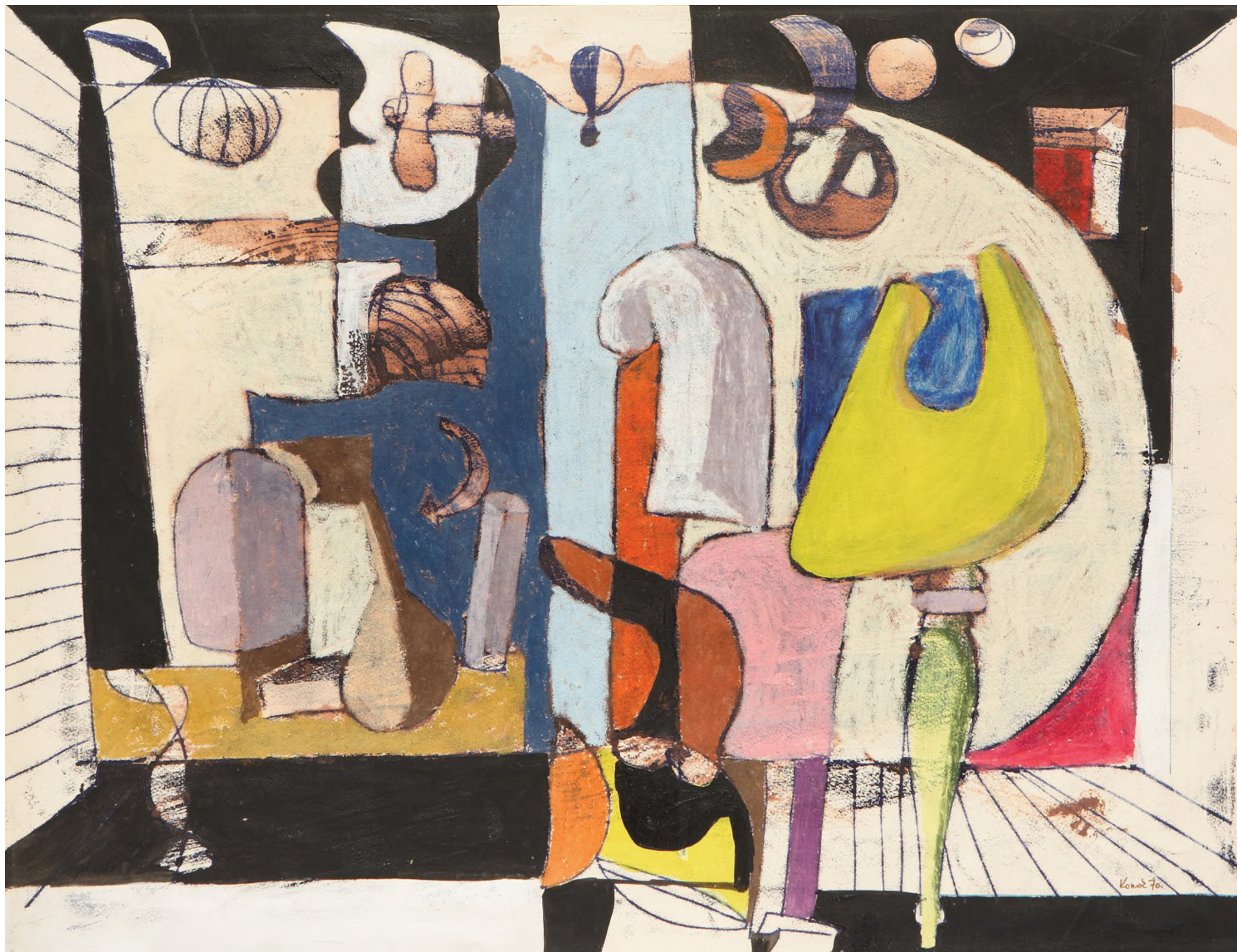
Ifjabb Konok Tamás tehát alkotó energiákkal átszőtt, a vizualitás iránt különös érdeklődést mutató, klasszikus

SINE LOCO ET ANNO
2003 | akril, vászon | 130 x 130 cm

ZÖLDES GRAPHIDION
2008 | akril, vászon | 120 x 100 cm

polgári családban nőtt fel a harmincas-negyvenes években. Sokáig úgy tűnt, hogy zenész lesz belőle, ám konzervatóriumi hegedűtanulmányai után, 1948-ban mégis a Magyar Képzőművészeti Főiskola festő szakára iratkozott be. Itt Bernáth Aurél és Barcsay Jenő tanítványaként diplomázott, egy életre elkötelezve magát folyamatosan formálódó, megújulásra mindig kész festői programja mellett. Bernáth határozott polgári attitűdje, a magyar festészeti tradíciókat az avantgárral ötvöző szemlélete mindenkori tanítványaira, így rá is hatással volt, Konok a másik mesterének, Barcsay Jenőnek a Derkovits-ösztöndíj lehetőségét is köszönhette 1957-ben. Ezt követte az az 1959-es párizsi út, ahonnan már nem tért haza.

Természetelvű festészete előbb szürrealisztikus irányokat vett a hirtelen kitágult francia művészeti horizonton, majd folyamatosan terelődött, alakult, redukálódott az absztrakció felé. Ahogyan ő maga fogalmazott: „Nem a látvány másolása, hanem a láthatatlan láthatóvá tévése foglalkoztatott.” A párizsi Galerie Lambert-ben 1960-ban nyílt első kiállításának anyagát részben az eltűnő régi Párizs atmoszférája ihlette; monotípiái, kollázsai mellett egyre inkább a vonalrajzban rejlő lehetőségek kezdték foglalkoztatni.

A hatvanas évek végére művei még letisztultabbak lettek, és olyan monokróm reliefek tervezésébe fogott, amelyek egy svájci mecénása jóvoltából épületdíszítő szobrászati

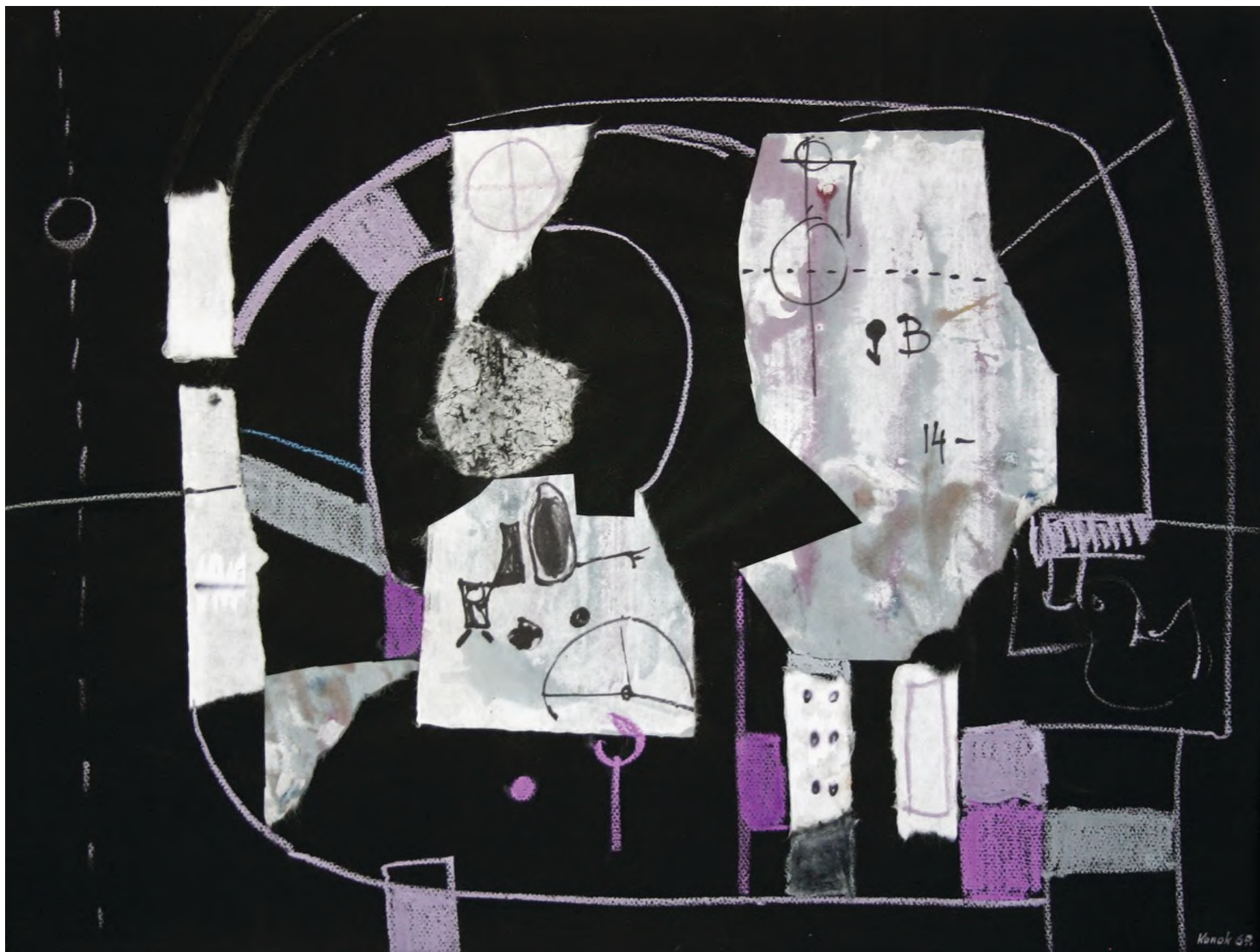
MARIE STUART UTCA
1970 | vegyes technika, karton | 50 x 60 cm

CONTEXTE LINEARE
1977 | akril. vászon | 130 × 167 cm

elemekként valósulhattak meg. A hetvenes évek elején megismerkedett a zürichi galériatulajdonos Schlégl Istvánnal, a találkozásból huszonöt évig tartó munkakapcsolat és barátság lett. Konok Tamás alkotásai a svájci közeghez illeszkedve tovább egyszerűsödtek, a geometrikus absztrakciót is kritikai vizsgálat tárgyává tette, aminek következményeként képein finom líraiság jelent meg. Graphidionoknak keresztelt sorozatain egyre inkább vonalakra redukálta képi kifejezőmódját. A vonal – mint a vizuális művészetek egyik legelvontabb és legősibb alkotóeleme – irányokat mutat, tereket határol vagy mozgásokat érzékeltet. Ám a vonal az írás révén a gondolat, a kotta hangjegyei okán a zene vizualizációját is szolgálja.

„A festő munkáin több művészettörténész vélt felfedezni muzikalitást és zenei gondolkodásmódot”

Nem véletlen, hogy a korábban muzsikusi pályára is készülő festő munkáin több művészettörténész vélt felfedezni muzikalitást és zenei gondolkodásmódot.

Konok Tamás és felesége, Hetey Katalin szobrászművész 1981-ben rendezték első magyarországi kiállításukat a Szépművészeti Múzeumban. A kortárs nemzetközi áramlatoktól évtizedekig elzárt, így az absztrakciótól kifejezetten idegenkedő magyarországi közeg sajnos nem fogadta túl jól a tárlatot, ezt a vendégkönyvbe írt, gyakorta gyalázkodó megjegyzések is bizonyítják. A házaspár a rendszerváltozás után kétlaki életre váltott Párizs és Budapest között, Konok pedig kellemes társasági emberként üde színfoltja lett a magyar

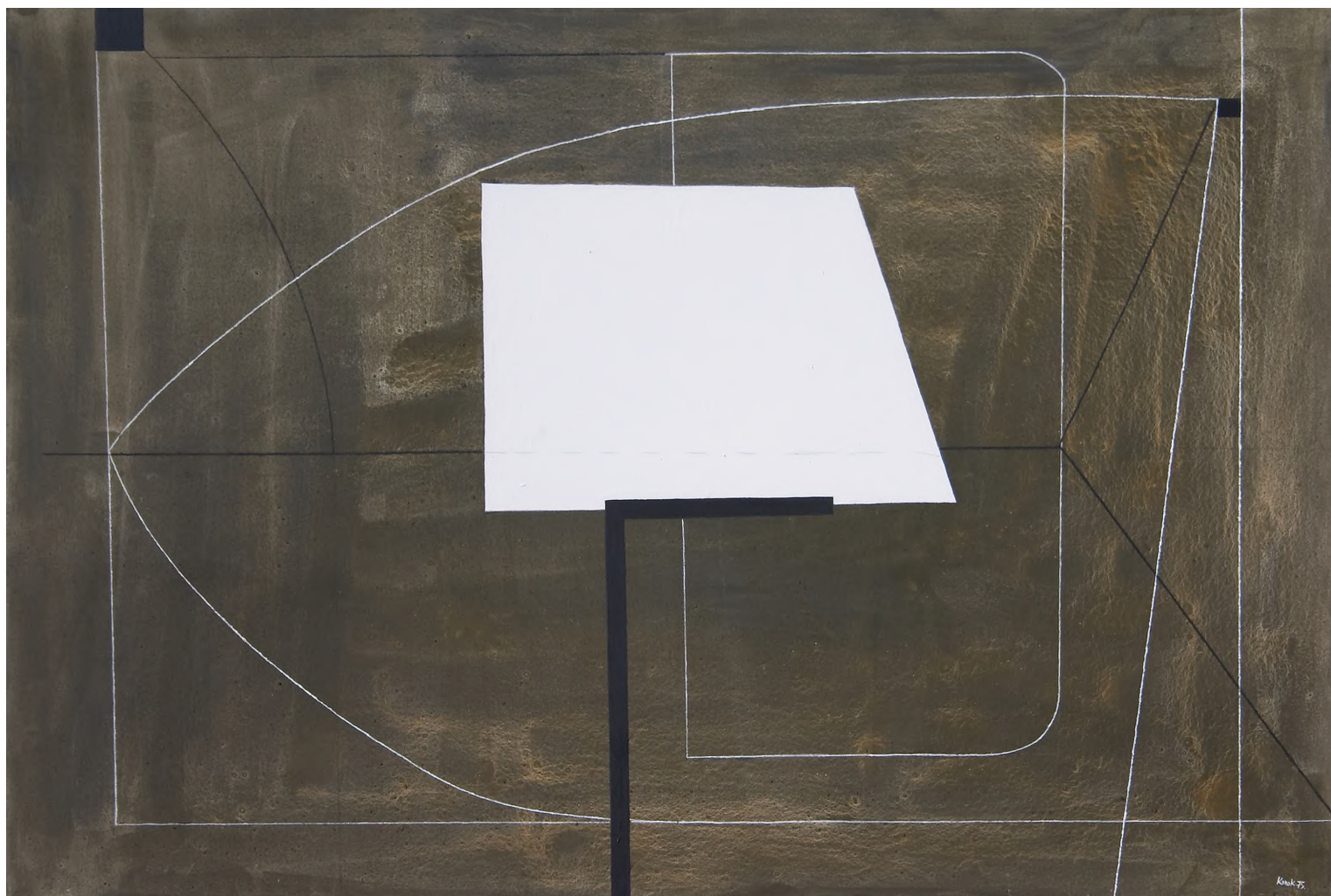
SCARAFITTI NOIR
1969 | kollázs, monotypia, papír | 130 × 195 cm

*„Konok kellemes társasági emberként
üde színfoltja lett a magyar képzőművészeti közegnek”*

RELIEF
1971 | kollázs, akril, fa | 8,5 × 30 cm

képzőművészeti közegnek. Élete utolsó három évtizedének festészetében saját szavai szerint egyre jobban vonzódott „a tapasztalattól függetlenül létező transzcendens életérzés iránt az értelemmel fel nem fogható időtlen megjelenítésére”. Az ez alatt az idő alatt született képsorozatainak a *Sine loco et anno* (tér és idő nélkül) címet adta. 2019-ben megjelent, *Emlékkövek* című önéletírásában epikus családtörténet bontakozik ki, laikusoknak is izgalmas olvasmány egy tündöklő, majd a történelem viharáiban örökre alámerülő egykorvolt polgári világról. Konok Tamás ennek a világnak volt az egyik nagy túlélője, művészete pedig e nyitott polgári gondolkodás-mód mindenkori hordozója. Minderről most személyesen is

megbizonyosodhatunk. A Molnár Ani Galéria *Konok Tamás egyéni kiállítása – Vonalmozgások / Line Movements* című tárlata március 13-áig – karanténhelyzettől függetlenül – látogatható. A Ludwig Múzeum a festőművész kilencvenedik születésnapját nagyszabású életmű-kiállítással készült megünnepelni, amely sajnálatos módon emlékkiállítás lett. A *Vers l'infini* (a végtelemben) című válogatás január 12-étől, illetve a korlátozások feloldása után tekinthető meg március 14-éig. ■

EXTENSION
1975 | akril, vászon | 130 × 195 cm

A GONDVISELÉS KRÓNIKÁSA

Szöveg: Kéri Gáspár
Fotó: szentpetyerofoto.hu / Szentpétery Tibor

Amikor az ifjú Szentpétery Tibor hetvenkilenc pengő nyolcvan fillérért megvásárolta első fényképezőgépét, talán még nem sejtette, hogy egy életre elkötelezi magát a fotografálás mellett. Hosszú évtizedek során felhalmozott felvételein lelkesen és lelkiismeretesen örökítette meg a természet szépségeit, a magyar történelem kataklizmáit, kulturális örökségünk meghatározó emlékeit.

I dősödő úriember jelenik meg kifogástalan öltözékében egy óbudai ásatáson. A hetvenes évek második felében járunk, az aquincumi aquaeductus, a római vízvezeték maradványainak feltárása idején, amikor fontos leletegyüttes került elő a földrétegek alól. A munkálatok pillanatnyilag szünetelnek; a régészek talán szendvicsüket majszolják, a nagyobb földmozgatást végző, micisapkás nyugdíjas bányászok pedig ásójukra támaszkodva cigarettáznak. Az idősödő férfi leereszkedik a kutatógödörbe, és addig takarítja, rendezgeti a lelet körüli rögöket, amíg a látvány tökéletes nem lesz. Ezután akkurátusan előveszi a fényképezőgépét, és exponál. A felvételek elkészülte után feljön a gödörből, az ilyen esetekre magánál hordott kis ruhakefével letakarítja öltözetét, és távozik. Dr. Szentpétery Tiborról, aki ekkoriban zömmel ezeken

az óbudai régészeti helyszíneken, munkaidő előtt vagy után készíti a Budapesti Történeti Múzeum számára fényképeit, senki nem tudja, hogy a második világháború egyik jelentős haditudósító fotográfusa volt. Nem is tudhatja, hiszen még a legvidámabb barakk akolmelegében is ritkaságszámba ment, hogy egy ántivilágból itt ragadt egykori katonatisztet, akit ráadásul egy negyvenes évekbeli, pütkösdi *Pesti Hírlap*-címlapfotó nyomán klerikális fotóriporternek bélyegeztek, intézményi megbízásból fotografálni engedjenek.

Az erdélyi örmény gyökerekkel bíró Szentpétery Budapesten született 1916-ban. Szenvedélyes túsózóként fordult figyelmre a fényképezés felé már egészen fiatalon, e második passzió – később életpálya – haláláig, hagyatéka precíz rendezgetéséig megmaradt. Jogi tanulmányok után pénzügyminisztériumi

tisztviselőként kezdte pályáját, majd 1938-ban megkapta a katonai behívóját. Az erdélyi bevonulás eufóriáját és a rövid magyar világ berendezkedését a fogatolt tüzérség tisztjeként szolgálta végig – saját bevallása szerint két éven keresztül szinte le sem szállva lováról. Közben kétaknás riporter gépével, igaz, még saját célból, de folyamatosan megörökítette ennek az időszaknak a mindennapjait.

A fotografálás akkor fordult számára szó szerint véresen komoly hivatássá, amikor a Magyar Királyi Honvédség keretein belül 1942-ben megalakult haditudósító-század zászlósaként a Don-kanyarban találta magát. Képei tanúsága szerint maga is ott volt az első vonalakban; a vadászpilótaként ugyancsak a Donnál szolgálatot teljesítő Horthy Istvánról és századáról is jellemzően az általa készített képek jelentek meg a magyar saj-

tóban. Szentpétery sebesülése szintén nagy szenzációt keltett országszerte. Egy harcoló alakulathoz csatlakozva éppen akkor érték a lövedékek, amikor a szeméhez emelte Leica gépét. Az objektív kivédte az egyik golyót, amely végül csak a karjába fúródott, így kerülhetett haza 1942 augusztusában. Sebesülése pontosan abban az órában történt, amikor a máriaremetei kegytemplomban a frontról való hazatéréséért szólt az ima – a roncsolt gép mondhatni a gondviselés egyszerre megrázó és felemelő tárgyi emléke lett. A haditudósítói pálya végül Németországban, az amerikai hadifogságban fejeződött be.

Ilyen előélettel természetesen nem sok jóra számíthatott a népi demokrácia éveiben. Az államosítás során elvették budai, Krisztina körüti fotószalonját, és alkalmazottként is félévente kicsapták minden munkahelyről. Végül a Híradástechnikai

Ipari Kutató Intézet (HIKI) ipari fotósaként helyezkedett el 1953-ban, és annak jogutódjától is ment nyugdíjba 1980-ban. Már a HIKI alkalmazottja volt tehát, amikor kitört a forradalom, és kabátja alá rejtett kamerával reggelente elindult, hogy dokumentálja az eseményeket. A hegyekhez való vonzalmát, így a túrázást és vele a fotózást soha nem adta fel: Magyarországon kívül bebarangolta a Kárpátok jelentős részét. Közben másodállásban megtalálták a múzeumi munkák, a Budapesti Városvédő Egyesület fotólaborját vezette több mint húsz esztendeig társadalmi munkában, ez időszak alatt feldolgozta a főváros határköveit és a dualizmus korában világvárossá fejlődő település épületszobrászati díszítőelemeit. Ceaușescu falurombolási programja idején belefogott az erdélyi szász erődtemplomok dokumentálásába, egy idős barátjának

Trabantjában utazva, gyakran igen kalandos körülmények közt, a publikálás reménye nélkül. Az akkor fotózott templomberendezések jó része elpusztult, a felvételek az utolsó pillanatban készültek el.

Mindebből jól látszik, hogy Szentpétery Tibor számára a fényképezés életforma volt, és a legnehezebb időkben sem akart lemondani róla. Haditudósítóként saját bevallása szerint sosem szerkesztette és komponálta képeit, hanem ösztönösen, a témára találva fotózott, alkalmazott fotográfiáit viszont hihetetlen precizitással és maximalizmussal készítette. Másfél évtizeddel a halála után éppen ideje, hogy munkássága az őt megillető helyre kerüljön. Ezt segíti, hogy a gazdag, rendezett hagyatékot a családnak részben már sikerült digitalizálnia, a képeket bárki megnézheti a szeptpetyfoto.hu oldalon. ■

*„Előéletével nem sok jóra számíthatott a népi
demokrácia éveiben”*

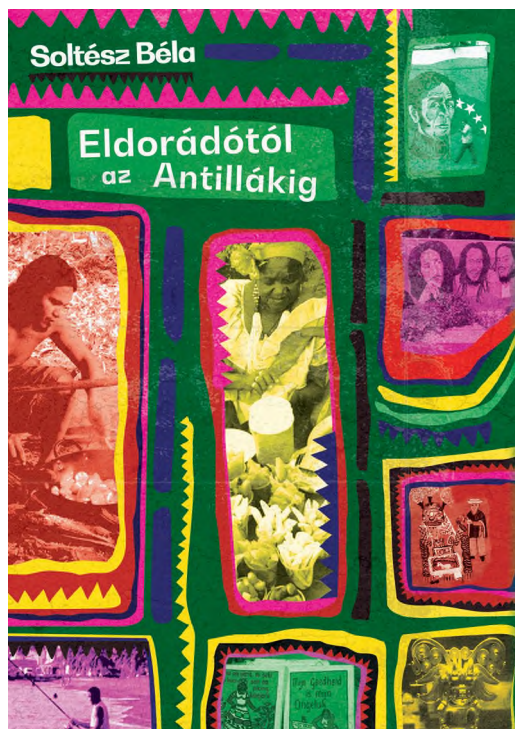

*„Szenvedélyes
túrázóként
fordult figyelme
a fényképezés
felé már egészen
fiatalon”*

„Éppen akkor érték a lövedékek, amikor a szeméhez emelte Leica gépét – az objektív megmentette az életét”

Soltész Béla (1981–) író, társadalomkutató, a Fiai Irodák Szövetségének tagja. A Külügyi és Külgazdasági Intézet vezető kutatója, az ELTE Nemzetközi és Európai Tanulmányok Tanszékének adjunktusa. Útirajzain kívül egy regénye (Rabszolgasors) és egy novelláskötete (Inbox) is megjelent

Hátizsákkal Latin-Amerikában

Szöveg: Farkas Anita

Rögtön az elején egy vallomás: sosem szerettem az útikönyveket. Úgy gondoltam, hogy a Magyarországról nézve egzotikus vidékek és az életben egyszer kötelezően ajánlott nagyvárosok valódi hétköznapjaiba úgysem láthatunk be általuk, és untatott az obligát felsorolás is a feltétlenül megnézendő várakról, múzeumokról vagy más, nem építészeti jellegű helyi kincsekről. Persze ez ízlés kérdése: mindig is jobban érdekeltek az emberek, mint a tárgyak.

Ezért is vettem kissé kételkedve a kezembe Soltész Béla *Eldorádótól az Antillákig* című kötetét, még akkor is, ha az élénk színekben pompázó borító önmagában más élményt ígért az eddigieknél. A fenntartásokat némileg enyhítette, hogy a civilben az ELTE-n tanító, társadalomkutató írónak nem ez az első ilyen jellegű munkája: a *Clandestino – Egy év Latin-Amerikában* és a *Hátizsákkal Brazíliában* című könyvei viszonylag hamar népszerűek lettek, és nem csak a latin-amerikai kultúrát kedvelők körében. Ennek a sorozatnak a – nevezzük így – harmadik része ezúttal a ritkábban emlegetett, kevésbé ismert vidékekre kalauzolja el az olvasót: Ecuador, Kolumbia, Venezuela, Guyana, Suri-

name, Francia Guyana, Jamaika, Trinidad és Tobago, Saint Lucia, Martinique olyan távoli országok, amelyekről általában semmit vagy semmi jót nem hall az átlag európai. És itt a kalauzolás szó nem pusztán újságírói frázis. Soltész Béla képes valóban magával vinni az olvasót a tengerpartok, szigetek, tűzhányók, táblahegyek és szavannák határolta világba, sok más mellett magyar mintákat hímző ecuadoriak, a fejedáshoz indiánok leszármazottai (nekik köszönhetjük a zanza, zanzásított szavainkat), Pablo Escobar elhagyott villái, a jamaikai dj-pultok vagy a suriname-i főváros Onafhankeljkheidsplein nevet viselő főterének németalföldi stílusú téglá- és faépületei közé.

Annak, hogy a rengeteg, sokszor humoros-önironikus mikrotörténetből összeálló kulturális tabló szinte minden részletét élvezettel olvassuk, persze nem csak az effajta vonzó egzotikumok (sőt a sok helyütt felbukkanó irodalmi, illetve magyar vonatkozások) felsorolása az oka. Az írónak sikerült az a nagyon nehéz művelet, hogy személyes benyomásait papírra vetve egyszer sem vétette el az arányt sem a túlzó lelkesedés, sem a szájbarágós leegyszerűsítés javára, így végig megmarad az egyszerű, de az utazásai révén már tapasztalt, így kevésbé meglephető hátizsákos turista hangja. Aki ráadásul barátként, szövetségesként tekint a helybeliekre. Talán a megfelelő óvatosság és nyitottság keverékének köszönhető, hogy a több hónapos túra legveszélyesebb helyzete egy apácák által fenntartott georgetowni vendégházban éri: egy korhadt faépület tetejét átszakító feszítővas nem éppen kellemes meglepetés, ha az ember az ágyon ülve jobb híján éppen a *Jelenések könyvét* olvasgatja.

Soltész Béla egy pillanatig sem állítja, hogy Latin-Amerika csupa szépség és idill, a kellemes klíma és a lenyűgöző táj ellenére valószínűleg egyikünk sem akarna mostanság Venezuelában vagy Kolumbiában élni. A veszélyt azonban nem is túlozza el szükségtelenül, sőt a praktikus tudnivalókat egy-egy fejezet végén csokorba gyűjtő kis összefoglalók (mivel érdemes utazni, milyen típusú szállások állnak rendelkezésre, hol kell a nőknek óvatosabbnak lenniük stb.) segítenek elkerülni a bajokat. A kötet elolvasása után ugyanis garantáltan megjön a kedvünk a kötetlen, hátizsákos utazáshoz, amelyhez a bátorságunkon kívül használhatjuk sorvezetőként a szerző világhálóra feltöltött rengeteg fotóját: a Flickr fényképmegosztó oldal vonatkozó mappáit a könyvben elhelyezett QR-kódok segítségével könnyedén megtaláljuk. ■

Soltész Béla: *Eldorádótól az Antillákig*. Noran Libro, 2020

Soltész Béla

Magyar világ Venezuelában

Részlet Soltész Béla

Eldorádótól az Antilláig című könyvéből

Azt ismeri valaki, hogy három Béla áll sorba székelypozícióért Caracasban? Nos, ez nem valami favicc kezdete: az eset tényleg megtörtént a venezuelai Magyar Házban. Kettő a Bélák közül venezuelai magyarok voltak, akik évtizedek óta élnek Dél-Amerikában, a harmadik meg én magam voltam. Az pedig, hogy rövid caracasi látogatásomba sikerült beilleszteni egy kiadós székelypozícióztázást (és hogy ez a nem mindennapi helyzet bekövetkezhetett ott, a sorban), egyrészt a szerencsének, másrészt pedig a Magyar Ház vezetőinek köszönhető.

A szerencsének minden alkalommal hálát adok, amikor az utazásomról írok (végül is sértetlenül keresztülutaztam Venezuelán), a Magyar Házból azonban két nagyszerű embert is szeretnék nevesíteni. Az egyik Kunckelné Fényes Ildikó fizikaprofesszor, a Venezuelai Magyar Szervezetek Koordinációs Bizottságának vezetője és a Latin-amerikai Magyar Országos Szervezetek Szövetségének elnöke. A másik pedig Gózon Imre építészmérnök, a caracasi Magyar Ház elnöke. Miután közös ismerősök révén sikerült elérhetőséget találnom hozzájuk, Ildikó meghívott engem a Magyar Házba, ahol további magyar építész- és egyéb mérnökök társaságában vettem részt a minden hónap első vasárnapján esedékes magyar ebéden. Nem véletlenül hangsúlyoztam az erős műszaki vonalat: valahogy az volt az érzésem, hogy a caracasi magyarok közül majdnem mindenki mérnök. A beszélgetés során ki is derült, miért. A közösség tagjai közül sokan 1956-ban vagy közvetlenül utána érkeztek ide, amikor az olajkitermelésből hirtelen meggazdagodó Venezuela épp krónikus szakemberhiánnyal küzdött, és tárt karokkal várt mindenkit, akinek volt technikai tudása, pláne, ha diploma, és legfőképpen, ha műszaki diploma is társult mellé. És mivel az 1956-os magyar kivándorlók többsége fiatal volt, agilis és jól képzett, a Venezuelában otthon találóknak gyorsan felívelt a pályája. Gózon Imre például negyedéves építészhallgató volt a pesti Műegyetemen, amikor belekeveredett a forradalmi eseményekbe, és amikor menekülőre kellett fognia, meg

sem állt Dél-Amerikáig. Úgy lett építész a venezuelai hadseregben, hogy egy katonatiszt meglátta, milyen ügyesen rajzol, és felkérte, hogy tervezzen lőterekeket és őrtornyokat. Ilyen karrierutak nyilván elképzelhetetlenek lettek volna, ha a venezuelai államnak épp nem lett volna rengeteg pénze és rengeteg építenivalója.

A közösség aranykora a 70-es évekre esett, amikor a meggazdagodott caracasi magyarság nekilátott, hogy megfelelő találkozóhelyet építsen magának. Ennyi építéssel a tagjai között ez nyilván nem volt nehéz. Álmélkodva néztem körül az épületben, amikor beléptem: a kívülről teljesen jellegtelen Magyar Ház belül egyetlen óriási teremből áll, és egy hatalmas Nagy-Magyarország-térkép borítja be a mennyezetét. Körben a vármegyék címerei sorakoznak, amelyeket, akárcsak a térképet, a közösség tagjai készítettek színes farostlemezdarabokból. A termet galéria veszi körbe, magyar népi fafaragásokkal díszített korlátokkal és oszlopokkal. A lépcsők mellett márványtábla őrzi Mindszenty József látogatásának emlékét: az emigráns bíboros néhány héttel a halála előtt, 1975-ben volt a Magyar Ház vendége. A többi táblán pedig a venezuelai magyar szervezetek nevét olvastam: Magyar Harcosok Bajtársi Közössége, Gyöngyösbokréta Néptáncsoport, Szent Erzsébet és Szent István Cserkészcsapat, Lorántffy Zsuzsanna Protestáns Nőegylet és a többi.

[...]

Még mindig a falakat és a plafont bámultam, amikor bejött egy kórus, és a tagjai latinul kezdtek énekelni. Aztán megérkezett egy pap is, és megkezdődött a két nyelvű, magyar–spanyol mise. A pap spanyolul beszélt, a szentleckét és az evangéliumot viszont magyarul olvasták fel. A mise után behozták az ételt, a már említett székelypozícióztát. Ildikó később elmondta, hogy az ebédhez nem kevés találékonyságra volt szüksége a menüsört összeállító Lorántffy Zsuzsanna Protestáns Nőegyletnek (amely különben már csak néhány tagot számlál, így a katolikus asszonyok is besegítettek a főzésben). A savanyú káposztát a caracasi horvátoktól szereztek be, a tejfölt házilag állították elő, a kenyeret

pedig egy portugál pék sütötte. A desszerthez egy magyar alapítású, de már nagyrészt venezuelaiakat foglalkoztató cukrászda, a Danubio szállította a hozzávalókat.

Arra a következtetésre jutottam, hogy ez itt egy párhuzamos univerzum Nagy-Magyarországa. Nem olyan, mint az a bizonyos múltbeli, hanem egy furcsa, multikulturális képződmény, ami még mindig létezik. És ahol nem történelmileg megszokott-megutált szomszédok vesznek körül megkeseredett, múltba révedő magyarokat, mint otthon. Itt egészen más nációk: venezuelaiak és portugálok, kreolok és mulattok élnek, a magyarok pedig gyorsan és könnyen megtanultak együtt élni velük, és remekül kijönnek egymással. Itt, ezen a valószínűtlen helyen, Caracas egyik külvárosában kialakult egy sajátos magyar mikrovilág, ami egyszerre nacionalista és kozmopolita, és ami ennek megfelelően alaposan összezavarta az otthonról hozott politikai radaromat.

Asztaltársaimmal beszélgetve elkezdtem összerakni a fejemben a mozaikot. A közösség tagjainak nagy része a kommunizmus elől menekült el, tehát adta magát, hogy egy erősen jobboldali, nemzeti(es) közeget alakítsanak ki, annak minden vizuális elemével, egy olyan korszakban, amikor Magyarországon ezek a jelképek be voltak tiltva. Viszont mivel a venezuelai gazdaság szárnyalt, nagyon hálásak voltak az őket befogadó országnak, és nem is kellett azon gondolkodniuk, hogy venezuelainak vagy magyarnak tartják-e inkább magukat: kettős identitást alakítottak ki. Venezuela bevándorlóország, akárcsak az amerikai kontinens legtöbb országa, és rendelkezik vagy legalábbis akkoriban rendelkezett az újonnan érkezők integrációjához szükséges társadalmi tapasztalattal. A kétezertizedes évek Magyarországról nézve ez idilli állapotnak tűnt.

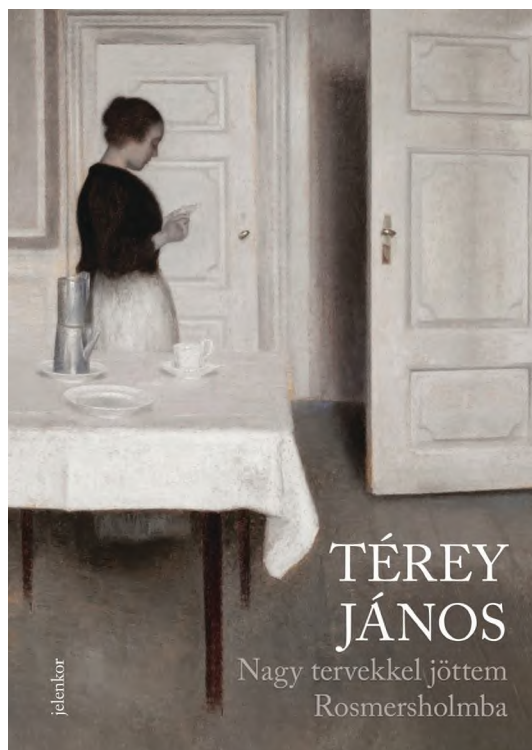
A 90-es évektől kezdve azonban egyre problémásabbá vált ez a venezuelai magyar mikrovilág. A második generáció már nem mindig tanult meg magyarul, pláne ha egyes házasságból született. Az antikommunista, disszidens önkép pedig a vasfüggöny leomlásával sokakban felvetette azt a kérdést, hogy ugyan miért ne mennének haza. Persze akkor, harminc-negyven Venezuelában töltött év után ez nem volt egyszerű, főleg azoknak, akik egyes házasságban éltek. Megint mások határon túli magyarok voltak, és egyáltalán nem kíváncsiak voltak vissza Erdélybe vagy a Vajdaságba. Mégis volt, aki visszatért Magyarországra: ha másért nem, hát azért, mert Hugo Chávez 1998-as hatalomra kerülésétől nem sok jót reméltek. Ők alighanem jól mérték fel, hogy a néhai elnök-főparancsnok zsigeri irtózása a gazdag fehérektől, nos, nem sok jót ígér a venezuelai magyarok számára.

Végül a 2011-gyel kezdődő politikai és gazdasági válság tette be igazán az ajtót a venezuelai magyar világnak: a korábban jómódú családok életszínvonala, létbiztonsága drasztikus esésnek indult. Ráadásul ez egybeesett az egyszerűsített honosítás intézményének bevezetésével, vagyis azzal, hogy a magyar leszármazottak könnyített úton juthatnak magyar állampolgársághoz. Azóta a közösség szinte minden tagja, aki beszél magyarul, megszerezte a magyar állampolgárságot. Az viszont elég változó, hogy mihez kezdtek vele: volt, aki Venezuelában maradt, csak azóta könnyebben utazik ki-be, mások áttelepültek Magyarországra, megint mások az Európai Unió egyéb országaiba mentek a friss magyar útlevelükkel. Paradox módon tehát Magyarország úgy tud(ott) segíteni a venezuelai magyarokon, hogy közben megkönnyítette a közösségük önfelszámolását.

A Magyar Házban már messze nincs akkora élet, mint régen, de a legfontosabb eseményeket még megtartják. Ilyen például a hónap első vasárnapján rendezett magyar ebéd, amin én is részt vehettem. A magyar óvoda viszont már nem működik: egyrészt nincs elég magyar (identitású) fiatal szülő, mert vagy asszimilálódtak, vagy kivándoroltak, másrészt, ha hoznák is a gyerekeket, félnek keresztülaúzni velük az életveszélyes városon. Hasonló okok miatt a magyar cserkészcsapatok is tagok nélkül maradtak. A bálók, vacsorák is azért maradtak el, mert éjszaka senki sem szívesen merészkedik ki otthonról Caracasban. A szomorkás helyzet, amit 2015-ben megtapasztaltam, mára kritikussá vált. Azóta két alkalommal találkoztam Gózon Imrével, mindkétszer Budapesten. Elmondta, hogy a válság sújtotta Venezuelában a magyarok (csakúgy, mint mindenki más) egyre komolyabb ellátási problémákkal küzdenek, hiszen az alapvető élelmiszerek, gyógyszerek közül is egyre több a hiánycikk. És bár a magyar külügyi szolgálat igyekszik segíteni az (egyre kevesebb) Venezuelában maradt magyarnak, az oda akkreditált nagykövet ezernyolcszáz kilométerrel arrébb, Quitóban székel, így a lehetőségeik nyilván korlátozottak.

Remélem, hogy ebben a jobb sorsra érdemes országban minél előbb fordulat következik be, és minden venezuelainak, így a szebb napokat látott venezuelai magyaroknak is javul majd a helyzete. És hogy mind-egyiküknek jut elég étel az asztalára.

Nem feltétlenül tipikus magyar étel. Hanem akár-milyen étel. ■

Ember tervez

Szöveg: Smid Róbert

Bár Térey Jánost elsősorban a drámai, illetve a verses regény műfájának modernizálása miatt szokták a kritikusok a kortárs magyar irodalom meghatározó alkotójaként emlegetni, posztumusz verseskötete ismét bizonyítja, hogy költői életműve sem kevésbé jelentős teljesítmény a jelenkori líra színterén. A *Nagy tervekkel jöttem Rosmersholmba* ugyanis idő előtti szintézise annak a komplex versbeszédnek, amely a születésekor Ady Endre költészetéhez nyúlt vissza. Térey nemcsak az Ady-líra látszólag közvetlen megszólalásait vitte tovább, hanem azt a nem feltétlenül egyértelmű iróniát is, amely lehetőséget ad a lírai éntek, hogy különféle beszédmódokkal azonosuljon.

A Rosmersholm-kötetben a Térey-nél „tulajdonosi szemléletnek” nevezett megszólalásmód (volt is egy ilyen című versgyűjteménye 1997-ben) egyszerre mutatja fel az ént a nyelv keménykezü birtokosaként, és rendeli alá magát neki azért,

hogy képes legyen különböző karakterek bőrébe bújni – legtöbbször egyetlen versen belül. Ezt az az irónia biztosítja, amelyet a posztmodernhez tartozó avittas dolognak tartanak ma a komolyság hívei. Ők úgy olvassák a Térey-szövegeket, mint amelyek egyértelmű üzeneteket, társadalomkritikát fogalmaznak meg, és ez az értelmezés például a *Kilencvenes évek* című vers listaszerű, az évtized meghatározó eseményeit leltározó szövege kapcsán első látásra valóban megállja a helyét. Ugyanezért volt a közösségi médiában nagy siker az *Udvari kultúra* is, amelyre könnyen ráolvasható, hogy a hatalmi pozíciókban lévőknek címzett kritika. Ámde ugyanilyen könnyen értelmezhető lenne a társadalom- és hatalomkritikusnak mondott beszédmód kifigurázásaként is: „Ha szalonban szerepelsz, / Az is udvari kultúra. / Ahol egy diktál, az már udvar”. Mert ami a kései Adynál már ott volt, és amit Térey átmentett és tökélyre fejlesztett, az pontosan a kettős irónia,

az önmagát felszámoló irónia, amelynél eldönthetetlen, hogy egy kijelentés mennyire maga az ítélet, vagy hogy mennyire inkább az adott kijelentésről mond a versszöveg ítéletet: „Vasalt vagy, úzótt és értelmiségi. / Ott élsz, ahol az irodista az isten, / A sajtó élet vagy halál”. Térey ennek úgy vált a mesterévé, hogy líráját polifonikussá tette, így abban már nem pusztán az irónia szül eldönthetetlenséget, hanem – és az irónia működésétől nem függetlenül – az sem állapítható meg teljes bizonyossággal, hogy kinek a szólamában hangzanak el a versben megtett kijelentések, ennél fogva pedig nehéz hozzászögezni egyetlen beszélőhöz őket. A versbeszéd ezért nem aládúcol egy egységes ént, hanem saját létesülésére irányítja a figyelmet, mint ahogy ez megtörténik a *Fiatal főnök a személyi edzőjével* párbeszédfoszlányaiban is. Vagyis a versekben a megszólalás létrehozza a megszólalókat, akiknek a karaktere ez alapján olvastatja magát egy menedzser, polgár, hivatalnok satöbbi szólamaként. Ezt a polifóniát és szerepjátszást tükrözi a *Régi színészek a kőszínházban*, amely az igazgatóváltás apropóján egy megváltozott hatalmi térben úgy vet fel morális kérdéseket, hogy a moralitásnak a művészetekben a hétköznapi valóságtól eltérő módon történő érvényesülésére hívja fel a figyelmet: „Nem az a kérdés, / Adod-e Poloniushoz az arcodat; / Hanem hogy leszel-e Polonius?”

A kettős irónia még markánsabban van jelen, valahányszor a versek beszélője egy közösség nevében nyilatkozik meg. A veszteség és a trauma megfogalmazása ilyenkor sajátos mélységet kap, mint arról *A hajdú, a nagykun, a tót meg a jáász* és az *Avartalanítod* című mű tanúskodik. Előbbinél az etnikai olvasztótégelyként megjelenő én veszi sorba a szülőföld változásait, utóbbi pedig egyáltalában a mi megképezhetőségének dilemmájával szembesül; azzal, hogy a magyarság huszadik századi sorscsapásai mennyiben önsorsrontások, és mennyiben idegenek – tehát a nem mi – mesterkedései. Hovatovább felveti a kérdést, hogy nem éppen a megélt traumák és a felelősség vállalása

Térey János (1970–2019) József Attila- és Magyar Köztársaság Babérkoszorúja díjas író, költő, drámaíró és műfordító. A magyar verses regény megújítója, költészetében Ady Endre beszédmódjának folytatója. A szépirodalmi élet mellett darabjaival és fordításaival aktív tagja volt a színházi világnak is. Halála után a PIM Digitális Irodalmi Akadémia rögtön posztumusz taggá nyilvánította. Főbb művei: *A valóságos Varsó* (1995), *Drezda februárban* (2000), *Paulus* (2001), *A Nibelunglakópark* (2004), *Ultra* (2006), *Káli holtak* (2018). Legutóbbi (második posztumusz) kötete *Boldogház, Kétmalom utca – Egy civis vallomásai* címmel jelent meg a Jelenkornál 2020 őszén.

lenne-e az, ami a kortárs magyar identitást a leginkább megalapozza az emlékezetpolitikává emelt háritás és törlés helyett. Szintén a Térey-líra eddigi motívumai közé tartozik a város komplex képpé írása, ám Rosmersholm – ellentétben *A valóságos Varsó* (1995) vagy *a Drezda februárban* (2000) kötetben szereplő városokkal – nem a helyi traumák kiterjesztése, hanem a gyorsan globalizálódott világ egyetlen helybe sűrítése. A kötet nyitóverseként az *In situ* úgy használja fel Athént mint Európa antik kulturális eredetének toposzát, hogy egyszersmind érvényteleníti a hagyományt Dél- és Észak-Amerika, illetve a Közel-Kelet toposzainak ugyanabba a térbe és időbe rendezésével. Nem csoda, hogy a záróstrófában az egyik hexameter a saját múltját idegenként szemlélő kultúráról szól: „Attika régi magától sincs / Meghatva, egyébként jól van”.

Posztumusz kötetével Térey a közéleti költészet általa kidolgozott beszédmódjával visszamenőlegesen is értelmezi az életművében addig sikerrel alkalmazott lírai eljárásait. És ha a versek a rajtuk kívüli világról szóló, egyértelmű ítéleteket folyton felfüggesztik is, magáról a költészetéről éppen az ilyesfajta beszéddel mondanak ki igazságokat.

Térey János: Nagy tervekkel jöttem Rosmersholmba. Jelenkor, 2019 ■

Térey János

A hajdú, a nagykun, a tót meg a jász

Amikor bántanak, belesikordul
Egy fölfegyverzett marhapásztor
Idebent.

Amikor hevülök, nagykun lobogás
fűt,
Máskor felvidéki morcosság fa-
gyaszt:
A puszta, a Tátra, belül.

Ha magasat ugrom, velem rugasz-
kodik
A jobbágySORÁTÓL megváltott jász,
Aki végső soron perzsa,

Velem mozdul a nyakas, balkáni
hajdú
Arcom pírja magyar ajkú tóté:
Olvasztótégelyük, én...

„Az Ős vagyok, mely sokasodni
foszlik” –
Biztos? A vér és a földrajz a jellemre
nézve
Nem sokat jelent.

Nőcsábásznak mondott nagyapám,
„Cifra” Tóth János
Az Aranybika Szállóba járt kár-
tyázni.
Ahol most a török büfé van a sar-
kon?
Nem, különterembe, tarka civisek
közé,
Amilyen ő is volt.

Nemsokára háború.
A bombát elkerültük.
A bevonuló oroszok
Fölgurították a pincéből az utolsó
hordót,
Berúgtak, és beérték ennyivel.
Tőlünk indultak a hortobágyi tank-
csatába.

Aztán mások elvették a földet,
Beszántották a tanyát,
Gere százados pedig kiszemelte
a házunkat;
A kerten át költöztünk kisebbbe,
szerényebbe.
A hátsó szomszédok, rokonaink,
Fölhnyitották a kerítést,
Úgy utaztak a bútorok a vetemé-
nyesen át.

Negyvenhét éves vagyok,
Mint Ványa bácsi, mikor kiborult,
E férfiak számára különösen veszé-
lyeztetett korban;
Mégis Asztrovhoz húzok,
Mert ő legalább tevékeny és em-
patikus:
Belegondol Afrikába.
Szörnyű hőség! Hogy ott mi lehet.

Indaszerű játékoság

Szöveg: Györfy Ákos

Kodály Zoltán írta egy 1944-ben megjelent tanulmányában, hogy „a zene lelki táplálék és semmi mással nem pótolható. Aki nem él vele: lelki vérszegénységben él és hal. Teljes lelki élet zene nélkül nincs. Vannak a léleknek régiói, melyekbe csak a zene világít be”. Mondanom sem kell, hogy mennyire igaza volt és van ma is. A zene fontosságáról, életünkben betöltött központi szerepéről könyvtárnyi irodalom értekezik, ennek ellenére egyre inkább a modern, zaklatott életvitel peremvidékeire sodródik. Pedig nem volt ez mindig így, sőt. A zene évezredekken keresztül valóban a társadalom, a nemzetség, a törzs életének centrumában állt. Születéskor, halálkor, esküvőkor, szomorúságban, örömben mindig zene szólt. Az élet meghatározó állomásainak megvoltak a külön dalai, ahogy a különféle vidékeknek is megvoltak a maguk karakteresen különböző zenéi.

No de nem szeretnék itt önjelölt zenetörténészként okoskodni, mindez csak azért jutott eszembe, mert a Dalinda nevű énekesnő *Átjárók* című lemezét a maga felszabadult tisztaságával, erejével és lendületével gyógyszerként kellene felírni minden magyar háztartás számára. Gyógyszerként, gyógyírként, valamint annak ékes bizonyítékaként,

hogy a magyar népzene, magyar népdal igenis alkalmas arra, hogy életünket visszabilentse a normális, eredendően természetes kerékvágásba. A három énekesnő, Nádasy Fanni, Paár Julianna és Tímár Sára valami olyasmit valósított meg ezen a lemezen, ami a szó szoros értelmében a párját ritkítja. Pedig nem csinálnak semmi különösöt, csak énekelnek, mondhatnánk. Hát igen, énekelnek. De hogyan és mit? A Dalinda a capella zenekar, azaz az énekhangon kívül nem használ semmilyen hangszert, illetve ritkán megszólalnak ütőhangszerek mögöttük, de azok is csak még inkább hangsúlyozzák az énekhangokat. Csak énekelnek, írtam az előbb, de ez olyan éneklés, amely – hangozzék bármilyen közhelyesen – a teljes szabadság jegyében áll. A magyar népdalkincs elképesztő gazdagsága lefedi az ember teljes lelki életét. Nincs olyan lelkiállapot, amelyet a népdalok ne lennének képesek kifejezni. Az *Átjárók* című lemez bizonyos értelmezésben egy ilyen lelki keresztmetszet. Vannak itt önfeledt, vidám dalok, ahogy keservesek és szomorúak is. Vannak kamaszlányosan csicsérgő és évődő darabok, ahogy vannak olyanok is, amelyek az érett, sokat látott és tapasztalt női lélek legmélyéből szólnak.

A Dalinda tagjai nem ma kezdték a szakmát. Tímár Sárának korábban jelent már meg szólólemeze, Paár Julianna többek között a Tárkány Művek nevű, kiváló zenekarban énekelt, Nádasy Fanni pedig a Korinda együttesben mutatta meg, milyen remek énekesnő. A trió első lemeze (akkor még Fanni helyén Orbán Johannával) 2018-ban jelent meg *Dalinda* címmel, és már az is jelentős visszhangot váltott ki. Nem véletlenül. A debütáló lemez (és persze az új album) egyik legnagyobb erénye, hogy képes a célközönségen túl is hatni, azaz nem csak a népzene iránt elkötelezett, viszonylag szűk hallgatóságot szólítja meg. Ilyen jellegű lemezek esetében ez viszonylag ritka jelenség. A Dalindának azért sikerülhetett átugrania a szokásos ingerküszöbön, mert a népdalt, a népzénet nem egyfajta „skanzenként” kezeli, nem így viszonyul hozzá, hanem nagyon is élő és lélegző jelenségként. A három énekesnő bölcsen és finoman ráértett arra, hogy a magyar népdal időtlen, nincs korhoz és merev szabályokhoz kötve, hanem mindig és mindenhol képes működni, ha megfelelő érzékenységgel közelítünk hozzá. Semmi meglepő nincs abban, hogy a Dalinda az idei Womex – az egyik legjelentősebb világzenei fesztivál – magyar résztvevője volt, a magam részéről csak üdvözölni tudom, hogy a szervezők ráéreztek arra, miért időszerű és miért igazi hungarikum a trió zenei világa.

Már maga a név is abszolút telitalálat. Kevés olyan együttest tudnék hirtelen említeni, ahol a név és a zene ilyen tökéletesen fedi egymást. A név az „indaszerű játékoságra” utal – ahogy ők maguk is leírják a zenekar honlapján –, valamint arra, hogy egy folyamatosan alakuló, változó, folyton mozgásban lévő zenéről van szó. A Dalinda világa organikus világ, mintha magából a természetből sarjadt volna ki.

Elementáris, játékos, egyszerre könnyed és fajsúlyos lemez az *Átjárók*, három csillogóan tehetséges énekesnő tökéletes munkája. ■

Dalinda: *Átjárók*. Fonó Records, 2020

Hatvan év hagyatéka

Szöveg: Constantinovits Milán

A november végi hideggel érkezett az Omega új lemeze, a *Testamentum*. A magyar rockzene lassan hat évtizede működő együttese szomorú időszakot él, távozott régi hangmérnökük, Nemes László, a billentyűs-zeneszerző Benkő László, és korábbi meghatározó basszusgitarosuk, Mihály Tamás is elhunyt. Ilyen kontextusban egészen más hallgatni a hosszú életutat összegző tizenyole dalt, amelyek között korábban megjelent és friss szerzemények is hallhatók, illetve egy kuriózumfelvétel is. A *200 évvel az utolsó háború után* eredeti, korábban cenzúrázott szövegével, *Hangyanép* (Szörnyű porszemek) címmel jelenhetett most meg.

A csapat motorja, a koncepció megálmodója, az énekes-producér Kóbor János úgy fogalmazott, hogy „totális rockzenére” törekedtek, s a Dream Theater hatását is megemlítette. Nos, bár progresszív metált tényleg ne várjon senki a lassan nyolevven körüli őstagoktól, az összehasonlítás azért nem nélkülöz minden alapot. Rendkívül komplex szerkezetű, sűrű, monumentális anyag született; befogadása időt és figyelmet kíván.

A több mint egyórás zenefolyam egészét áthatja az az emelkedettség, amely az Omega korábbi munkáin (*Szimfónia & Rapszódia*, *Oratórium*) is jelen volt. Lebegő vokálok, szimfonikus háttérbetétek és sűrűn szótt orgonaszónyeg ágyaz meg a magasra hangolt gitároknak és Kóbor megszokott, lágyabb énekének. Olyan, mintha a space rock korszakos Omegát hallgatnánk nagyzenekari kísérettel, mintha nem telt volna el negyven hosszú év a *Gammapolis* óta.

Ebbe a komplex anyagba egyformán belesimulnak a korábbi dalok újragon-

dolt változatai (*Husadik századi város-lakó*, *Varázslatos, fehér kő*, *A holló*) és az utóbbi évek szerzeményei. Közös bennük a teatralitás, az oratóriumjelleg, és ez a szövegben is visszatükröződik, például a *Mennyben az angyal*, a *Gloria et honor Deo* vagy a *Halotti beszéd* esetében. A dalszövegeket Sülyi Péter és Trunkos András írta, könnyű témákat ezúttal sem nagyon talál. Alapmotívum az egyén magáramaradottsága és kicsinysége a történelem áramlásával, a modern társadalommal szemben, a kiüresedettség érzése. Ahogy az egyik új dalban fogalmaznak: „Jelszót festett a zászlókra a lángoló huszadik század

/ Évek égtek az arcodra, csak egy álarc maradt mára.” Nehéz kiemelni egy-egy momentumot, olyannyira egybefüggő az album, de talán a *Varázslatos, fehér kő* himnikus hangszerelése, az orgonaszólóval induló *Légy hű magadhoz!* és az *Álomszínház* szimfonikus zárata tekinthető csúcspontnak.

A *Testamentum* elvarázsol, felemel és a mélybe ránt, a külvilágot teljesen kikapcsolja. Ha valami homlokráncolásra készíthet, az csupán a keverés minősége. A dobok gépiesnek hatnak, az ének néhol alig-alig kivehető, kásás. Egy zenei legenda a tizenhetedik sorlemezén megérdemelte volna a tisztességes stúdiómunkát.

Bár az albumcím és az *Ideje a pontot kitenni* című dal is azt sugallja, hogy egy különösen gazdag életmű lezárásához érkeztünk, Kóbor új tervekről is nyilatkozott. Kérdés, van-e értelme tovább, hiszen így is kerek, így is egész az Omega-testamentum. ■

Omega: Testamentum. GrundRecords, 2020

VISSZANÉZŐ

GYULA VITÉZ TÉLEN-NYÁRON

 Szöveg: Leimeiszter Barnabás

Régi magyar filmekről szóló sorozatunkban ezúttal egy szatírával foglalkozunk, méghozzá egy biztos kézzel összerakott, máig friss és szellemes szatírával – ilyenekkel azért nincs tele a magyar filmtörténet padlása. Bácskai Lauró István 1970-es filmje, a *Gyula vitéz télen-nyáron* nem avult el, talán mostanra vált csak igazán aktuálissá, jobban mondva mára teremtődött meg a befogadásának az alapja. Vegyük a nyitójelenetet: piaci tömegben tévések keresik egy készülő történelmi sorozat főszereplőjét, sisakot-bajszot szerelnek a kiszemeltekre, akiket teljesen lefegyverez az elébük nyomott kamera. Merev arccal próbálják elismételni a tévések által a szájukba adott mondatokat, a kuncogó kíváncsiskodók gyűrűjében persze bele-belezavarodnak a szövegükbe. Ötven éve talán csak szimplán megmosolyogtató volt a jelenet, a mai néző számára viszont posztmodern kultúránk egyik alaptémáját idézi meg, amit az internetes neotahóizmus vonulatában (Szalacsi, Polgár Jenő, fűzesabonyi választási riport), illetve a tehetségkutató műsorok kasztingadásainak nyekergő szerencsétlenjeinél is tetten érhetünk: a kamera mint a dominanciagyakorlás s egyben az emberi méltóság leépítésének eszköze.

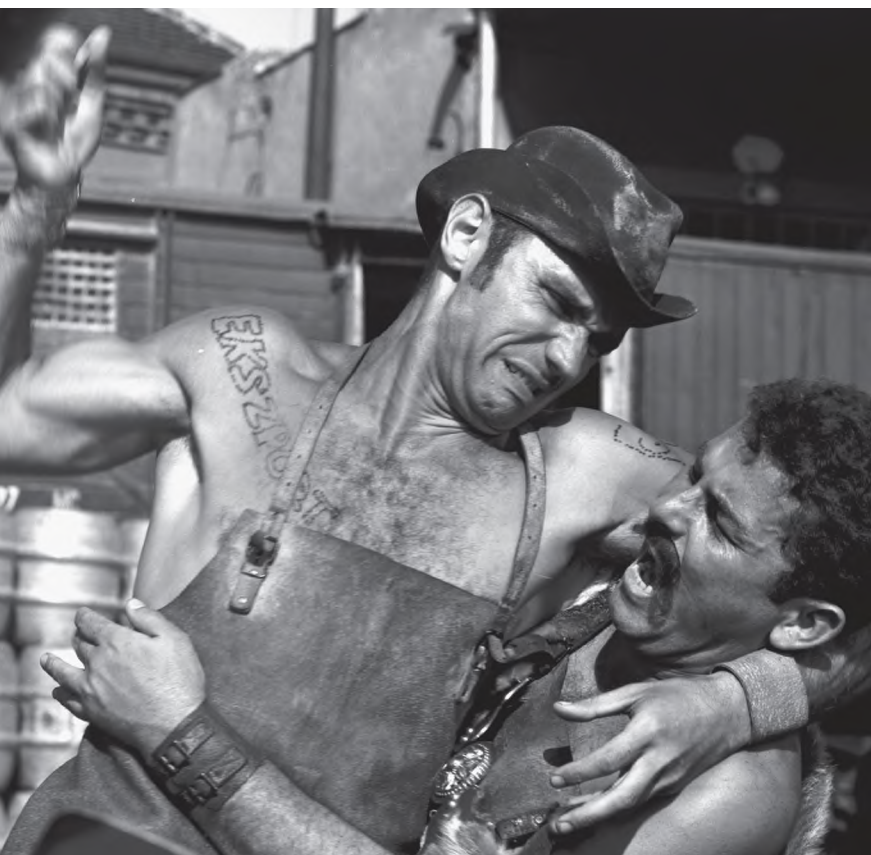
A tévések végül véletlenül találnak rá a tökéletes Gyula vitézre, a Prohászka Feri nevű kocsmai hangoskodóra (Koncz Gábor minden ízében remekül formálja meg a tesztszterongózós helyimenőcsávót). Prohászka fiziognómiája garancia a török korban játszódó sorozat sikerére. Olyan „matyós” a feje, megvan benne az a „vérbő magyar

virtus” – csettint elégedetten az Óze Lajos által játszott rendező. Ha a *Gyula vitéz télen-nyáron* tényleg az a mediaszatíra lenne, aminek ígérkezik, s ami – mint később látni fogjuk – nem lehet, ezek a szólamok működhetnének a látvány kultúrájának szlogenjeiként, ami módszeresen kiüresít minden identitást, míg csak olyan felszínes, semmitmondó fogalmak maradnak belőlük, mint a „magyar virtus”. Valójában egy másik kérdést készítenek elő, amit a film meglehetősen merészen piszkálgat, ez pedig nem más, mint a Kádár-rendszernek a nemzettel, a nemzeti érzéssel való tisztázatlan, elfojtásokkal teli viszonya.

A tévés, kardozös-hancúrozós magyarkodás ugyanazt a funkciót látja el, mint a szuvenírboltok kirakatában elszáradtan lengedező paprikafüzérek vagy a pusztaötös. Ezekből képződik a meghasonlott kádári társadalom önképének „nemzeti jellegű” ornamentikája. Nem többek ártalmatlanított, ellenőrzött kliséknél, s amint véletlenül valódi vitalitás költözne beléjük, odafentről mélységes gyanakvás a reakció. (Csak egy példa: míg az MTV az 1969–1970-es „felszabadulási népdalversennyel” elindította a *Röpülj, pávát!*-t, az alulról szerveződő táncházmozgalomra már besúgók tömkelegét küldte rá a hatalom, hogy aztán az ellehetetlenítése helyett végül inkább a domesztikálására tegyen kísérletet.)

Az persze sejthető, hogy a korabeli közönségnek valóban a Szabadság téri tévészékház és a filmforgatások világát felrajzoló jelenetek lehettek a legérdekesebbek, a készítőik pedig okos utalásokkal

helyezték el a filmet a hatvanas-hetvenes évek fordulójának popkulturális miliójében. A rendezőasszisztens rászól a török katonát játszó segédszínészre, hogy vegye le a karóráját – ez a néhány évvel korábban készült *Egri csillagok*-feldolgozásra és a vele kapcsolatos városi legendára lehet utalás. Egy másik kikacsintásra viszont a bemutatókor leginkább csak a szűk pártvezetőség, illetve a filmgyári bennfentesek figyelhettek fel. Miután a sorozat első epizódjának szerelmi jelenetében megvillan Sunyovszky Szilvia melle, a Kállai Ferenc alakította tévés fejés értetlenkedve kéri számon a rendezőt: „Minek ez a sok erotika? Kinek kell ez?” Nyilvánvalóan a dobozba kerülő *A tanút*, annak is a „hanyatló Nyugat ópiumáról” szóló párbeszédét idézi ez a részlet, noha ott éppen Őze Virág elvtársa oktatja ki Kállai-Pelikánt. De a *Gyula vitéz* különös módon egy jóval később elkészülő filmre is utal: a rendező válasza („azt gondoltam, egy kis egészséges erotika nyugodtan belefér”) a ládagyári groteszket juttatja eszünkbe.

„Nem tud médiaszatíra lenni a film: nincsenek meg a történelmi-társadalmi feltételei”

A tévésorozat elsöprő siker, Prohászkból egyik napról a másikra körülrajongott sztár, mi több: afféle nemzeti hős lesz, aki köré komoly merchandise épül ki Gyula vitézféle málnaitallal és cséb biztosítással (újabb motívum, ami igazán a mából visszatekintve kap jelentőséget). A fejekben összecsúszik fikció és valóság: Feri kocsmájának népe vallásos átszellemültséggel követi az epizódokat, a kalandról kalandra nyargaló Gyula vitéz képében egyszerre szorítanak nagyszájú haverjukért és a törökverő magyar bajnokért. Amikor úgy érzik, Gyula politikailag téves útra lép, küldöttséget menesztenek Ferihez, győzze már meg a forgatókönyvírókat, hogy alakítsák máshogy a történetet. Amit a film bemutat, az nem más, mint a képernyőnek alávetett ember kialakításának első stádiuma. Ezt a televízió újszerűsége határozza meg: a néző még csak tanulja az új médium sajátos nyelvét, és nehezebbre esik megkülönböztetni a realitások regisztereit (lásd a gyűjtést Isaura felszabadítására).

A *Gyula vitéz* vitathatatlanul érdekes mint e tanulási szakasz lenyomata, médiaszatíra viszont nem tud lenni egyszerűen azért, mert ennek nincsenek meg a történelmi-társadalmi feltételei. Hiába meséli izgatottan a szomszédasszonynak Feri főbérőjének neje: „azt álmodtam, hogy az Angyal itt nyomozott az éjjel”, és szeret bele a sorozat premierje után az addig lenézett fiatalemberbe – ettől még nem megféleltethető, mondjuk, az *Egy tenyér ha csattan* című Anthony Burgess-regény Janetjével, akinek a tudatát az angol fogyasztói társadalom és reklámkultúra formatálja. Hiába enged betekintést a *Gyula vitéz* a tévés programot meghatározó mesterkedésekbe, nem válik olyasféle lesújtó médiaparabolává, mint Sidney Lumet 1976-os klasszikusa, a *Hálózat*.

A különbség a kapitalista és a szocialista államok eltérő fejlődésében rejlik. A *Hálózat* világában meghalt a politika, helyette a multinacionális, sőt multikontinentális, „Föld körüli pályára állt” gazdasági érdekcsoportok és a velük egybefüggő média uralkodik. A *Gyula vitéz* az ezt megelőző állapotot

rögzíti, ahol – legyen bármilyen szürke és arctalan a kádári nómenklatúra – még mindig a politika az úr. Az egyén csak kapitalista viszonyok között vethető alá teljesen a képernyőnek, ahol a verseny fõlszabadítja ösztönös nihilizmusunkat, az pedig tovább serkenti a versenyt. A szocialista államban ezt a folyamatot késleltetik a retrográd politikai ideológiához járó retrográd kulturális normák, a nevelő szellem (vö. a hungaroboomer érvkészlet fontos darabjával: „régén még értelmes műsorok mentek a tévében, színházi közvetítések és regényadaptációk”), a hétfői adásszünet és egyebek. Bár a *Hálózat* és a *Gyula vitéz* egyaránt a média manipulatív természetére világít rá, előbbiben maga a média, utóbbiban a médián keresztül a politika manipulál – így médiaszatíra helyett legfeljebb politikai szatíra kerekedhet belőle.

Annak viszont nagyon is bátor. Gyula vitéz kalandjai nyomán nem csupán a nemzeti büszkeség horgad fel a magyarokban, de törökellenes indulatok is pulzálni kezdenek bennük. Vitray Tamás mutatja meg a tévéfejesnek egy futóverseny felvételét, ahol a vérszemet kapó nézők megverték a török győztest. A közelgő szakszervezeti kongresszus török vendégére tekintettel az elvtársak úgy döntenek, elkaszálják a sorozatot, Vitray pedig a futóverseny képsorait a tévében már úgy kommentálja, hogy a nézők gratulálni rohantak oda a törökhöz. A filmben tehát maga a magyar tévézés első számú ikonja leplezi le a „doboz” által közvetített narratívák hamisságát.

Nem ő az egyetlen önmagát alakító híresség: feltűnik Takács Marika is, illetve három Kádár-kori public intellectual, eklektikus életpályájukkal a huszadik századi magyar értelmiségi lét ellentmondásainak érzékeltetői. Vitray vendégeként móríkálna magát Abody Béla, a „marha Béla”, akit Vas István a fiatal írók közül az egyetlen zseninek nevezett, hogy aztán (mint azt gimnáziumi osztálytársa, Vajda Miklós vicces-szomorú visszaemlékezésében megírta) a kabarészerepek és a rendszer melletti hitvallások aprópénzére váltsa a tehetségét. Benedek

A filmben a Gyula vitézről szóló sorozat jeleneteit abban a pilisborosjenői díszletvárbán vették fel, amely a Várkonyi Zoltán-féle Egri csillagok forgatási helyszíne is volt

István latin kifejezéseket sorakoztat – ő Benedek Elek unokája és Benedek Marcell fia, pszichiáter, orvos és művelődéstörténész, szabadkőműves, aki a rendszerváltás után a csurkista közegben kötött ki. S megszólal a műfordító Elbert János is – mintha Dennis, a komisz nemcsak Wilson bácsinak, hanem neki is rágógumira cserélte volna a protézisét. Belőle később vad konteók tárgya lett, miután 1983-ban a siófoki mólónál kiemelték a holttestét a Balatonból.

A sorozat hirtelen befejezése széles körű elégedetlenséget szül, a tévészékházat elárasztják a levelek. Enyhítendő a feszültséget, ami a kádári társadalom nemzettagadó szuperegója és nemzeti indulatokkal teli ösztönénje között elszabadult, a tévében vitaműsort rendeznek a sorozatról külső helyszínek kapcsolásával, ahol hóbörgő rajongók követelik a folytatást. A hatalom végül meghajol a tiltakozók előtt, és felhatalmazza a nézőket, hogy villanykapcsolásos szavazás útján döntsenek a sorozat jövőjéről. A film jól láttatja a Kádár-kor álságos társadalmi „vitáit”, amelyeket a rendszer időről időre színre vitt, hogy bizonyítsa

önnön liberalizmusát (na persze csak akkor, ha ezek nem hozták felszínre a rezsim alapvető tabuit).

Meg kell viszont említenünk a *Gyula vitéz* egyetlen komolyabb gyengéjét: az élclődésből és gúnyból jócskán kijut azért a „turáni átok” meg a „nemzetgyalázó” műsorok miatt dohogó plebsznek is. A vitaesten szót kap egy tofla férfi arról hadoválva, hogy „nem hiába mosta három tenger a magyart”, Zelk Zoltán pedig Andor bácsi szerepében háborog, hogy kiforgatják a magyar történelmet. 1970 Magyarországon, ahol a nemzeti érzést a keleti blokk más országaihoz képest is kórosan elfojtották, nem sok sportértéke volt az ilyen humornak. Annak pedig, hogy az emberek a nemzeti összetartozás megélése tartalmas lehetőségeinek híján olyan „ornamentikus” jelenségekbe kapaszkodtak érzelmileg, mint egy bugyuta kalandsorozat, inkább tragikus, mint komikus a felhangja. Mindez azonban nem sokat von le a *Gyula vitéz télen-nyáron* értékéből és élvezetességéből: kiváló színészgárdája, pergő ritmusa, szikrázó szellemessége az egyik legjobb magyar vígjátékká avatja. ■

A TÖRÉSPONT KÍSÉRTÉSE

Mészöly-jegyzetek

Szöveg: **Leimeiszter Barnabás**
Fotó: **Muray Gábor**

Nemcsak az írónak, de az olvasónak is múzsjája van, aki a megfelelő időben nyomja a kezébe azokat a könyveket, amelyekre gondolkodásának éppen akkor vitális szüksége van – s még hétköznapijait is úgy alakítja, hogy segítsék e könyvek befogadásában. Mészöly Miklóshoz nekem a Városmajor adatott, amelynek peremén lakom; a park túloldalán áll a Basch Lóránt által építtetett modernista ház, ahol Mészöly Polcz Elaine-nel töltött hosszú évtizedeket. És adatott még egy nyaralás is tavaly Baranyában és Tolnában, módot teremtve nem csupán a pécsi, Duna menti Rubin Szilárd-világ, de a Mészöly által oly sokszor lefestett tájak, Szekszárd és környéke feltérképezésére is. Emlékezetes a Babits-múzeum mellett található Mészöly-emlékház: az író nem itt, hanem a főtéren álló, a régi takarékpénztárnak helyet adó épületben született, így hát, fölteszem, pusztán praktikus okokból jelölték ki a Babits-szomszédságban a Dienes Valéria- és Baka István-szobával is dúsitott emlékhelyet, ahová – hogy még bonyolultabb legyen a helyzet – Mészölyék Városmajor utcai lakásának két helyiségét „transportálták”. Tegyük hozzá: ha valakit, hát Mészölyt pont nem zavarná a dolog. Hiszen ő törekedett arra, hogy az azonosítható helyszínek (színhelyek), a történetileg feltárt és igazolt események faktuális fikciója mögött feltárjon valami ténylegesebb valóságréteget, valamit, ami végképp viszonylagossá teszi térnek és időnek a megismerésünk adta kategóriáit.

*

A modernség nem divat, nem póz, nem stílus, nem irányzat, még csak nem is világnézet, hanem kísérés. Egy szöveget az tesz modernné, hogy belengi

annak a tudata és traumája, hogy nincs rend, nincs – mészölyösen szólva – olyan egzisztenciális-ontológiai koherenciaháló, ami egy „hagyományos”, naivan ép elbeszélés megírását szavatolná. Vagy ha van is, hát egyáltalán nem magától értetődő. A modernség legfőbb jellemzője az, hogy nyugtalanít. A hiteles modern szövegben – legyen bár ellátva az „olvasmányosság”, a történetyszerűség minden pompájával, legyen bár mégoly fordulatos és feszesen szerkesztett, mondanivalója pedig pozsgásan pozitív – ott lappang az a tény, hogy vészesen közel táncol a törés igazságpillanatához. És itt válik mindez többé, mint bölcsészszagú okoskodás: a modern szöveg funkciója bizonyos szempontból az, hogy analógiát kínáljon a modern ember léthelyzetével. A töréspont, ahol megnyilvánul a dolgok lényegi értelmetlensége és értelmezhetetlensége, ahol a mindenséget végre olyanak látjuk, amilyen: kaotikusnak, szétesőnek, idegennek; szóval a töréspont: valóság, de lehetetlen valóság. Ha átszédülünk rajta, semmilyen kapaszkodónk nem marad az életben maradáshoz, feloldódunk a formátlanság ördögi realitásában. A „normális” elbeszélés, a megkezdhető és lezárható „sztori”, ami valamiféle rendet feltételez a jelenségek mögött (egészen a *Romana* füzetek meghitt hormonkozmológiájáig elmenően): hazugság, de szükségszerű hazugság. Az életet sztoriként kell felfognunk; a sztorin kívül minden széthull.

A modern állapot az, amikor továbbra is a „sztori” illúziójának alapzatán élünk, mert máshogy nem lehet, ám újszerű, nyugtalanító tudatosságunk arra kötelez bennünket, hogy minél közelebb férközzünk a töréspontához. Elmenni a semmi határáig, s mint

„Számításunk szerint több mint negyven éve laknak a Csaba utcai kaptató végénél egy szecessziós sarokvillában, ami valamikor az övék volt, de a háború és az államosítás óta csak az alagsorban bérelhetnek egy szobát. A villa még mindig romos.” (Film)

valami rossz akciófilmben, a legutolsó másodpercben félrerántani a kormányt – ez a modern ember és különösképpen a modern író hivatása. Ahogyan Mészöly írja *A pille magánya* naplójegyzeteiben a dolgokról alkotott „közmegegyezésünk” kapcsán: „A művészet kísérletet tehet, hogy ezt a konvenciót kritikussá tegye – lévén éppen az a feladata (termékenyítő kockázata), hogy ne pragmatikus illúzióba, fikcióba, látszatba rendezkedjen be megtévesztő sikerrel, hanem megütköztessen a semmilyen pragmatikussal nem kecsegtető *valósággal*. Vagyis közelítsen egy olyan *objektívhez*, ami a látszatot, fikciót, illúziót leleplezi – anélkül, hogy kiiktatni vagy gyakorlatiasan helyettesíteni tudná.” „Min-

den folyamat, amely *már* belátható” – valójában „megállítás”, fikció. A fikció leleplezése is csupán „megállításban valósulhat meg”, újabb fikciót termel – de „a művészet »hangszerelésében«, ami „már közelebbi rokonságban van a *valósággal*”.

Hitelesek nem lehetünk, de igyekezzünk hitelesnek lenni – és ez már majdnem tartalmat ad az ember életének. A modern író előtt két csapda áll: vagy nem vesz tudomást a törésponttól, és megragad valamiféle ontológiai negédesség szintjén (ez igaz a mai kultúrselejt java részére, a moralizáló giccsekre, az „antirasszista” példázatokra, a burzsoá öntetszélgsre), vagy átbukik a törésponton túlra, amit pedig ott létrehozhat, az ahhoz is kevés, hogy

„A modern író mutatványának tétje az,
 hogy egyszerre, egymásban mutassa fel
 a rendet és a rendnélküliséget”

valaminek a végléte legyen: kisszerű, unalmas, szürke zúrzavar (ez pedig a felszínes, blöffökbe fulladó „avantgárdra” áll). A modern író mutatványának tétje az, hogy egyszerre, egymásban mutassa fel a rendet és a rendnélküliséget, valahogy úgy, mint a zongorista Cecil Taylor az ötvenes és hatvanas évek fordulóján, mikor már végletesen kezdett kisiklani a tonális keretek közül, de kakofón zenéjéből még ki-kiserkent valamilyen forma – a végső forma a káosz küszöbén.

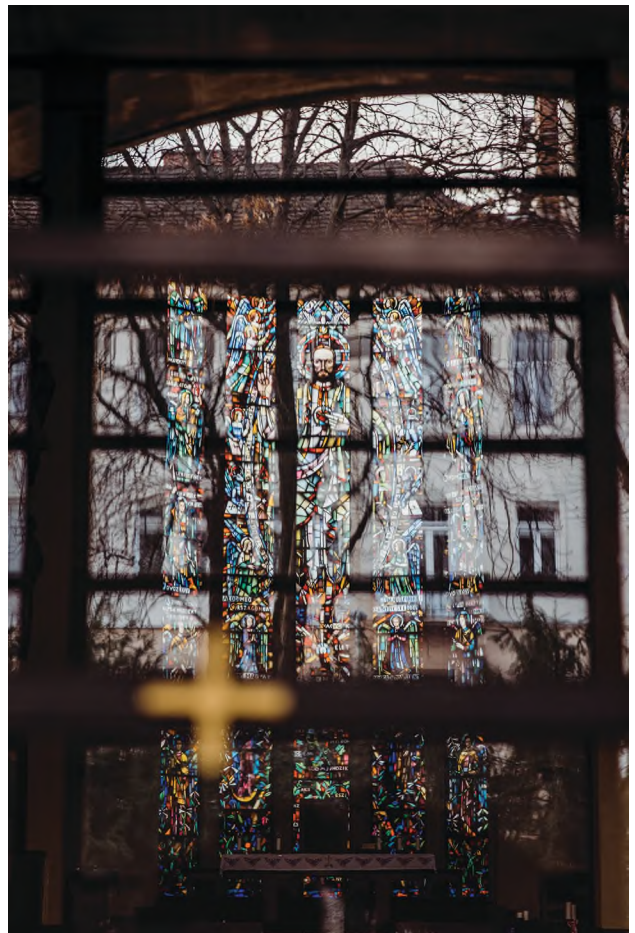
*

Hogy a magyar írók közül Mészöly Miklós jutott-e legközelebb a törésponthoz, nehéz lenne megmondani. Az viszont biztos, hogy ő volt a legtudatosabb és legelszántabb közelítő. „Kísérletező” prózájának egyes darabjai (mint például némely történelmi keresztmetszete) ma már talán fársztók, túl elvontan, túl elméletien hatnak; meg-megesis bizony, hogy Mészöly az „elmondhatóság határáról” csupán pusztá irodalmat hoz vissza. Mégsem tudják igazán bosszantani az olvasót: igazolja ezeket a szövegeket az, hogy szükséges állomásai voltak az író lételméleti nyomozásának, s hogy Mészöly sohasem a „nyelv kedvéért” kísérletezett (mint a rosszfajta posztmodern), hanem azért, hogy a nyelv segítségével minél egzaktabban leplezze le a létfikciót. És persze a befogadás minden nehézségéért kárpótol stílusának költői szépsége. Rilkére emlékeztet, ahogyan e stílusban az absztrakt fogalmak testiesülnek, „tapinthatóvá” válnak, kölcsönhatásba hozhatók a materiális jelenségekkel, utóbbiak viszont szinte fogalmi érvényt nyernek. Fogalmiság és anyagság találkozása különös érzékiséget szikráztat fel: hogy egy szép fordulatával éljünk, Mészöly a „dolgok combja közé” merészkedik.

Mesterművei, mint a *Film*, a *Megbocsátás*, a *Bolond utazás*, a *Magyar novella* vagy az olyan rövidebb remeklések, mint az *Anyasíró*, a *Lesiklás*, talán az egész magyar irodalomban páratlanul valósítják meg azt, amit ő interjúkban „az »új« próza egyetemesebb technikáit” magába szívó „mély-realizmusnak” nevezett, olyan realizmust, amely „megbolondítja”

a „szent normát”. „[M]indig időszerű marad, hogy »realista« próza is íródjon, de csak akkor lesz igazán meggyőző, ha mindig *szervesen* lesz *gyökeresen* más, mint a korábbiak” – mondja, és el is magyarázza, hogyan képzeljük ezt el: „Például lóg a falon egy realista kép. Csupán abban különbözik minden más realista képtől, hogy az egész – mondjuk – balra öt centit ferde. Hát ez a ferdítés, ez az öt centi – ez a pokolian nehéz. Ami nem csoda, mert ez az öt centi vagyok én, vagyunk mi, a mi századunk.” Mészöly legjobb írásaiban egyszerre van meg az olvasót magával ragadó drámai feszültség, a korfestő varázs, illetve az a „ferdítés”, ami hitelessé teszi az elbeszélés aktusát. Ezek együtt teszik felülmúlhatatlanul izgalmassá egy-egy Mészöly-szöveg olvasását.

Külön kiemelném a *Bolond utazást*, egy 1946-os vonatút leírását a somogyországi romok között: lenyűgöz a „pusztulás természetességével”, azzal az „elképesztő részletgazdagsággal”, „mely a megüledett romokat szinte már szervesen illeszti bele a látványok nagy panorámájába”. Született jobb, érzékletesebb magyar próza a háború utáni időkről? És közben példászerű, ahogyan ezt a „mély-realista” elbeszélést áthatja a modern reflektáltság, s a bomba által kettévágott állomásépület képében meg is idézi az alapproblémát, a kísértő töréspontot: „még mindig ott tátongott a becsapódás okozta rés, a forgalmi irodát és várótermet kettémetsző nyiladék. Ideiglenesen úgy oldották meg a helyreállítást, hogy a rést meghagyták. És ez akaratlanul is megteremtett bizonyos művészi kompozíciót.” Az éjszaka közepén hosszú veszteglés után meginduló járat a halálba száguld, csakhamar „szembekap” egy kórházvonalat. Metafora ez is, az írásé, ami „sztorivá” nem, csupán „végleges vázlattá” tudja kanyarítani a jelenetek sorát; az utolsó képet már a „fekete doboz” szolgáltatja: míg a többi utas elszunnyad, egy kamasz fiú besurran a Földanya-szerűen testes, minden történelmi viszontagságon felülkerekedő Cseprikálovics Borbála kupéjába. „[S]zerelvényünk

„Ahol az utca emelkedni kezd, kilátást biztosítunk a templomra, amelyet Budapest bombázásakor az első találat ért. A harangláb ablakai csak optikai csalódásként hatnak lőrészterűnek; megfelelő világítással két egymás fölött nyíló ablakot emelünk ki a betonszürkéből, és hagyjuk felfényleni. Olyanok így, mint két nyilvánossá tett célpont.” (Film)

„Ami mégis újdonság, hogy az erős kaptatón már nemcsak az Öregember zihál, hanem az Öregasszony is, s az arcuk ugyanakkor annyira beszűkült és mimikátlan, hogy most tényleg elhisszük nekik: itt évek óta nem hangzott el igazi szó.” (Film)

„Hitelesek nem lehetünk, de igyekezzük hitelesnek lenni”

szikrafelhőben úszva rohan a somogyi éjszakában, ringatva valamennyiünket álomba, a kamaszt Borbálába.”

*

Mészöly, a detektív néhány meghatározó nyomvonalat követve közelít a töréspont, a valóság bűnjele felé. Ott van a látás örökkön örökké megrökönyítő, letaglózó, elszédítő élménye: „mintha minden láthatót nemrég csomagoltak volna ki egy hát mögötti dobozból” – írja a *Merre a csillag jár* elején. E nyomvonalon, amelyen a *Film* magaslatáig jutott el, egyértelmű a francia nouveau roman hatása, de fontos magyar hagyománya is van ennek a látványfixáltságnak, gondoljunk csak Szép Ernőre, Nemes Nagy Ágnesre. Ott van aztán az idő, aminek fikcionális voltát úgy fedi fel, hogy eltérő korokból származó történelmi motívumokat szeletel egymás mellé. Ez ad alkalmat arra is, hogy egyik nagy témáját, Szekszárdot feldolgozza, belépve a város múltjának realista zagyalékába: az itt megnyilvánuló hihetetlen hely-, kor- és tárgyismeret egészíti ki Mészöly „elméleti” beállítottságát. Jelentős nyomvonal az erőszak is: „a történelem, mint permanens (bujkáló) fasizmus” – jegyzi fel, s ezt a „fasizmust” találóan ábrázolja a *Magasiskola* sólyomtelegen játszódó diktatúraparabolája, amelyben az ártatlanul hangzó sólyomseregszemle telítődik sötét reminiszcenciákkal: „A szereplő solymász ugyancsak rövidvágóban közeledik, de középen felezi a pályát. Aztán ő is a Fejedelem emelvénye felé fordul. Húsz lépésnyire megáll, s a lóval együtt egy másodpercig szembenéz a Fejedelemmel. Utána fejét fölemeli kissé, és sólymot tartó karját részút fölfelé kitartja.” Am a „fasizmus” hasonlatával olyasmis is megragadhatnánk, ami a politikánál, a társadalmi folyamatoknál mélyebben fészkelődik be a létezésbe: Mészölynél valami primer kegyetlenségöszton „fasizálja” az emberi kapcsolatokat, de még az állati létezést is.

A kegyetlenség persze meghívja önnön krisztusi ellenprincípiumát, az irgalmat: *Megbocsátás*, ez

Mészöly egyik elbeszélésének a címe, ám hogy miben állna ez a megbocsátás, nem olyan egyszerű felfejteni. Az Anita nevű szereplő az *Állatok búcsúja* nevű képet égeti bele pálcákkal egy puhafa táblába. „Egész beszélgetésük alatt ezt a lassuló pillanatot várta, mikor az ujjaiiban ott érzi már az egyetlen lehetséges vonal tervét. Ez a technika nem túrt javítást, próbálkozást; olyan volt, mint a megbocsátás fordítottja.” Mit akar ez jelenteni? A teremtés, az alkotás, a rögzítés, a dolgok narratívába kényszerítése: elemi kegyetlenség volna? A novella végén, alkoholgőzös szenteste után, minek során megerőszkolta a sógornójét, a családfő tavaszi sétát álmodik: „Míg a gerincen vonultak, szeretett volna egy megbocsátó kérést megfogalmazni, és fennhangon kimondani, hogy a többiek is hallják – »Maradj Névtelen, legyen tanúja a nyomorúság szépségének« –, de a fellengzősen fájdalmas mondat nem tudott elhangzani.”

Mintha azt sugallná Mészöly, hogy az irgalmat nem Istennek kell gyakorolnia a vétkező emberek irányában, hanem éppen fordítva: az embernek kell megbocsátania a Teremtőnek, amiért nyomorúságos életre hívta, beleégette őt a mindenség rajzába. És Isten azzal „teheti jóvá” a teremtést, ha semleges, nem ítélkező megfigyelőként tanúja marad az ember szenvedésének. A megváltás pusztán abban a tudatban rejlene, hogy nem egy vak kozmosznak adjuk elő a nyomorúság rítusait? Analogikusan azt is megállapíthatnánk, hogy a modern író penitenciát végez a „hagyományos” elbeszélés miatt. Feladata nem a teremtés, ami összefüggéseket erőszakol bele a létbe, hanem a megfigyelés: a zűrzavart, amennyire lehet, narratíváktól mentesen, a lehető leghívebben közvetíteni. Ez Mészöly sötét, de hiteles etikája: nem a „sztori”, hanem – amennyire lehetséges – a töréspont felől írni a világot. ■

Száz éve, 1921. január 19-én született Mészöly Miklós.

EGYSZERŰ GYEREK VAGYOK

Beszélgetés Kukorelly Endrével

Szöveg: Smid Róbert
Fotó: Földházi Árpád

Egy belga revolver címen a Kalligram Kiadónál interjúkat és publicisztikákat egybegyűjtő kötete jelent meg Kukorelly Endrének.

A József Attila- és Márai Sándor-díjas író „nem mestereiről”, Nemes Nagy Ágnesről és Mészöly Miklósról, az írásai „idejétmúltságát” és „macsóságát” illető kritikákról, a pár ezer ember belügyévé lett kortárs művészet közéletéről kérdeztük.

**DIVATBA JÖTT MOSTANÁBAN A „MESTEREZÉS”
A KORTÁRS IRODALMI ÉLETBEN. LÁT OLYAN FIATALOKAT, AKIK AZ ÖN LÍRA- VAGY PRÓZAHAGYOMÁNYÁT KÖVETIK?**

Hogy ki tart mesterének, nyilván nem nekem kell megmondanom. Huszonnyolc éve vezetek kreatívírás-kurzusokat; azok közül, akik jártak hozzám, néhányan gondolhatják így. A rám esetleg jellemző hangütés nem igazán folytatható, hatása a fiatalabbakra inkább áttételes, közvetett. Szoktam mondani azoknak, akik szövegeket hoznak hozzám, hogy az írás legnagyobb ellensége épp maga az irodalom – amit irodalomnak, irodalmiasnak tartunk. Óvodától

kezdve „túlvassuk” magunkat, ez még azokra is vonatkozik, akik keveset olvasnak, az iskolában olyan hatások érnek, amelyek bezavar-
nak, amikor írni kezdünk. Epigon leszel, vagy működni kezd a határiszony, ha pedig félsz a hatástól, már hatás alatt vagy – legjobb, ha ahogy csak lehet, függetlenedsz attól, amit irodalminak érzel. Ez elsősorban a 19. századi poétikákkal kapcsolatos – akik valamiféle iskolát végeztek, azokat a műveket tudják anyanyelvi szinten olvasni. Ez mindenkire vonatkozik, tudja vagy nem. Korábbi poétikák vagy az avantgárd és az avantgárd utániak nem természetesen adódnak, azok olvasására nem tanítottak

Kukorelly Endre 1951-ben született Budapesten. Író, költő. Egyetemi éve alatt a Jelenlét folyóirat szerkesztője volt, később az Újhold-Évkönyv, a Magyar Napló, a Magyar Narancs, az Irodalmi Jelen munkatársa. Alapítója volt az Örley István Körnek és a Szépirók Társaságának, utóbbinak elnöki tisztségét is viselte. 2010 és 2012 között az LMP színeiben országgyűlési képviselő volt. Néhány műve: A valóság édessége (versek, 1984), A Memória-part (rövidprózák, 1990), Kicsit majd kevesebbet járjakok (versek, 2001), TündérVölgy – avagy Az emberi szív rejtelméről (regény, 2003), Rom – A komonizmus története (esszéregény, 2006), Ezer és 3 – avagy a nőkben rejlő szív (regény, 2009), Cé cé cé pé – avagy lassúdad haladás a kommunizmus felé (regény, 2019)

meg a közoktatásban. Dolgozni kell értük, és az „egyszerű” olvasó feladja: ha „kortársat” olvas, azt a szövegtípust választja, amely a 19. századi poétikákra hajaz. A szakma, a „komplikált” olvasó persze „dolgozik”, és úgy tesz, mintha anyanyelvi szinten olvasná Rabelais-t vagy Joyce-t, de akit csak érdekel, érint a művészet, némi – jelentős – sznobság nélkül nem fér hozzá. A sznobság alap. Eleinte mindenképp legyél sznob. Aztán ha függő leszel, az úgyis lehullik rólad.

MEGFORDÍTVA A KÉRDÉST: VOLTAK OLYAN PÁLYATÁRSAI, AKIKET MESTEREINEK TART?

Nagyjából harmincéves koromig senkim nem volt, akivel komolyan tudtam volna beszélni irodalomról, és akár három féljő megjegyzést is tett volna a munkámra. A féljő is jó, segít az is, ha butaságokat hallasz, a lényeg a külső szem, a hideg, de nem rosszindulatú tekintet, ha valaki harag és részrehajlás nélkül képes és hajlandó mondani neked valamit a szövegedről. Kvázi rólad. Tükröt tart. Ha ab ovo lett volna ilyen külső szem, az számos vargabetűt levágott volna. A *Kortárst* vagy az *Új Írást* olvasva azt vontam le, hogy amit én csinálok, az minden vonatkozásban reménytelen. A *Jelenlét* című lap körül szerveződő társaság segített először – segítettük egymást –, és amikor publikálni kezdtem, már valamelyest benne voltam az „irodalmi életben”, visszamenőleg okézták le a dolgaimat néhányan. Nem feltétlenül személyesen; nem is tudtak róla, ugyanis kezdtem olvasni a nem csupán bevett, a nyilvánosságban probléma nélkül megjelenő kortárs szövegeket, és láttam, hogy másképp is lehet. Sokféleképp lehet, mellbevágóan sokféleképp. Két írótl emlékeztet, Mészöly Miklóst és Erdély Miklóst. Mészölytől először az *Új Írásban* megjelent *Film*-et olvastam. Illetve nem olvastam végig, olyan kényelmetlen hatással volt rám: bosszantott, fárasztott, untam, nem ehhez voltam szokva. És megragadott, kirántott a megszokottságból – az pedig kinek jó? Viszont valamiképp megnyugtató, lám, lehet másképp is, lehet ilyen idegesítően, ilyen váratlanul, és akkor talán csinálom én is, amit akarok. Erdély Miklós műveivel – filmek, képek, akciók, teoretikus munkák – később találkoztam, mint magával Erdéllyel, és ugyanúgy mellbe vágott és meg erősített a *Kollapszus orv.*, mint a *Film*. Tandorit is említhetném...

TANDORI ÉRDEKES HELYEN JÖN SZÓBA ÚJ KÖNYVÉBEN, AZ EGY BELGA REVOLVERBEN: ARRÓL BESZÉL, HOGY LEHANGOLÓ VOLT ÖNNEK A VERESS MIKLÓS-FÉLE MOZGÓ VILÁG POSZT-NAGY LÁSZLÓ-S VERSROVATA, AMI NYÍLTAN POLITIZÁLÓ BESZÉD HELYETT METAFORÁKKAL ÉLT. „ÚGY LÁTTAM, HA VELEM EGYKORÚAK – TANDORI NEM A KOROSZTÁLYOM – ÍGY CSINÁLJÁK, NEKEM ITT NINCS HELYEM.”

Kortársaimat olvasva az obligát lapokban, tiszteletet éreztem: komoly írók, könyveik vannak, publikálnak a *Szép versekben*, és zavart, hogy nem tetszik, amit csinálnak. Öt évre abba is hagytam az irodalmat, radikális elvonókúra volt, csak történelmi szakirodalmat olvastam, mert túl sok szöveg idegesített – és ez idegesített. Az (ál)patetikus idegesít. Ha érzem, hogy úgy akar nekem valamit beadni, hogy nem mondja meg, amit akar, csak utalgat rá, az idegesít. Unalmas, őszintétlen, inautentikus metaforizálás. Hasonlatok és megszemélyesítés – akkor Petőfi, ő ebben verhetetlen. De sem Mészöly, sem Erdély nem a mesterem. Erdélynek vannak tanítványai, Mészölynek hatása volt. Mellette laktam nyaranta Kisorosziban vagy tizenöt évig, és irodalomról – úgy érve, hogy a szövegemről vagy az övéiről – nem beszélgettünk. Amikor megjelent az első kötetem, szóltak, kérjek fel valakit, aki bemutatja, én meg, visszaemlékezve arra, mit jelentett nekem a *Film*, fogtam magam, és felhívtam. Bemutatta, írt róla, publikálta a *Vigiliában*, *A pille magánya* című, 1989-es kötetébe is fölvette. De nem volt mester-tanítvány viszony.

JÖTT AZTÁN AZ ÚJHOLD-ÉVKÖNYV SZERKESZTÉSE.

Egy „szép nap”, 1985 elején felhívott telefonon Nemes Nagy Ágnes. Ez meglepett. Alulfogalmazva. Rekedtes, agyoncigizett hang. Hogy Lengyel Balázssal elkezdik az *Újhold-Évkönyvet*, és föl-kért, hogy szerkesszem a „fiatalokat”. Mert őket nem ismerik. Aki Lakatos Istvánnál fiatalabb, az nekik fiatal, szerintük 1985-ben Petri fiatal volt. Hetente jártunk Győre Balázssal Nemes Nagy lakására, és ott nagyon durván irodalomról volt szó. Csúcsra járatva. A legdurvább edzés, tejszínhabos málnával. Nem olyan módon, hogy a verseimről mondott volna véleményt: vibráló, kompetitív eszmecserek, leírhatatlan hatás, adnék érte egy forintot, nagyjából bármit, ha fölvette volna a Jóisten. Szerkesztőségi munka, irodalmi levegő, igazi nagyszabás, emberi

*„Az írás legnagyobb ellensége
épp maga az irodalom
– amit irodalomnak,
irodalmiasnak tartunk”*

nagyság, tartás, puritán tisztesség. Nem zavarta, hogy katolikus vagyok, de jelezte. Láttam, mi az irodalom mint létmód. Poétikailag nem „formál”. Volt némi vizsgahangulat: kiderült, milyen ember vagy, mit tudsz és mit akarsz, miért csinálod ezt az egészet – úgy is mondhatnám, hogy ott meg kellett felelni. Úgy éreztem, vissza kell igazolnom – anélkül, hogy forszírozta volna –, hogy nem véletlenül hívtak föl több száz fiatal szerző közül pont engem. Nagy érzés, hogy a félévkönyv-sorozatot szerkeszthettem.

CSAK AZ ÚJ KÖNYVBEN TÚNT FEL NEKEM VALAMI, AMI VÉGIGKÍSÉRHETTE A PÁLYÁJÁT: TÖBB SZÖVEGBEN HIVATKOZIK ARRA, HOGY A NAPLÓJÁHOZ FORDULT SEGÍTSÉGÉRT BIZONYOS DOLGOK FELIDÉZÉSÉHEZ. NEM TUDTAM, HOGY SZENVEDÉLYES NAPLÓÍRÓ.

Nem szenvedélyes, csupán naplóíró, aki néha szívja a fogát, amikor odaül, ha kimaradt egy-egy nap, és azon gondolkodik, hogy mi is volt. Nem tudom, miért csinálom, nem fogom végigolvasni, olyan utalások is vannak benne, amelyeket sokszor magam sem értek, és nem szeretném, ha mások kezébe kerülne. (Nevet) Amikor katona voltam, kaptam anyukámtól egy határidőnaplót – fene tudja, miért –, abba kezdtem írni 1970. január elsejétől. Először kiszámoltam, hogy hány másodperc van hátra a seregben – másfél év, nagyon sok millió másodperc –, azután beleírtam ezt meg azt, és rájöttem, hogy ez szórakoztat. Nem állítja meg az időt, viszont valamiképp strukturálja, nem hagyja nyomtalanul elfolyni, és reflektív gondolkodásra kényszerít. Egyfajta fájlkereső is, megkeresi az agy szoftverjében azt a rekeszt, ahol az adott információ tárolódik a hozzáférés legkisebb reménye nélkül. Kinyitasz random egy harminchat évvel korábbiakról szóló oldalt, és szinte filmszerűen megelevenedik, ez megrázó pillanat. A szemináriumaimra járók-

nak is javasolom – kvázi parancs –, hogy írjanak naplót. Idősebb Plinius idézi a festő Apellészt: „nulla dies sine linea”, ne teljen el nap ecsetvonás nélkül, és a napló megköveteli a napi ecsetvonást. Ha nem tudsz dolgozni, legalább ide írj valamit, javíts ki egy „és”-t „meg”-re. Aztán javítsd vissza.

ELŐZŐ KÖNYVE, A CÉ CÉ CÉ PÉ MEGLEPŐ ÉRTETLENISÉGET VÁLTOTT KI A KRITIKUSOK KÖZÖTT. MELHARDT GERGŐ, AKI AZ ÖN MŰVEIRŐL AZ MMA KORTÁRS IRODALMI KISLEXIKONÁBAN SZÜLETT SZÓCIKKEKET IS JEGYZI, A SZEMÉRE VETETTE, HOGY IDEJÉTMÚLT A PRÓZÁJA VILÁGNÉZETE, NEM FOGLALKOZIK MANAPSÁG TRENDI TÉMÁKKAL, VAGY NEM TRENDI MÓDON ÁLL HOZZÁ BIZONYOS TÉMÁKHOZ. MIT GONDOL ERRŐL?

Kényes kérdés. Én egy régi iskolához tartozom, be kell lássam, és olyasmik történnek mostanában, amikről nem hittem volna, hogy újra divatba jönnek. A létezett szocializmusban durván ideológiai szempontok érvényesültek, ennek mentén ítélődtél: megfelelsz a hivatalos vonalnak vagy sem. Demokratikus keretek közt aztán az irodalom autonómiája megvalósulni látszott, vélheted, ha minél több képet, zenét, koreográfiát, szöveget olvasol, annál inkább finomodik-élesedik a benned lévő esztétikai mérőrendszer, amely az értékest nagy pontossággal elválasztja az értéktelentől. De hát „kiderült”, hogy nem egészen ez van. Hanem más van. Bizonyos szempontoknak való megfelelés van. Más nincs megengedve – ez idézet az ön által említett szerzőtől. Nicht gestattet, németül jobban hangzik. Tehát gender...

...VAGY A KAPITALIZMUSKRITIKA, LEGYEN A MŰBEN JELEN A KISEBBSÉGI TÉMA IS...

...ha nem ez domborul, akkor bajba' vagy, kishaver! Nem felelsz meg. Az elvárásoknak. Esetleg

„Nem a mondanivaló teszi a művészetet.
József Attila proletárverseiben például sok hülyeség
van, de ahogyan csinálja, az katartikus”

ha a cserebogarak halhatatlanságáról írsz, verebelsz és gombfocizol, mint szegény Dezső, akkor békén hagynak. Egyébként belecaptál a lecsóba, fröcsköl körülötted a vérvörös lé, örülsz, ha nem a véred.

VAN EGY ILYEN KOMMENTÁR MELHARDT KRITIKÁJÁBAN, IGAZ, ZÁRÓJELBEN: „PERSZE EZT MOST MÉG LEHET »MACSÓSÁGNAK« VAGY IRONIKUS LÉT-ÉS NYELVSZEMLÉLETNEK HÍVNI, DE HA MINDEZ MÁSOK KÁRÁRA TÖRTÉNIK, MÁSOK SEMMIBEVÉTELÉVEL, ELHALLGATTATÁSÁVAL, KISZOLGÁLTATÁSÁVAL ÉS KÁROS MINTÁK ÁTADÁSÁVAL JÁR SZÜKSÉGSZERŰEN EGYÜTT, AKKOR AZ SZERINTEM NEM MEGENGEDHETŐ.”

Más kárára, ugye, egy öt-hatezer példányos könyv! Tehát nem „aszondja”, hogy nem ért egyet vele, hanem hogy „nem megengedhető”. És feljelent. Még jó, hogy nincs hatóság, nincs konkrétan kinek. Csak kiutasít – még jó, hogy nincs konkrétan honnan és hová. Na, én itt megadom magam: sebjaj, akkor marad megint, hogy magamnak csinálom, mint anno. A hozzám járóknak is mondom folyvást, hogy maguknak csinálják, és ha magukat tudják szórakoztatni, lefoglalni vele, van esély arra, hogy másokat is lefoglaljanak. A művészettől elvárni vagy eltiltani, a *hogyan* helyett a *mit* nézni súlyos félreértés. Nem a mondanivaló teszi, József Attila proletárverseiben például sok hülyeség van, de ahogyan csinálja, az katartikus. *Huhh és hahó*, hogy a Szentjóbby által kiadott Urbán Miklós-verseskötet címét idézzem: úgy látszik, végképp súlyosan régimódi lettem, aki ragaszkodna a par excellence irodalmisághoz. Jó, akkor most örül bennem a konzervatív-reakciós, gyerünk! Köpök a trendre. Nem hősködnék egyébként, fáj, ha kapok a képemre, tartok attól, ami most megy, megijeszt, őszintén szólva, de erre a hátralevő kis időre már nem gaszulálok.

Ha egyik érdekcsoporthoz sem tartozol, ráfázol, a belgákat kétfelől ütök, senki nem védi be őket – sebjaj, túrhető az állóképességem, hozzászoktam a gyepáláshoz a futballpályán.

A KÖZELMŰLTBAN EGY MÁSIK ÉRDEKES KONFLIKTUSBAN IS BENNE VOLT: AZ ÖN ÁLTAL SZERVEZETT KORTÁRSALGÁS BESZÉLGETÉSSOROZAT SZLOGENJÉT – „SZUBJEKTÍV KORTÁRS IRODALOM, NEM CSAK FÉRFIAKNAK” – A SZÉPIRÓK TÁRSASÁGÁNAK NEMRÉG ALAKULT NŐI ÉRDEKVÉDELMI FÓRUMA KÖZLEMÉNYBEN KRITIZÁLTA, SÉRELMEZVE A „MACSÓS” HOZZÁÁLLÁST.

A szlogen, a cím – ezt illik tudni a szakmában – nem tőlem van. Nem tudtam róla, megjelent, kész. Igaz, nem is foglalkoztam vele, alkatilag kicsit sem vagyok gyanakvó. Körkörös a rossz-hiszem, ebben a közegben a naivitás erősen megőrzendő. Feladat. Szigorú őrizet alatt áll nálam: igyekszem a végsőkig fenntartani a jó-hiszeműséget, akár csalódások árán is. Csak ha cinizmust érzek, akkor megyek el onnan. Egyszerű gyerek vagyok, akinek tetszenek azok a nők, akik tetszenek, ebből eddig nem volt problémám. Akadtak sikerek, ha meg elküldtek, akkor elmentem. Egyetértek az LMP nemi kvótájával – két azonos nemű képviselő után egy másik nemű –, ámde az a mindennapi pártpolitika, nettó hatalmi acsarkodás. A művészet más tészta; küzdőtér ugyan, és egy nő megélheti, hogy a férfiakat nem a tehetség érdekli, hogy mint nőt nem akarják befogadni, de a tapasztalatom épp ellentétes: mindenki imádná, ha nem lenne a szakma bakszagú. Gondoljon bele abba, hogy az irodalmi életben a legnagyobb befolyással Jókai Anna halála után Mezey Katalin bír. Gondoljon az influenzazseregre. Ne is gondoljon rájuk. Rám amúgy mindenképp Nemes Nagy bírt a „legnagyobb befolyással”, és elsöpört az a jelenet, amikor Wiesbadenben egy Werner

Roth által szervezett esten összebarátkozott velem Szabó Magda. Két igazi irodalmi gentleman'am, nem jutott eszükbe ez a probléma. Nem volt idejük rá. A szemináriumaimon mellesleg jóval több a nő, és komoly sikerük is van, hogy csak az utóbbi évből Bakos Gyöngyit, Halász Ritát és Harag Anitát említsem.

UGYANEKBEN A NYILATKOZATBAN A FIATAL ÍRÓK SZÖVETSÉGE ÁLTAL ODAÍTÉLT CSÁTH GÉZA-DÍJAT IS FELEMLEGETIK, NEHEZMÉNYEZVE, HOGY MIÉRT NEM NŐ KAPTA. A FIZS EGYIK TÁRSELNÖKÉNEK,

ANTAL NIKOLETTNEK KELLETT EGY VÁLASZLEVÉLBEN FELHÍVNI A FIGYELMÜKET, HOGY 2019-BEN TERÉK ANNA KAPTA...

Mindegy, miféle-fajta, csak a kvóta meglegyen. Engem mindenesetre ne azért vegyenek be – megalázó módon – a csapatba, hogy legyen valaki Budakalászlóról is, hanem mert jól focizok. És ne vegyenek be, ha nem. Megértem, ha valaki – sokszor teljes joggal – nincs megelégedve a recepciójával, tudnám sorolni a végtelenségig a végtelen méltánytalanságot. Nőket és férfiakat. Pest kontra vidék, anyaország kontra határon túliak. Nyugatra került magyarok! No, ez mind *tényleg* megérne néhány durván őszinte diskurzust.

HOGYAN LÁTJA, EBBEN A KOMOLYSÁG ÁLTAL URALT IRODALMI TÉRBE VAN MÉG JÖVŐJE A HUMORNAK, A DERŰNEK, AZ IRÓNIAÉNAK? NEKEM ÚGY TŰNIK, HOGY MIKÖZBEN A MINDENÉRT FELHÁBORODÓK ÉRZÉKENYSÉGEKRE HIVATKOZNAK, KEVÉSBÉ AZ ESZTÉTIKAI ÉRZÉK MOZGATJA ŐKET, INKÁBB AGRESSZIÓT LÁTOK RÉSZÜKRŐL.

A laza, kedves, megengedő, elnéző, gyöngéd, vicces nem menő, a barátságos egyet nem értés passzé, az agresszió tapintható. Ennek a világtrenden kívül – lásd az Oscar-díj kvótáját – irodalomszociológiai oka van: pár ezer ember belügyévé vált a kortárs művészet. A művészeti ágak között alig van kapcsolat, mindenki a saját bizniszt tolja, igazi kevés fóka, sok eszkimó effektus. Egy kortárs festő kiállítás megnyitóján mindig az obligát harminc ember van ott. Író, zenész, színész senki, balett-táncos egy se: nagy-papa, barátnő, szomszédasszony, néhány kolléga és gyűjtő, meg a pogácsás nénik – viszont a *Monet és barátai* előtt mínusz húsz fokban állt a sor, körülkígyózva a Szépművészetit. Láthatjuk persze félig telve a félig üres, erősen párolgó poharat, hisz még mindig olvasnak. Csináltam néhány éve egy Kortárs magyar irodalom a közoktatásban nevű oldalt, lassan tízezer regisztráltak: van tízezer magyar, aki rátalált, és fontosnak érezte, hogy csatlakozzon. A tizenkétmillióból. Egy Fradi-meccsen kétszer ennyien vannak. Szűk a szakma tere, nő az agresszió, megy a megideologizált hatalmi harc: minél kisebb a tér, az aktorok annál inkább ütök-verik egymást. Az irodalmi közélet jó esetben parlamentként működik, mert van közös cél – a kortárs irodalom helyzetbe hozása, presztízsének növelése –, amúgy meg mehet a verseny. A „színvak” tehát korrekt versengés. ■

An aerial, black and white photograph of a city, likely Budapest, showing a dense grid of buildings and rooftops. A thin vertical line runs down the center of the image. The word 'ANZIKSZ' is superimposed in a large, bold, black serif font across the middle of the image.

ANZIKSZ

Fotó: Fortepan / Urbán Tamás

SVÁBSORS

Szöveg: Pap Lázár

Hetvenöt éve írta alá Nagy Imre belügyminiszter a svábok kitelepítésének végrehajtásáról szóló utasítást. A németek kollektív megbélyegzése, az etnikai homogenizálás szándéka megannyi tragédiát szült – a hazai svábokat sújtó kegyetlenségekbe egy solymári család története enged betekintést.

Keményen fogalmazott Kovács Imre parasztpárti politikus a *Szabad Szó* 1945. április 22-ei számában: „Nem érdemli meg a svábság a kegyelmet. Ha végigtekintünk az elpusztított országon, a felrobbantott hidakon, a kiégett Váron, ne feledjük el, hogy ez majdnem teljes egészében az ő bűnük. Ők hozták, ők közvetítették Hitler politikáját Magyarországra, a propaganda ocsmány szövegeiben éppen úgy, mint az ördögi robbantások detonációiban benne van az ő hangjuk is. Német egyenruhába öltöztek. Budapestet a magyarországi svábokból toborzott SS-hadosztályok védték: a svábság Hitlerrel vállalta a sorsközösséget, most osztozzék Hitler sorsában. Mentő körülményeket nem fogadunk el, nincsenek, ne is beszéljünk róla.”

A második világháborút követően Európa-szerte a németeket okolták a háború borzalmaiért, így a magyarországi politikai vezetés már a kommunista hatalomátvétel előtt is „Hitler szálláscsinálójának” tartotta a hazai svábokat. Európa vezetői etnikailag homogén nemzetállamok kialakításában látták a további konfliktusok elkerülésének zálogát, igyekeztek megszüntetni a vegyes nemzeti-ségű területeket. A kitelepítésre elfogadott eszköz-ként tekintettek a kontinensen, és megpróbálták szociális kérdések rendezésére is felhasználni.

Magyarországon a parasztpárti elképzeléseket tükröző, 1945-ös földreformtervezet már számolt a kitelepített és vagyonuktól megfosztott németek ingatlanjaival.

A kitelepítések végrehajtásához az 1941-es népszámlálás adatait vették alapul, és a kollektív bűnösség elve alapján mindazokat, akik német nemzetiségűnek vagy anyanyelvűnek vallották magukat, akik magyarosított nevüket német hangzásúra változtatták vissza, illetve akik a Volksbundnak vagy bármelyik fegyveres német alakulatnak a tagjai voltak, Németországba telepítették ki. Ezt később annyiban enyhítették, hogy azok, akik még 1941-ben német anyanyelvűnek, de magyar nemzetiségűnek vallották magukat, visszatérhettek.

INDULÁS

Az 1945. december végén született rendeletet, valamint a Nagy Imre jegyezte, 1946. január eleji végrehajtásról szóló utasítást Solymáron áprilisban foganatosították. A kitelepítési kormánybiztos levele elrendelte a jegyzői hivatalban a reggel hét órától este tíz óráig tartó folyamatos szolgálatot, valamint lefoglaltak minden járművet a községben. Az áttelepülők vagyonából 150 mázsa tűzifa és 40 mázsa szalma vásárlását írta

„A Nemzeti Parasztpárt a magyar nép lelkéből beszélt, amikor kiadta a jelszót: Ki az országból a sváb hazaárulókkal! [...] Nincs és nem lehet helyük ezeknek a sváb hazaárulóknak ebben az országban. [...] Zsíros, fekete földjük jó lesz a dolgozó magyar parasztságnak.” (Gerő Ernő: Sváb hazaárulók. Szabad Nép, 1945. április 18.)

„A megüresedett házakra és földekre pályázók már a kitelepítés napján szekerekkel sorakoztak Solymár határában”

elő, előbbit a vonatok fűtésére, utóbbit pedig a kocsikban fekvőhelyek készítésére. Emellett kijárási tilalom lépett érvénybe este nyolc és reggel öt óra között. Minden idegennek el kellett hagynia Solymárt huszonnégy órán belül, a helyiek pedig, amennyiben nem voltak kijelölve kitelepítésre, csak a karhatalmiak engedélyével távozhattak a településről. A kitelepítésre várók egyáltalán nem mozdulhattak a községből, valamint megtiltották számukra, hogy bármit is elszállíttassanak onnan.

Az igazi pánikot az április 11-én közszemlére tett listák okozták, a lakosság tömegesen tódult a község házára, mindenki saját magát vagy szeretteit, ismerőseit kereste a jegyzéken. Rettegtek a solymáriak, hogy elszakítják őket a családjukól, és hogy félelmük nem volt alaptalan, jól mutatja Cservényi Ferencné, született Okeli Erzsébetnek és szüleinek, Okeli Péternek és Okeli Péterné Kurtz Erzsébetnek a története, akiknek a neve ott szerepelt a lajstromon. A frissen házasodott Okeli Erzsébetet meglephette ez a fejlemény, mert férje, Cservényi Ferenc a magyar hadseregben szolgált a háború alatt, a család pedig azt hitte, hogy ez elegendő indok lesz arra, hogy őt is mentesítsék a kitelepítés alól. Mindenesetre Ferenc igyekezett megmozgatni kapcsolatait annak érdekében, hogy feleségét ne vigyék el, ám kevesebb mint egy hete volt a fellebbezésre.

Pár napjuk maradt a pakolásra, fejenként csupán százkilónyi csomagot vihetek magukkal, húsz kiló élelmet és nyolcvan kiló személyes holmit – ennyit tarthattak meg korábbi életükből. Ládát ácsoltak, amelynek az aljára kerültek a szép ruhák, arra a hétköznapiak, majd pedig az élelmiszer, hiszen nem tudhatták, milyen messzire utaznak. Április 18-án a család felült a rendőrség által kirendelt szekérre, amely a vasútállomásra vitte őket. A marhavagonoknak hivatalosan délután három órakor kellett útnak

indulniuk. Az állomáson az egyik helyi fúvószenekar a *Himnusz*t játszotta, gyászos hangulat uralkodott.

Aznap délelőtt hirdették ki, hogy kiket mentettek fel a kitelepítés alól. Cservényi Ferencnek egy korábbi tiszt bajtársa révén sikerült elintéznie, hogy felesége felkerüljön a mentesítettek listájára, így Erzsébetet a Solymár melletti Pilisborosjenőnél leszállították a szerelvényről.

HÁROMSZOR TÉRTEK HAZA

A szülőket azonban Németországba, Karlsruhe környékére deportálták. Először barakkokban laktak, aztán az elhurcolt majdnem kétezer solymárit szétszórták, és családokhoz költöztették, Okeliék Jöhlingenben kaptak szállást. Németország romokban hevert, az újjáépítések még éppen csak elkezdődtek. A Magyarországról érkező idegeneket nem látták szívesen a helyiek, kezdetben kifejezetten elutasítók voltak velük, magyar cigányoknak nevezték őket. Okeli Péter géplakatos végzettséggel rendelkezett, értett a gyári munkához, így felkérték, hogy gyűjtsön maga mellé embereket, és indítsák újra a helyi gyárat. Szerencsés helyzetben volt, lehetősége lett volna új életet kezdeni, a képzett munkaerőt mindenhol szívesen látták. Másképp alakult azonban a sorsuk: a család ekkortájt tudta meg, hogy egy szem fiuk, akit korábban kényszerrel soroztak be az SS-be, meghalt a fronton. Ez a sokk ösztönözhette őket arra, hogy elhatározzák, visszatérnek Magyarországra a régi életükhöz. Óriási kockázatot vállaltak ezzel, hiszen már nem számítottak magyar állampolgárnak, nem tudhatták, mi vár rájuk otthon.

Hol gyalogszerrel, hol vasúton, de sikerült hazatérniük a francia–német határ mellől Solymárra, a lányukhoz. Az örömük azonban nem tartott sokáig, a szomszédok felismerték őket, feljelentést tettek, és pár napon belül

„A Magyarországról érkező idegeneket nem látták szívesen Németországban”

megjelentek a hatóságok. Okeli Pétert összeverték, és Márianosztrára toloncolták a feleségével együtt. Később ismét vonatra tették őket, amely meg sem állt Németországig. Az Okeli házaspár azonban nem nyugodott bele a helyzetébe, és újra hazaszökött. Ekkor már elővigyázatosabbak voltak, és bujkáltak, a ház melletti szénakazalban aludtak, de a szomszéd észrevette, hogy a lányuk enivalót visz nekik reggel meg este, így ismét a hatóságok kezei közé kerültek. A harmadik alkalommal jártak sikerrel, ekkorra leállították a kitelepítéseket, mert az amerikaiak nem találták kielégítőnek a körülményeit, illetve az adminisztrációjukat is rendkívül leterhelte, így kérvényezni lehetett a Magyarországon tartózkodást.

A kitelepítések a falu lakosságának nagyjából a felét érintették, de így sem állt meg az élet. A megüresedett házakra és földekre pályázók már a kitelepítés lebonyolításának napján szekerekkel sorakoztak Solymár határában. Amelyik ház vagy föld megtetszett nekik, arra benyújthatták az igényüket a község házában.

„Nagy volt a szomorúság faluszerte, mert például a mi utcánkból mindenkinek mennie kellett, mindenkinek vonatra kellett szállnia. Nem maradt az utcánkból senki sem otthon. A megüresedett házak kulcsait le kellett adni a tanács házában. Voltak a faluban olyanok, akik már azt várták, mikor költözhetnek be a megüresedett házakba” – emlékezett vissza később egy solymári újság hasábjain Cservényi Ferencné.

Így történhetett meg Cservényi Ferencsel, hogy éppen a felesége családjának a földjén dolgozott, amikor meglátott egy idegent, aki egy saját nevével ellátott táblát vert be a földbe. Megkérdezte tőle, hogy mit csinál, mire az úgy felelt: ez már az ő földje, hiszen megigényelte, a „bűdös svábok pedig jobban teszik, ha eltakarodnak”. Ekkor Cservényi megfogta a táblát, kitepte a földből,

és elhajította, felesége fogta vissza, hogy ne támadjon rá a férfira.

ÚJRAKEZDÉS

Az Okeli család tulajdonában állt egy ház és mellette egy kis kocsa is, amelyekre hamarosan egy házaspár vetett szemet. Érkezett is az értesítés a község házáról, hogy mivel a tulajdonosokat kitelepítették, a házat és a kocsmát kiutalják. Természetesen Cservényi Ferenc és felesége tiltakoztak, mire az igényt benyújtó házaspár feljelentette az asszonyt rendszerellenesség miatt. Mindez már a kommunista hatalomátvétel után történt, a népbíróság pedig igen szigorúan járt el az ügyben, bár Erzsébet Rákosi elvtárs nevét

A Solymárról kitelepített svábok helyére gyakran olyan felvidéki magyarokat költöztettek, akiket a csehszlovák-magyar lakosságcsere révén deportáltak

„A szatócshoz benyit egy atyafi. – Kérek valami jó rovarirtót.
– Minek?
– Svábok ellen.
– Hogyan? Ilyenkor tavasszal már svábok vannak magánál?
– Visszaszávrogtak.”
(Ludas Matyi, 1948)

sem igazán tudta hova tenni. Elsőre közel tíz évet kapott az akkor kisgyermekes anyuka, de sikerült elérni, hogy csak akkor kellett bevonulnia, amikor gyermeke már elmúlt kétéves.

Végül viszonylag hamar rehabilitálták, nyolc hónapot töltött Márianosztrán. Ekkorra már a szülei is újra letelepedtek az országban, ám a házukat és az ivót nem kapták vissza. Két évvel később rendkívül cinikus módon a kocsmájukat eltulajdonító házaspár felajánlotta nekik, hogy vásárolják vissza, de természetesen nem volt rá pénzük. Először egy kis méretű melléképületet béreltek, majd egy istállószerű tákolmányt tudtak vásárolni, ott kezdtek új életet. Cservényi Ferenc kubikosnak állt, és a közeli kőbányában is dolgozott, illetve

fuvarosként keresett pénzt. A felesége nevén lévő földeken – ezeket sikerült megőrizniük – gyümölcsöst alakítottak ki, és az óbudai piacon árulták a solymári politúr cseresznyét. A szorgalmuk révén sikerült elérniük, hogy 1952-re a telken házat tudjanak építeni. Lányuk, Marlokné Cservényi Magdolna a mai napig ott él. ■

Köszönjük Marlokné Cservényi Magdolnának a cikk elkészítésében nyújtott segítségét.

GÁZLÓ

Egy naplóból

Szöveg és fotó: Gyórfy Ákos

A nyám kéri, hogy nézzem meg a rigófészket a babérbokorban, mert szerinte történt valami, napok óta csend van a fészkek körül. Ahogy mászok föl a létrán, már tudom, hogy baj van. Megcsap a dögszag. A három fióka összebújva fekszik a fészkek mélyén. Csillogó, zöld döglegyek mászkálnak rajtuk. A hatalmas eső végezhetett velük. Azt írom, dögszag, noha három apró testről van szó, elég erős a bűz, később a bokortól távolabb is érzem. Cserélni kell az ereszt egy szakaszon, tele van lyukakkal, a hatvanéves fenyők túlevelei eltömítették, itt-ott még növények is nőnek benne. Sokáig vacakolok vele, kétszer elvágom az ujjam közben, végül aztán összeillesztem valahogy a csöveket. Jó érzés, hogy meg tudtam csinálni, bár a munka eredményességét csak a következő eső mutatja majd meg. Öregszik a ház, a szülői ház. A régebbi része legalább százhusz éves, az úgynevezett új is a negyvenhez közelít. A tényleg hihetetlenül szívós Bergmann cserepek is kezdenek repedezni a tetőn, elcsúsznak, vékony rétegekben mállik az anyaguk. Ezek a legendás cserepek egy hetven éve nem létező nagymarosi téglagyárban készültek. Néhány házon látni még ilyeneket, a mintázatukról messziről felismerhetők. Úgy látszik, mégsem tartanak a világ végéig, bár sokáig azt hittem, ezeken nem fog az idő. Mióta nekünk is van házunk, másként tekintek a falakra, a tetőre, egyáltalán mindenre, ami a házzal kapcsolatos. Addig nem merészkednék, hogy azt mondjam, ezermester lettem, de egyszerű javításokat azért el tudok végezni. A ház már a megépülése pillanatában átadja magát az enyészetnek, s nem tehetünk mást, mint hogy próbáljuk lassítani azt, ami egyszer úgyis bekövetkezik majd. Minden a romlás jegyében áll, a testünk éppúgy, mint a házak. Megeszi a rozsda, lepattogzik, megreped, kiszárad, elkorhad, megsüllyed, kilyukad, elszakad. Ezek a szavak kapcsolódnak egy házhoz, de majdnem ugyanígy kapcsolódhatnak a testünkhöz is. A létra tetején

állva rálátok a Dunára. Lassan apad, már visszahúzódtott a bicikliútról. Lenézek a kertre. Mint már oly sokszor, most is a gyerekkori nyári délutánok jutnak eszembe a látványról. Bár a kert akkor még egészen máshogy festett. A fenyők kisebbek voltak, a kerti tavacska partját még nem nőtte be a páfrány, és állt még a szénapadlás, méteres vastagságú vályogfalaival, a szederfa a tyúkudvar közepén, a rejtkehelynek berendezett régi disznóól. Egy pillanatra úgy tűnik, látom is innen a létra tetejéről a régi kertet. Mintha belelátnék egy negyven évvel ezelőtti júliusi délutánba. Hallom a közelből a barátok hangját, ahogy lábteniszeznek az utcán, hallom Géza bácsit, ahogy mesél valamit Zsuzsi néninek a szőlőlugas mögötti gangon, frissen süített lángos illatát hozza a szél Nusi néni bódéja felől, és mindjárt lemegyek az utca végi újságárushoz, hogy megnézzem, megjött-e az új *Rahan* képregény. Egészen belemerülök ebbe a látomásba, majdnem leszédülök a létráról. Talán a padlás szaga kavarta fel bennem a régi képeket, ez a gyerekkorból ismerős szag, amely a félrecsúszott cserepek résein áramlik ki a sötétből. A padlásszag olyan nekem, mint Proustnak a madeleine sütemény, aminek az íze előhívta belőle a rég elfeledettnek hitt emlékeket.

*

Valamikor régen láttam egy interjút Cseh Tamással. A Bakonyban készült, állt egy tisztáson, és az indián életéről mesélt. Egy mondata mélyen megmaradt bennem. Amikor azt mondta, hogy jó és erős patakok vannak arrafelé, többek között azért is szereti a Bakonyt. Jó és erős patakok. Az előbb jöttem be a kertből, esik az eső, de az esőn át is hallatszik a Morgó-patak robaja a völgyből. Megáradt, és ilyenkor olyan a hangja, mint a magashegységi patakoké. A patakokhoz megmagyarázhatatlan vonzalom fűz. Ha először járok valahol, és van patak a közelben, mindig megnézem. A gyerekeim már itt nőttek fel, és emlékszem, mennyire szerettek

„Minden a romlás jegyében áll, a testünk éppúgy, mint a házak”

a három patak hozza le hozzánk a Magas-Börzsöny erdőinek lélegzetét, a kiterjedt, még mindig vad erdőségek illatát. A patak partján másképp telik az idő. Soha olyan mélyen nem tudtam belefeledkezni semmibe, mint a pataknézésbe. Emlékszem egy néhány évvel ezelőtti nyári reggelre. Jöttem haza a városból, fáradt voltam, és rosszkedvű, de amikor letértem az aszfaltos útról, be, a patak hűvösétől átjárt erdőbe, valami megváltozott bennem. Van egy hely, ahol egy szinte mozdulatlan, viszonylag mély holtág alakult ki. A kora reggeli fények éppen ezt a kis holtágat világították meg. Szitakötők lebegtek a víz fölött, a fák között betűző fényben ragyogtak a meder mohás kövei, virágpór halvány csikjai úsztak a levegőben. Sokáig álltam ott mozdulatlanul. Tudtam, hogy valami fontos történik velem. A fáradtság és a rosszkedv valami elemi erejű örömmel és nyugalommal adta át a helyét. Mintha egy angyal finom ujjakkal végigsimított volna a homlokomon. Megértettem valamit, amitől szinte boldog lettem. Ez a szinte eufórikus állapot aztán sokáig kitartott. Elég volt felidézni magamban ezt a kora reggeli képet, és máris újra éreztem azt a tökéletes ürességhez hasonló, rezzenéstelen nyugalmat a szívben. Nem tudom, miért éppen ott és akkor történt. Az ehhez hasonló élményekre persze soha nincs igazi magyarázat. Azt viszont tudom, hogy ott és akkor világosan éreztem, hogy ebben a látványban van valami, ami túlmutat önmagán, ami a víznek, a fénynek, a szitakötőknek, a mohás köveknek és a lebegő virágpornak értelmet ad. Mintha egy titokzatos rendszer működésébe láttam volna bele egy pillanatra. A fátyol néhány másodpercre fellibbent. A Morgó-patak, ahogy Cseh Tamás mondta, jó és erős patak. Amin az sem tud változtatni, hogy elkésérítő mennyiségű szemetet hoz magával áradáskor. A műanyag flakonok és a nejlonzacsok nem érnek el a patak szívéig. Mert az a fátyol mögött dobog. ■

már egészen kicsi korukban is a patakot. Nevettek, amikor meglátták. Órákig ücsörögtünk a parton, botokat dobáltunk bele, vagy csak néztük, ahogy a víz átbukik a köveken, ahogy pörögnek a levelek az örvényekben. És persze hallgattuk a hangját. A patak hangja volt igazán, ami megbűvölte a gyerekeket. A patak beszél, mondta a kisebbik fiam, a patak beszél a fákkal. Magam is sokszor hallottam ezt az emberi beszédre emlékeztető hangot. Minél tovább hallgattam, annál több rétege bomlott ki. A patak mindig hoz magával valamit a magasabban fekvő erdők titkos világából. Ha ránézek a Morgó-patakra, eszembe jut, hogy odafent a Nagy-Vasfázék-patak, a Szén-patak és a Bagoly-bükki-patak összefolyásánál születik, ez

BELSŐ TÁJAK

Szigetkör

Szöveg: **Bencsik Gábor**

Késő délután van, szürke, nehéz felhők kavarnak lassan, csak néhol sejlik át rövid időre az ég kékje. Megszólal egy harang, aztán még egy, száll a felhők alatt a harangszó. A folyó túlsó partján, a budai rakparton autók robognak, ahogy elül a harangzúgás, már hallom a motorzajt. A Margit-szigeti futókörön futok, az északi parkolóból indultam, odalátzok a Hajógyári-sziget, a budai parton templomtorony magasodik ki a házak közül, odébb az óbudai zsinagóga tiszta arányú, klasszicista tömbje, lejjebb panelházak messze nyúló sora, mögöttük a hegyek. Most indultam, még jól bírom, bár a hideg levegőt szoknom kell. Megijedni nem kell tőle, futottam már hóban is, semmi bajom nem lett, csak ha majd kimelegedve a kör végére érek, akkor kell vigyázni, azonnal kabátot venni.

Ráfordulok a hosszú egyenesre, néhányan lehangolnak, fiatalabbak, jobban bírják. A Bringó büfé mellett futok el, most persze zárva van. Jó időben, nyáron beszélgető társaságok, párok ülnek a kirakott asztaloknál, volt, hogy ismerőssel is összefutottam, én futottam, ő ült, egymásra mosolyogtunk. Most kiránduló kevés van, futó sem sok, egy kicsit mindenki be van zárkózva magába.

Égbe nyúló nyárfák sora mellett vezet a téglaszínű futópálya, a kopasz ágakon, a fák körül varjúserég, nagy zajjal talán alvóhelyet keresnek maguknak. A sirályok most csöndesek, csak egy-két rikoltás hangzik ki a varjak zajongásából. Lent, a fűben szürke varjak csapata, a közelben három csóka keresgél.

Végigfutok a Palatinus strand hosszú parkja mellett. Milyen élet van itt nyáron! Gyerekkorom legnagyobb élményei közé tartozott, ha eljöttünk ide, bizony, Bambi, fagyalt, labdázás, a hangszóróból harsogó zene, Pistikét várják a hangosbemondónál. Egyszer itt, a strandon Alfonzó közelébe kerültem, nagy társasággal volt, fürdőgatyában fekvőtámaszozott, közben hangosan énekelt: „az utolsó húszasomat nézzétek meg, emberek”. Érdekes, mennyire megjegyzi az ember, ha hírességgel találkozik. Most üres a strand, a színes műanyag székek egymásra halmozva várják a jobb időket.

Mint mindenki itt, a futókörön, én is önmagammal vagyok versenyben, az ellenfelem a saját kényelemszeretetem, mondhatnám, lustaságom, azt kell, kellene hetente egyszer-kétszer legyőznöm. Nem mindig sikerül. Kimenni a futókörre sem mindig sikerül, könnyű okot találni rá, hogy ne menjek. De ha ráveszem magam, és megcsinálom, az jó érzés. Én voltam az erősebb.

Ez a futókör sokat segít, hogy rávegyem magam. Még ebben a ronda, ködös, nyirkos téli hidegben is ez a világ egyik legszebb városi futópályája. A folyó, a park, a történelem és persze a rekortán, a rugalmas futófelület, ami kíméli az ízületeket. Sokan járunk ide, mindenféle emberek, főleg fiatalok, de idősebbek is, mint én például. Van egy bácsi, rendszeresen itt látom, elszánt tekintettel, lendületes karmozdulatokkal siet végig a pályán. Innen ő sem lóg ki, sem a rohanó atléták, sem a szinte már lépésben kocogók. Személyesen senkit nem ismer-

rek, mégis valahogy ismerősök vagyunk, közösségfele ez ismeretlenekből.

Hogy a Margit-sziget ilyen gyönyörű park maradhatott a város közepén, bizonyára azért van, mert túl széles folyó a Duna, csak sokára, a 20. század elejére jutott ide híd. A legtöbb városnak sokkal kisebb folyója van, amelyen már régen hidak épülhettek, a keskeny folyók szigeteit a város könnyen belakta. Párizs híres szigete, a Cité a maga kilenc hídjával egyenesen a francia főváros szíve közepé, évszázadokon át ott lakott a király, ma is ott áll a Notre-Dame és a világszép Szent Kápolna, a Sainte-Chapelle, a szomszédos Szent Lajos-sziget lakóházzal telezsúfolva. Berlin nagy szigetét ma Múzeum-szigetként ismeri a világ, bár sok más épület is van rajta. Rómá-

FOTÓ: MITIFOTOBANK

*„Megérintem a köveket,
megérintem a múltat,
az én múltamat,
nyolcszáz éves ív támad
az ujjam és a kő között”*

A kolostor romjaihoz érkezem. Komoly futó nem tesz ilyet, én most mégis megállok, az acélhídon át be a falak közé, a meglepően nagy templom terébe, a szent királynő sírjához. Ő már nem itt nyugszik, mégis megszentelt hely ez. Itt éltek Isten rabjai, Gárdonyi halhatatlan hősei, Kodolányi János Boldog Margitja, és legfőképpen itt élt Árpád-házi Margit a maga valóságában, örömben és bánatban, apácatársaival és mindenféle más emberekkel, itt élt egy kis magyar világ nyolc évszázad távolában. A tatárjárást követő esztendőben még IV. Béla királynak is a templom körüli udvarház volt az otthona, innen kezdte a végigpusztított ország újjászervezését.

Megérintem a köveket, megérintem a múltat, az én múltamat, nyolcszáz éves ív támad az ujjam és a kő között. Hány ujj, hány érintés húz majd a jövőben egyre hosszabb íveket?

Visszatérek a futópályára, ráérltetem magamat a folytatásra, nem megy könnyen, de nem jó a futást megszakítani. Azért belelendülök, nincs messze már a cél, annyit ki kell tudni bírni. Kapkodva veszem a hideg levegőt, minden lépés nehezebb, legszívesebben abbahagynám, de már látszik az Árpád híd, a sziget északi parkolójából indultam, odáig kell kitaranom, hogy meglegyen a teljes szigetkör, ötezerháromszáz méter.

Megérkeztem, pontosan oda, ahonnan elindultam. Nehéz volt, lassú volt, de megvolt. Jön majd a tavasz, jön az olajfűzvirágzás, a hársvirágzás, illatokban gázolunk, hogyne jönnék vissza. Addig, szent Margit királynő, további szép álmokat!

nak a kis Isolán kívül nincs is komoly szigete, Londonnak sem, Béctől pedig messze esik a nagy Duna, nem arrafelé nőtt a város.

A Margit-szigettel más a helyzet. A széles folyó évszázadokon át elválasztotta a köré nőtt hármastól, így megmaradt kívülállóknak, megejtő történelemmel, kevés épülettel és rengeteg fával, bokorral, réttel, virággal, sétányokkal. Igazi nagyvárosi park a maga romjaival és legendáival. És mindehhez a világ egyik legszebb futókörevel.

Elérek a sziget déli végéig, át a híd alatt, vissza a pesti oldalra. Akik villamossal jönnek, innen indulnak, nyújtó, melegítő embereket látni, gyűjtik az elszánást az indulásra. Kicsit tovább, balról a hatalmas szökőkút, most néma, de

tavasztól őszi igazi látványosság, szól a zene, csillognak a fények, körülötte rengeteg ember. Hogy megdöbben Margit királynő, ha ezt látná! Mi lett az ő csöndes szigetéből!

Az evezősök háza következik, most ez is zárva van. Már elhagytam a pesti oldalon a modern református templomot, amiről sosem tudom, tetszik-e, egyik nap igen, másik nap nem. Megrakott uszály araszol mellett a folyón fölfelé, lassan megelőz. Az állatkerthez érkezem, néhányan nézik az állatokat, az állatok nézik őket, csak a pávák vannak magukkal elfoglalva, a kakas nagyot rikolt, fölborzolja a tollát, de a szép farkát nem teríti szét, a téli bámészkodóknak az nem dukál. Arrebb öt-hat golya ácsorog egykedvűen.

SZENTJEIM

Brenner János

Szöveg: Prieger Zsolt

Egy képeken, amely most került elő a fiókból, decemberhez méltó, sűrű pelyhekben esik a hó. Szánkón csúszom le az emlékműdomb-ról, apám vár a völgyben. Első önálló szánkózás, felhőtlennek tűnő gyerekkor, a történelemtől érintetlenül.

Pár évtizeddel később ugyanezen a helyen, ahová boldog arccal, megkönnyebbült lélekkel megérkeztem a havas csúszásból, boldoggá avatják földimet, Brenner Jánost, Szombathely szentjét, a srácot, aki örömmel ment a halálba, hangozzék bár kamikazestílusban, így volt a teljes történet valódi és természetes. Brenner János igazi, hamisítatlan decemberi szent, e hónapban született, és ekkor vették el az életét a titokzatos merénylők is, akiket a mai napig nem ismerünk, bűnük homályban maradt, a felmagasztosulás ellenben nyilvános és emlékezetes. Brenner példája friss, máig vagy még inkább a jövőbe hat, s nem csak az elsőfogadalmis ciszterci szerzetes félig kölyöksége okán, hiszen korához képest felnőtt, megfontolt, érett férfiember volt, egyháza hőse, és már huszonhat évesen vértanú is.

Nálunk, Szombathelyen úgy tartják, hogy a Brennerek vagy megfontolt városvezetőket, vagy Istenhez hű papokat adnak legszívesebben a városnak, a világnak: „urbi et orbi”. Sokat jártam abba a templomba, ahol megkeresztelték, ott az oldalában a korpusz a szenvedő Krisztussal, ablakain különleges szentek, Maximilian Kolbe és Batthyány-Strattmann László, jó ebben a társaságban lenni minden időkből. Amikor Brenner nem templomban imádkozott, alig bírta kivárni a gimis idők elmúlását. Nem véletlen, hogy egyből szerzetesnek katapultált, novíciusnak jelentkezett a ciszterciekhez. A legrosszabb idők jártak az egyházi közösségekre: edukációra képtelenség, szenvedés teli zsákkal, besúgás, menekülés vagy éppen erőteljes, hősi kiállítás és az utóbbiból egyenesen következő halál. János húszévesen került

vissza a szombathelyi egyházmegye kispapjai közé, de akárcsak a szerzeteséletet, ezt is, mint valami háromlábú, rozzant széket, kirúgta alóla a sors és a történelem. Győrben kereste a helyét, majd az őt mágnesként magához ölelő Szombathelyen lett pap, a székesegyházban szentelték fel.

A határon élt, és a határra került a szó szoros értelmében, hiszen Szentgotthárd külkerületében lett káplán. Neki való misszió volt a rábakéthyi szolgálat, fiatalok és gyerekek vették körül. „Az az örökös kedves mosoly az arcán” – mondták róla mindig hálával Magyarlak, Máriaújfalu, Zsida és Farkasfa lakói. Szerettek nála gyónni, mindig adott útravalót és derűt. „Tartsatok ki!” – ez volt a szemében. Komolyan gondolta, hogy „minél mélyebben átéled Krisztus lényegi valóságát az oltáriszentségben, annál mélyebb lesz a lelki életed. Ha nem megy az ima és az elmélkedés, éld át a valóságot, hogy Krisztus éppen úgy ott van jelen, mint te.” Mély, filozofikus gondolatok. Költészet Istennek. Vallomás Istenről.

A haláláig kitartó Isten- és nagyon jól látható egyházhűsége a kommunista hatalom számára kifejezetten provokációnak hatott. A megfelelő elvtársak szigorú jelentéseket írtak a fiatal káplánról. Szimatoltak utána, az elveszejtésén tűnődtek. Az egyházügyi megbízott jó kápóként akarta elhelyeztetni, hiszen János tevékenysége – aki, mint névrokona, Keresztelő Szent János, szilárdan képviselte a hatalommal szembeni, ragyogó spirituális rezisztenciát – minden lehetséges biztosítékot kivert az egyházat rabságban tartó hivatal korifeusainál.

Brenner János felettesei elé állt, és csak annyit mondott: „Nem félek, szívesen maradok.” És maradt, pedig Budapesten akkor már belengették a „számoljanak akkor a következményekkel” feliratú gyászszászlót. Igaz, papnak lenni akkor hősi cselekedetnek számított, a szolgálathoz meg kellett mászni a fájdalmak, bántságok és meg-

*„A papi szolgálathoz
meg kellett mászni
a fájdalmak, bántságok
és megcsalások
Csomolungmáját”*

csalások Csomolungmáját. Naplója a tanúja annak, amit hívei a sok mosoly között nem láthatnak: „Uram, Te tudod azt, hogy boldogságot itt az életben nem keresek, hiszen mindenemet beléd helyeztem... Uram, tudom, hogy tieidet nem kíméled a szenvedéstől, mert mérhetetlenül hasznuk van belőle.”

Előző este már fahasábokat dobáltak eléje titokzatos alakok, ő motorral jött szokásához híven, de kikerülte az akadályokat, jóízűt neve-

tett a plébánián rajtuk. Éjszaka viszont elcsalták egy szenvedő beteghez az erdőn át. Gyilkosai ott vártak rá. Tudták, hogy ő a jó pásztor, aki életét adja juhaiért. Nincs és nem lehet olyan, hogy ő nem megy a szenvedőhöz, haldoklóhoz. Ment, gyalogolt át az éjszakán. Harminckét késszúrással ölték meg, nyakában ott volt az oltáriszentség. De tudjuk és hisszük, hogy abszurd és csodálatos módon „az Istent szeretőknek minden a javukra válik” (Róm 8,28). ■

EGY CSAPAT, EGY CSALÁD!

Szöveg: **Farkas Anita**
Fotó: **Kaiser Ákos**

Huszonhat évig tartó profilabdarugó-pályafutása alatt 882 mérkőzésen lépett pályára, tizennyolc évet töltött olyan külföldi topcsapatoknál, mint a Hertha, a Crystal Palace vagy az 1860 München, abszolút rekorderként 108-szor ölthette magára a válogatottmezt, hogy aztán szülővárosába hazatérve a magyar fiatalokért dolgozzon tovább. Mert ahogyan a Szombathelyi Haladásból induló, legendás sűrke mackónadrágos kapus, Király Gábor mondja, otthonosan lakni bárhol lehet, hazája csak egy van az embernek.

2016 UTÁN ISMÉT KIJUTOTT A MAGYAR FUTBALLVÁLOGATOTT AZ EURÓPA-BAJNOKSÁGRA, RÁADÁSUL ELŐSZÖR FORDULT ELŐ, HOGY EGYMÁS UTÁN KÉTSZER IS SIKERÜLT A BRAVÚR. MILYEN VOLT IMMÁR OTTHON, A FOTELBÓL DRUKKOLNI A CSAPATNAK AZ IZLAND ELLENI MECCSEN?

Olyan, mint bármely hétköznapi, lelkes szurkolónak az országban. Izgultam rettenetesen, a végén pedig nagyon boldog voltam, Szoboszlai Dominik góljánál úgy felugrottunk a lányommal, hogy még szegény kutya is felébredt mély álmából. De nemcsak a győzelem és a kijutás miatt van bennem jó érzés és büszkeség, hanem mert látom, milyen jól beértek a fia-

taljaink. Például Sallai Roland, aki az utóbbi években egészen elképesztő fejlődésen ment keresztül gyorsaságban és felfogásban is, de szinte mindenkinek a játékát csak dicsérni tudom Kalmár Zsolttól Szalai Attilán és Botka Endrén át az újra nagyon megbízhatóan futballozó Lang Ádámgig. Jó pár embernek gratuláltam aznap este a csapatból. Jól ismerem azt az érzést, amikor bemész az öltözőbe, és csak annyit tudsz mondani: „Te Úristen, ez mi volt?” Később persze lehiggadsz, és racionálisan is belegondolsz, hogy ha ennyit készültél, dolgoztál alázatosan valamiért, lehetetlen, hogy ne legyen eredménye.

„Az eufória megrázza majd Magyarországot” – nyilatkozta Király Gábor, a labdarúgó-válogatott korábbi kapusa, miután Marco Rossi vezetőedző irányításával a 2016-os után a 2021-es Európa-bajnokságra is kijutott nemzeti válogatottunk. A sűrke macsóalsó-járól, megbízhatóságáról és csapatkapitányi kvalitásairól méltán legendás kapus a legutóbbi, franciaországi Eb-n, ahol a csoportkörben csapatunk az első helyen végzett, még alapember volt. A legutóbb válogatottmérkőzésen szereplő játékos helyére visszavonulása után Gulácsi Péter lépett mint első számú kapus

„A tehetség csak húsz százalékot jelent a sportban, a sikerről nyolcvan százalékban a szorgalom, a munka dönt”

HIÁNYÉRZETE SEM VOLT, HOGY NEM LEHET OTT AZ ÖLTÖZŐBEN, MAJD JÖVŐRE A PÁLYÁN?

Nem. Úgy fejeztem be a Haladásban negyvenhárom éves koromban a pályafutásomat, hogy tényleg mindent kiadtam magamból. Soha nem a hírnévért vagy a pénzért fociztam, már a karrierem elején is az volt a célom, hogy minél több mérkőzést játszhaszak, mert csak abból lehet tanulni igazán. 882 meccsig jutottam, ami ugyan nem kerek, de szép nagy szám. Az ember ennyi pályán töltött idő alatt sok mindent átél, rengeteg sikert és persze kudarcot is. A kapusors e szempontból különösen kegyetlen: a bravúrjaid hamar feledésbe merülnek egyetlenegy hiba miatt.

AHOGYAN GULÁCSI PÉTERREL IS TÖRTÉNT, AKI HIÁBA A NÉMET ELSŐ OSZTÁLY LEGJOBB KAPUSA ÉS A MAGYAR VÁLOGATOTT EGYIK LEGSTABILABB JÁTKÉKOSA, ÉPPEEN EZEN AZ EB-KIJUTÁSRÓL DÖNTŐ MECCSEN HIBÁZOTT EGYSZER, AMI AZTÁN SZERENCSÉRE NEM BIZONYULT VÉGZETESNEK. HOGYAN TUDJA ILYENKOR PÁR PILLANAT ALATT MENTÁLISAN HELYRERÁZNI MAGÁT AZ EMBER?

Nehezen, óriási lelkiező kell hozzá. Egy kapusnak ráadásul mindig behatároltabbak a lehetőségei e téren. Neki pszichikailag kell pillanatok alatt összekapnia magát. Maximum annyit tehet, hogy megpróbál a meccs további részében még jobban koncentrálni.

ÉDESAPJA IS, AKI SZINTÉN LABDARÚGÓ, A HALADÁS KÖZÉPPÁLYÁSA VOLT, EZT A NEHÉZ KAPUSORSOT SZÁNTA ÖNNEK?

Ez csak úgy magától alakult. Annak idején az volt a szokás, hogy az anyukák odavitték a gyerekeket az edzés végére, és amíg az apukák zuhanyoztak, addig a picik bemehettek a pályára; két-három-négy évesek ugráltak-futkostak ott mindenfelé. A kapusok viszont valahogy mindig

tovább kint maradtak, a felnőttcsapatban védő Hegedüs Péternek meg mindig lehetett kapura rúgni. Sőt, közben bohóckodott is nekünk, a háta mögött dobta ki a labdát, ezerféle módon megviccelt minket. Nagyon tetszett a személye, a viselkedése, anélkül hogy tudtam volna, milyen pozícióban van a pályán. Ehhez jött, hogy már kislányként is nagyon szerettem vetődgetni, ami ennek a posztnak az egyik alapfeltétele.

ÉS MI MÉG?

Gyorsaság, dinamika, jó összpontosító és kommunikációs készség. Ezeknek a csíráját a nevelőedzőm, Szarka Zoltán egykori olimpiai bajnok kapus látta meg bennem. Ha ő nincs, és nem fedezi fel, majd nagyon korán nem erősíti meg bennem a posztnhoz szükséges erényeket, biztosan máshogy alakul a karrierem. Összefoglalva: ahhoz, hogy én kapus legyek, kellett Hegedüs Péter mint példakép, Szarka Zoltán, aki felismerte, hogy van érzékem a dologhoz, és persze a saját elhivatottságom. Mert a tehetség csak húsz százalékot jelent a sportban, a sikerről nyolcvan százalékban a szorgalom, a munka dönt.

ÉS A FIZIKAI ADOTTSÁGOK? AZT MONDJÁK, A JÓ KAPUS, LEGYEN SZÓ BÁRMELY LABDAJÁTÉKRÓL, SZÁZKILENCVEN CENTI FELETT KEZDŐDIK.

Nem hiszek ebben. Tény, hogy manapság sok edző, vezető valóban a magasság alapján választ: a Chelsea-ben például az a szabály, hogy 195 centiméter alatt nem igazolnak kapust. Nálunk, a Király Sportegyesületnél viszont nincsenek ilyen kikötések. Az én gondolkodásomban lehet valaki jó kapus függetlenül attól, hogy magas, alacsony, kövér, sovány, öreg, fiatal. Minden kornak és testalkatnak megvan a hátránya és az előnye is, a magas kapusok például jól néznek ki egy csapatban, és a hosszabb végtagjaikkal esetleg könnyebben elérik a labdát,

„Elsősorban embereket szeretnénk nevelni”

az alacsonyabbak viszont gyakran fürgébbek, dinamikusabbak. Bernd Storck, a Dunaszerdahely edzője éppen most vitte el tőlünk a felnőttcsapatába a tizenkilenc éves Veszelinov Dánielt, aki „csak” 185 centiméter, de remek a kiállása, a fizikai adottságai, és ballal-jobbal pont ugyanolyan jól rúg. Mondhatnám példaként a Mönchengladbach kapusát, Yann Sommert vagy a Barcelonáét, Marc-André ter Stegent, mindketten száznyolcvan centi körül vannak, sikeresek a klubjukban, és válogatottak is.

A magasságnál ugyanis vannak sokkal fontosabb kapustulajdonságok. Ilyen a már említett kommunikációs képesség is. A kapusnak előre kell látnia a veszélyes szituációkat, és ezek elkerülésére villámgyorsan meg kell szerveznie maga előtt a védelmet. Vagyis egy kapus akkor a legjobb, ha nincs semmi dolga. Mert az azt jelenti, hogy a játékosok hallgatnak rá, és így az ellenfél nem jut el hozzá. Ehhez folyamatosan beszélnie kell, segíteni, dicsérni, ösztönözni a csapattársait, ha kell, felrázni őket, ha kell, önbizalmat adni nekik. Ha egy játékos folyamatosan pozitív üzeneteket hall, nyugodtabban fog focizni, így a többiek is látják, hogy biztonsággal hátra lehet neki passzolni, amitől még felszabadultabb lesz, és így tovább. A lényeg, hogy a kapus sose szidja a társait, hanem mindig maradjon higgadt és pozitív – én legalábbis mindig erre törekedtem.

EZ A FAJTA HIGGADTSÁG, OPTIMISTA HOZZÁÁLLÁS HOZOTT TULAJDONSÁG, VAGY MEGDOLGOZOTT ÉRTE?

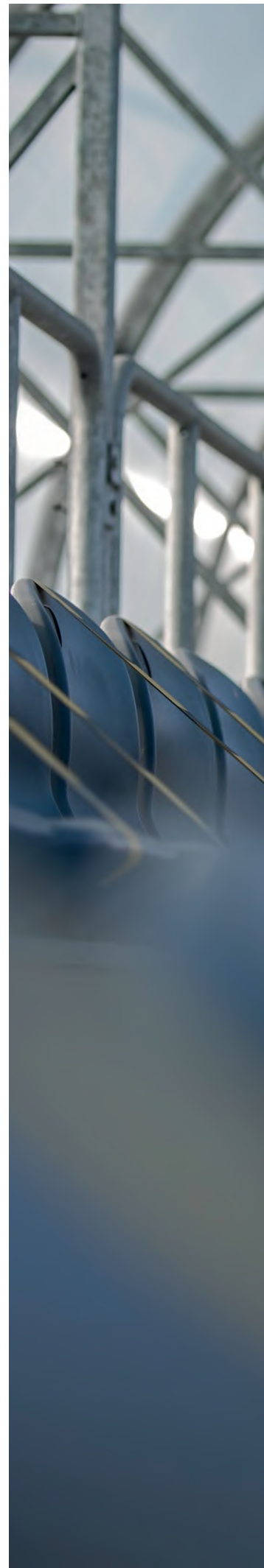
Alapvetően emocionális típus vagyok, ezért óriási önfegyelemmel meg kellett tanulnom korábban tartani az érzelmeimet. Ahogy öregszik az ember, az ilyesmi egyre könnyebben megy, a munkában szerzett rutin, a gyerekek születése révén megváltozott életvitel általában is megfontoltabbá tesz mindenkit.

HA MÁR CSALÁD, NEMCSAK AZ RITKA, HOGY EGY FUTBALLISTÁNAK ILYEN SOKÁIG TART A PROFI KARRIERJE, HANEM AZ IS, HOGY ILYEN KIVÉTELESEN RENDEZETT A MAGÁNÉLETE.

A feleségemmel tizenhat éves korunk óta együtt vagyunk, együtt nőttünk bele az életbe, együtt kerültünk külföldre, ott csak egymásra számíthattunk, és amikor megszülettek a gyerekek, ők is csak ránk számíthattak, hiszen a család messze volt. De a tizennyolc Németországban, illetve Angliában töltött év alatt is mindig tudtuk, hogy egyszer visszajövünk, hiszen Magyarország a hazánk. Otthonosan lehet lakni bárhol a világon, de hazája csak egy van az embernek, és nekünk az itt van. Közelebről is a szülővárosunkban, Szombathelyen.

EZÉRT IS ITT, ÉS NEM MONDJUK BERLINBEN VAGY MÜNCHENBEN HOZTA LÉTRE TIZENNÉGY ÉVVEL EZELŐTT – RÁADÁSUL AZ ÉDESAPJÁVAL KÖZÖSEN – A KIRÁLY SZABADIDŐ SPORTEGYESÜLETET, AMELY MA MÁR KIRÁLY SPORTEGYESÜLET NÉVEN A MINŐSÉGI UTÁNPÓTLÁS-NEVELÉS KLUBJA?

Eszembe sem jutott, hogy ezt máshol tegyem. A magyar fiataloknak akartam és akarok segíteni, a magyar gyerekeknek szeretném megmutatni, hogy innen is lehet többre, sokra vinni. És itt nem csak a futballra gondolok, elsősorban embereket szeretnénk nevelni. Néhány hete szülői értekezletek voltak nálunk, ahol mondtam az anyukáknak-apukáknak, hogy mi csak egy általunk jónak gondolt közeget tudunk kínálni, és majd mindenki maga eldönti, az megfelelő-e neki. Ehhez hozzátartoznak olyan infrastrukturális tényezők is, mint a tágas szülői váró büfével, ahol a tesók is megírhatják a leckét, illetve hogy hamarosan lesz két új épületünk tanulószobákkal, modern öltözőkkel, vezetői irodákkal. Azt szeretnénk, hogy mindenki, az idejárom gyerekek, a szüleik és a szurkolók is

otthon érezzék magukat abban a néhány órában, amelyet nálunk töltenek.

EGY CSAPAT, EGY CSALÁD! - AHOGY AZ EGYESÜLET SZLOGENJE IS SZÓL?

Pontosan. És a legjobb, hogy ezt nem mi találtuk ki. Annyi visszajelzés jött, hogy ez a közösség olyan, mint egy nagy család, hogy végül ez lett a jelmondatunk. És a családba ugyanúgy beletartoznak az edzőink. Igyekszünk az ő kreativitásuknak is minél nagyobb teret hagyni, ha elakadnak, segíteni őket, és folyamatosan biztosítani a fejlődésüket. Utóbbi egyik fontos eleme, hogy az egykori csapatom, a Hertha akadémiájával,

valamint a Dunaszerdahellyel és a Leverkusennel is van együttműködésünk: ők is jönnek, mi is megyünk, ez pedig edzőnek, gyerekeknek egyaránt óriási lehetőség a tanulásra.

A NÉMET MÓDSZEREKBŐL MIT ÉRDEMES, VAGY MÉG INKÁBB: MIT LEHET NÁLUNK ÁTVENNI?

A fegyelmezettséget mindenképpen. Az átlag német tényleg olyan, mint a viccben: kérdés nélkül betartja a szabályokat. Rólunk, magyarokról pedig azt tartják, hogy még mindig a kiskapuk keresésében vagyunk erősek. Ez egyfelől a kreatitásunk dicsérete, de azért van az a helyzet, amikor jól felfogott érdekünk követni a szabá-

„Nem szabad megsértődni, ha valaki szembesít bennünket a hibáinkkal, ha jó szándékkal, a fejlődésünk érdekében teszi”

lyokat. Nyilván idő kell hozzá, de hiszek benne, hogy a németes precíz, szorgalmas, céltudatos, fegyelmezett mentalitást, legalább részben, igenis át lehet ültetni a magyar közegbe. És még egy dolog, ami viszont már a szakmai rész. A Király SE-nél megadjuk a lehetőséget a focistáinknak az előrelépésre, a tehetségeket játszattuk felsőbb korosztályokban is, de nem engedjük, hogy helyből nagyot ugorjanak. Itt van például a már említett Veszelinov Dani. Ő az első olyan feccske, akit felfedeztünk, idehoztunk, versenyeztettünk, és most olyan helyre segítettünk, ahonnan valószínűleg még tovább fog majd tudni menni. Ez a filozófiánk, külföldön ezt láttam, ezt tanultam: a játékos érdekében nem szabad kihagyni a lépcsőfokokat.

EZ A GONDOLAT SOKSZOR SZÓBA KERÜLT MOST SZOBOSZLAI DOMINIK ESETÉBEN, LAIKUSOK ÉS SZAKEMBEREK IS MIND AZT TALÁLGATTÁK, A SALZBURG UTÁN MELYIK CSAPAT LENNE A LEGMEGFELELŐBB A KARRIERJE SZEMPONTJÁBÓL. NEMRÉG KIDERÜLT: LIPCSÉBE TART. ÖN MIT TANÁCSOLT VOLNA NEKI?

Pont egy német magazin kérdezett erről az izlandi meccs után, és azt mondtam, hogy szerintem Dominiknek jelenleg mindenképpen a Bundesliga lenne a legjobb választás. Bármely német első osztályú csapatban tudna érvényesülni már fiatalként is, később pedig vagy maradhatna továbbra is a világ egyik legerősebb bajnokságában, vagy a sok ott megszerzett tudással, tapasztalattal a Bundesliga jó ugródeszka lehetne neki a továbblépéshez. Azt is kérdezték, Puskással összehasonlítva mit gondolok Dominikről. Kicsit mindig tévedésnek érzem az ilyen hasonlításokat, hiszen az ötvenes évek teljesen más volt, mint a hetvenes, az is más, mint a kilencvenes, és így tovább. Mindegyik korban nehéz volt

érvényesülni, és mindenkinek a saját korában kell kiemelkedőt nyújtania ahhoz, hogy a legjobbak közt legyen. Puskás vitathatatlanul zseniális volt, nem véletlen, hogy még ma is róla kérdeznek. De a korosztályok, a korszakok változnak, ahogyan a szabályok és az iram is. Mielőtt kikerültem Németországba, életemben egyvégtében a leghosszabban a Cooper-tesztet futottam, ami ugye tizenkét perc, ott meg már az első edzésen bementünk az erdőbe, mondták, hogy futás van fél és másfél óra közt. Csak álltam ott, hogy de hát én életemben összesen nem futottam ennyit, pláne kapusként nem erőltette ezt otthon senki. De valahogy kibírtam, és három év után én mentem elől a játékosokkal. Ma pedig már a kapusainkat is arra tanítjuk, hogy a megfelelő állóképesség hatására javul a koncentráció. Ez a példa jól mutatja, hogy igenis lehet fejlődni, igenis utol lehet érni magunkat. Nemcsak játékosként, edzőként is különösen fontos a rugalmasság: ha az ember megismer egy jobb, hasznosabb módszert, nem ragaszkodhat csak azért a régihez, mert már megszokta.

NEHÉZ EZT A FALAT ÁTTÖRNI?

Nem könnyű. Szerencsére azonban a szakmából egyre többen értik, hogy miért van szükség a nálunk újnak tűnő, külföldön viszont már rég bizonyított edzés módszerekre. De még nekik sem mindig komfortos az átállás, egyszerűen, mert másban szocializálódtak. Ezért van szükség a külföldi klubokkal való együttműködésre. Hogy ne csak a gyerekek világa táguljon, az edzők is lássák élőben, miként tudják elérni az ottani kollégáik, hogy a fiatalok mindennap százszázalékosan ledarálják egymást a pályán. Ennek van csak haszna. És azon sem szabad megsértődni, ha valaki szembesít bennünket a hibáinkkal, ha jó szándékkal, a fejlődésünk érdekében teszi.

„A magyar fiataloknak akartam és akarok segíteni”

Múltkor az egyik edzőnk maga látta be, hogy túl heves gesztikulálással és túl sok kommunikációval próbálja instruálni a mérkőzéseken a játékosait. Márpedig ha nem adsz kellő teret a gyerekeknek, hogy kommunikáljon a pályán, mert mindig te járatod a szádat, és osztogatod az utasításokat, ő soha nem lesz önálló és kreatív, hiszen kizárólag kívülről várja majd az iránymutatást. Ezt a kollégák közül is sokan akkor értették meg igazán, amikor Berlinben jártunkkor a Hertha tréningjein megtapasztalták, hogy alig hangzik el néhány szó, ennek ellenére még a legkisebbek is pontosan tudják a dolgukat. És persze az ott egy akadémia napi két edzéssel, de attól még a módszer hasznos és követendő. Szerencsére ma már sokan gondolkodnak így itthon, hiszen számos, korábban külföldön játszó válogatott labdarúgónk érvényesül vezetőként, mások mellett Hajnal Tamás a Fradnál, Tőzsér Dániel a Debrecennél. És ők pontosan tudják, mi kell a mai kornak megfelelő, nemzetközi szinten is jegyzett, jó csapat kialakításához. Hogy minél több ilyen legyen Magyarországon, ahhoz persze rengeteg idő kell, de az alapok lerakása elkezdődött.

AZT TALÁN MÉG A MAGYAR FOCI ELLENDRUKKEREI, LESAJNÁLÓI IS BELÁTJÁK, HOGY MINTHA AZ UTÓBBI ÉVEKBEN VALÓBAN MEGMOZDULT VOLNA VALAMI, ÉS ITT NEM CSUPÁN A KÉT EB-KIJUTÁSRA GONDOLOK, HANEM A FERENCVÁROS BLSZEREPLÉSÉRE IS. VAN RÁ ESÉLY, HOGY TARTÓSAN JOBB IDŐK ELÉ NÉZÜNK?

Amióta Csányi Sándor a Magyar Labdarúgó Szövetség elnöke, látványos a futballunk fejlődése, erre tényszerű bizonyíték a két Európa-bajnoki részvétel is. Az elnök eltökélt a sportág fejlesztése mellett mind az infrastruktúra, mind a szakmai munka hatékonyságának növelése kapcsán. Felújított vagy új létesítmények nélkül nincs előrelépés, de a legfontosabb mégiscsak

az, hogy a pályákat aztán minőséggel, szakmaisággal töltsük meg a vezetőktől az edzőkön át a játékosokig. Az MLSZ-nek tudatos, hosszú távú programja, hogy először a létesítményeket, pályákat kellett rendbe tenni, közben pedig el kell kezdeni egy olyan edzői garnitúrát kinevelni, amely hosszú távon is fejlődést, stabilitást, hozzáértést jelent a magyar labdarúgásnak.

ÉS KIRÁLYOKBÓL SEM LESZ HIÁNY A HONI ÉS REMÉLHETŐLEG A NEMZETKÖZI FUTBALLPÁLYÁKON SEM: TIZENKILENC ÉVES VIKTÓRIA LÁNYA BÉCSBEN TANUL PSZICHOLÓGIÁT, TIZENHAT ÉVES MÁTYÁS FIA SZINTÉN PROFI FUTBALLISTÁNAK KÉSZÜL, MÉGHOZZÁ ÉPPEEN KAPUSNAK. NEM TEHER NEKI AZ ÉDESAPJÁVAL VALÓ FOLYTONOS ÖSSZEHASONLÍTÁS?

Abszolút nem. Ő külön személyiség, és ezt elég hamar megmutatta. Egyszer, még tízéves korában egy interjúban kérdeztek tőle valami hasonlót, amire nagyon határozottan rávágta, hogy egyáltalán nem érdekli, ki mit mond, ő egyszerűen csak kapus akar lenni. Tizenkét éves korában elhagyta a sötét melegítőnadrágot is, ezzel is jelezve, hogy ő más, mint én, önálló karakter. Egy ideig akadémiai keretek között focizott, de most már nálunk van, a Király SE-ben, ahol többen vagyunk aktív kapusedzők, így én is foglalkozom vele. De ez sem jelent semmit, edzésen csak szakmáról beszélünk, és ugyanúgy magázódom vele, mint a többiekkel. Nincs kivételezés, a saját érdekében is. Régen rossz lenne, ha csak a család miatt járna ide, és nem azért, mert ezt akarja a világon a legjobban. Ehhez azonban vállalnia kell, hogy egy a sok közül. Ahogy bárki mást, úgy őt is a saját képességei, tehetsége, szorgalma viheti előre. ■

Térey János

Fagy

A hófúvás szívében villogó
Ezüstkorong a régi toronyóra:
Szám lapján két jogarnyi mutató
Hajszolja egymást, s minden új fogócska
Csúcspontja, hogyha körre kört robogva
Éjfél mutatva egyesülnek ők;
A vaksors vágyát bővölik valóra,
Ha percre bontva a megmérhető,
Ízekre szedik az egyöntetű időt.

A hófúvás szívébe templomot
Épít az álmodó agy; díszletet fest,
Kőrácsból rak ki rózsablakot.
A tél lakói elhagyják a termet,
S a holdhideg padlóra, mint a permet,
Szitál az észrevétlen téli por...
A fészket hittelt bélelték, de nem lett
Erős vár: népe megborzong, mikor
Isten a gömbölyű tojásokon tipor.

A fészek belsejébe ülteti
Az Úr minden reménytelen szerelmét;
Viszonyatlan jósága fáj neki,
Míg udvarolva állított kelepécét
A kedvenceknek – párnás marka gyengéd,
De egy pofonja is puhábbra ver,
Mint száz fortélyal fertőző betegség. –
Az egyszeregy idő a csapda, mely
Minden letelt napot mohó gyomrába nyel.

Levetve vakságának hályogát,
Olyan tanácstalan mindegyik isten.
A hófüggöny mögött nem lát csodát:
Meglélte oltárát, de népeit nem,
Hatalma fogytán embert kell veszítsen.
Az új nap sarkvidéki fényt terít
A síkra. Dér ül a templomkilincsen.
Isten reménytelen szerelmeit
Számolja – annyi pont, ahány lelket veszít.

